

BIBIANA

revue o umění pro děti a mládež

XXVIII. ročník
Cena / 0,70 €

2021 / 4

Zlaté jablko BIB 2021
(MYUNG AE LEE, Kórejská republika)

obsah

Juraj Žembera

S BIB NA HRADE NA VEČNÉ ČASY A NIKDY INAK / 1

BRATISLAVSKÝ HRAD OPÄŤ CENTROM SVETOVEJ DETSKEJ ILUSTRÁCIE / 9

Lenka Dzadiková

GAŠPARKO GRATULUJE U PREDMERSKÝCH (Rozhovor s Vladimírom Predmerským k blížiacim sa 90. narodeninám) / 14

Eva Pršová

ŠŤASTIE NEMUSÍME HLADAŤ, JE V NÁS / 20

Ondrej Sliacky

„NIE SOM OSTROVAN, ALE NÁMORNÍK.“ (K 85. narodeninám Ľubomíra Feldeka) / 30

Dávid Dziak

KÁNONY A KANÓNY SLOVENSKEJ LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ PO ROKU 1989 (VII.)

(Ján Kačala, Zuzana Čížiková, Dominika Patáková, Silvia Kaščáková) / 38

RECENZIE / 53

Marta Žilková: František Rábek – Štefan Timko, Tajomstvo zoborského kláštora;

Lenka Dzadiková: Slavka Cíváňová, Kým nastane ticho

Gabriela Mikulčíková

KONFERENCIA IBBY INŠTITÚTU 2021 / 58

Veronika Čigarská – Tatiana Hrušovská

ÉTHOS A POÉISIS JUBILUJÚCEJ KONFERENCIE PROF. ZUZANY STANISLAVOVEJ / 62

NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY JARI, LETA, JESENE A ZIMY NA SLOVENSKU 2020 / 68

PLAKETA LUDMILY PODJAVORINSKEJ / 69

OBSAH 28. ROČNÍKA / 70

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

titráž

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Jazyková korektúra Gabriela Mikulčíková

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY

Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava

tel. 02/54 41 84 88 IČO: 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Finist

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárnska 12091, 831 04 Bratislava
bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Číslo vyšlo v decembri 2021

Číslo je (s výnimkou strán 33-37) ilustrované reprodukciami BIB 2021

Na obálke sú ocenené ilustrácie BIB 2021

ISSN 1335-7263

JURAJ ŽEMBERA

S BIB na hrade na večné časy a nikdy inak

Provokatívna a ironická parafráza veľkohubého, prázdneho hesla minulého režimu chce vyzdvihnúť vynikajúce riešenie, či dohodu zainteresovaných strán, že Bienále ilustrácií Bratislava bude opäť, už druhýkrát za sebou, na Bratislavskom hrade. Rozhodnutie vyhodíť BIB z kultových priestorov Domu umenia a súčasného Kunsthalle bolo asi také citlivé, ako keď nechali píliť a rezať parkety v Slovenskej národnej galérii v Bratislave na výstave: Drsná škola. Súčasná grafika účtuje s dejinami (SNG, Bratislava 2017). A propos, súčasná grafika bez adekvátnej prezentácie súčasných najlepších grafikov, respektíve ich znevažujúcej prezentácie v úvodnej miestnosti à la salón 19. storočia, je možno nemiestna poznámka, pretože autorská koncepcia výstav je v každom prípade licencia poetica kurátora, ale pre jednostrannosť a zaujatosť SNG, a nielen čo sa týka grafiky, je slovo nemiestny – eufemizmus. Práve v roku, keď sa konala spomínaná výstava Drsnej školy, došlo k drsnému prebudeniu sa z ilustrovaného sna BIB 2017 v Slovenskom národnom múzeu na Vajanského nábřeží, v inak nádher-

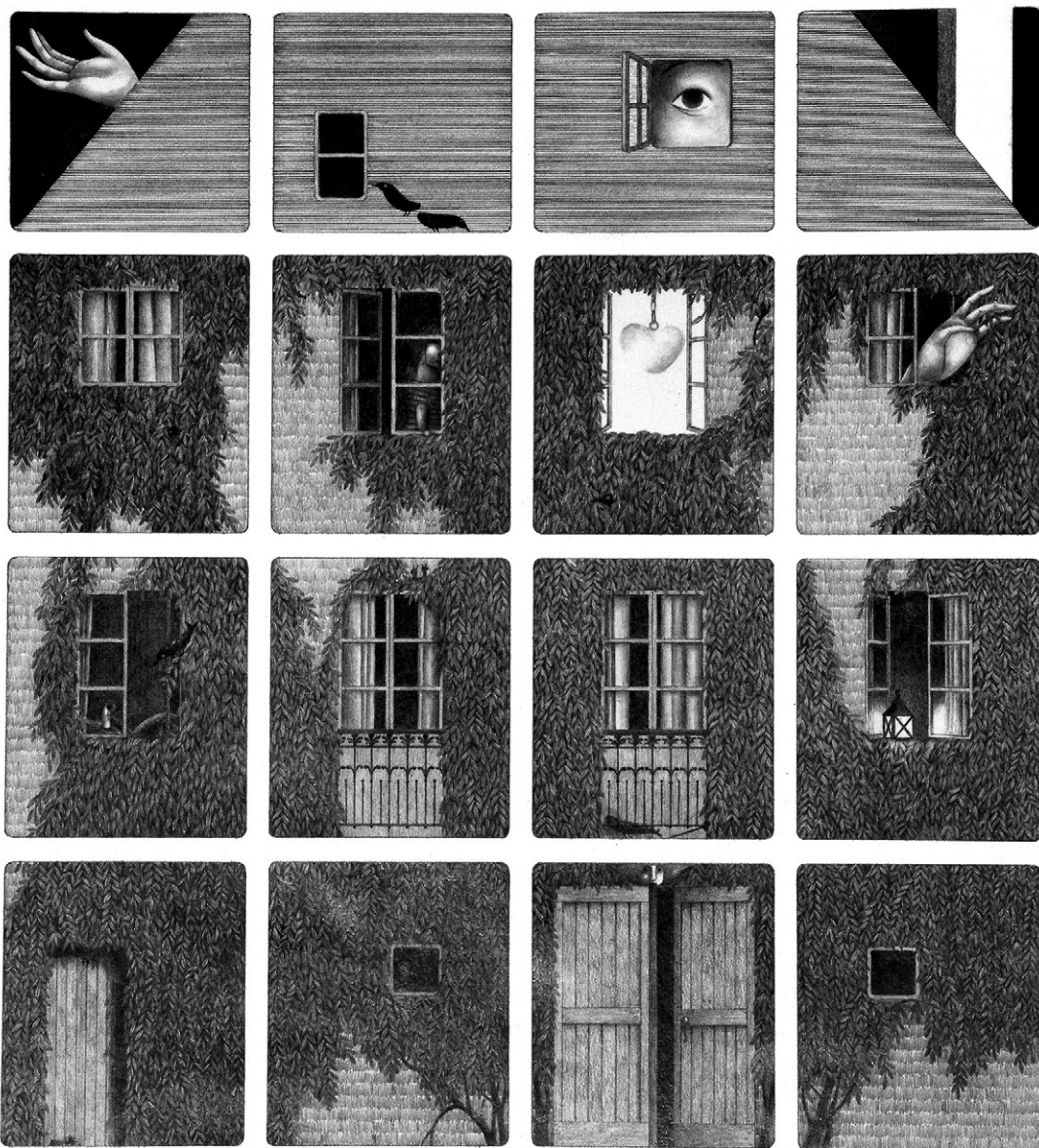
nej budove M. M. Harminca. Žiaľ, tento architektonický skvost nie je disponovaný na výstavu takého rozsahu, charakteru a takých potrieb priestoru a svetla. A potom prišiel genius loci, gravitácia a dostredivá sila Bratislavského hradu, ktorý postavil „stolček svetovej ilustrátorskej tvorby prestri sa!“ na nohy.

Súčasnne chcem týmto názvom ukázať, ako sa dnešná doba stále viac podobá na tú predchádzajúcu. Významné tvorivé činy a diela za reálneho socializmu do roku 1989 nevznikli vďaka podpore vtedajšej vlády, ale napriek komunistom. Aj dnes namiesto podpory jej ešte tí, čo by jej mali vytvárať najlepšie podmienky, hádžu polená pod nohy. Pomýlená rovnosť všetkých a všetkého, bezduché rovnostárstvo spôsobujú relativizáciu a následne nivelizáciu hodnôt. Je to signifikantné, veď ak to najlepšie, čo sa dá o tých, čo by mali byť etalónom v každom smere, o ministerských úradníkoch, zvlášť primus inter pares povedať je, že získali vysokoškolské vzdelanie bez podvodu, musel by Hamlet hľadať slová, slová, slová a zrejme by nenašiel iné, než tie

o hnilobe. Spoločnosť, kde sa vertikálna hodnotová hierarchia vymení za horizontálnu, je v skutočnosti bez hodnôt. V takej spoločnosti je potom grafik, ilustrátor a maliar, svetovo uznávaný génius Albín Brunovský oplývajúci ako gýčiar – nemo propheta in patria (nikto nie je doma prorokom) – a na druhej strane sú nespravodlivo zvýhodňovaní priemerní, podpriemerní, ktorí zišťne, či zo strachu mávajú mávadlom pred tribúnou s nahým cisárom (viac sa tejto téme venujem v pripravovanej eseji „Manifest prirodzenosti, alebo l'art pour l'art bez l'art“). Známy kultivovaný a distingvovaný český intelektuál Marek Eben nedávno v programe „Na plovárne“ v rozhovore s karikaturistom Miroslavom Bartákom (čt art, 20. 10. 2021, 21.10) konštatoval, že podobne ako komunisti nemali zmysel pre humor, pretože vo svojej totalitnej paranoji ho považovali za nástroj ich zosmiešňovania, rovnako chýba ideológom politickej korektnosti. Aby sa nikoho nedotkli, robia svet sterilný, depilovaný, zbavený pachu a chuti človečiny, dodávajú ja. Bez dotykov však chýba životu jeden rozmer, takýto život je invalidom. Za komunistov sa umelci kvôli zákazom často utiekali k tvorbe pre deti a vďaka tomu, že tam boli tolerovaní, respektíve trpení, vzniklo mnoho literárnych, filmových a iných diel pre deti a mládež vrátane knižných ilustrácií. Situácia sa opakuje dnes, keď funguje nekritické a neobjektívne zvýhodňovanie, až adorovanie konceptuálneho umenia, stáva sa jednou z mála akcií u nás, kde sa môžu maliari, grafici a ilustrátori prezentovať, konfrontovať a porovnávať, svetová súťažná výstava ilustrácií detských kníh Bienále ilustrácií Bratislava s päť-

desiatštyriročnou, viac ako polstoročnou tradíciou. Bez ohľadu na politikum prečo vznikla v Bratislave, vznikla ešte za života Jiřího Trnku a Zdeňka Buriana, za vrcholnej formy Vincenta Hložníka a novej stálice na orbite Albína Brunovského. V komunistickej diktatúre sa z ideologických dôvodov zakazovalo tvoriť, respektíve dať život tvorbe, zverejňovať ju. Dnes sa nezakazuje, dnes sa nedajú peniaze. Výsledok je rovnaký, ale dnešný prístup je perfídnejší, vierolomnejší, pretože štít slobodnej spoločnosti zostáva na povrchu čistý.

O pozitívnom dopade a význame globalizácie a digitalizácie sa píše stále, často nekriticky a neobjektívne, preto sa tomu v tomto článku nevenujem. O zhubnom, likvidačnom vplyve globalizácie na ničenie planéty takmer vôbec. Presnejšie, o pomalej agónii planéty áno, ale v súvislosti s globalizáciou už menej. Rovnako o zhubnom a dehumanizujúcom, asociálnom vplyve digitalizácie. Oboje má negatívny dopad aj na výtvarné umenie. To prvé stiera rozdiely národných a regionálnych škôl, robí z ilustrácií štýlovo unifikovanú masu, čoho úsmevným príkladom sú európske fyziognómie na čínskych, prípadne iných ázijských ilustráciách. Čínsky otec, ktorý má čajovú záhradu na vrchole hory (Yu Yin Yu, Čína) a vyzera ako Trnavčan, alebo Banskobystričan, vyvoláva úsmev. Je to učebnicový príklad európskej školy, hoci autor študoval doma v Číne. A to je len jeden príklad z mnohých. Ďalšou premisou je, že digitalizácia, internet a sociálne siete spôsobujú závislosti, psychické choroby a hlúpnutie detí a nešetria čas, práve naopak. O to dôležitejšie je hovoriť o význame kvalitnej knihy pre deti

Grand Prix BIB 2021
(ELENA ODRIUZOLA, Španielsko)

Plaketa BIB 2021

(MOHAMMAD BARANGI FASHTAMI, Irán)

a mládež, nota bene kvalitne ilustrovaná a v tejto súvislosti o význame svetovej súťažnej prehliadky Bienále ilustrácií Bratislava. Môže sa to zdať nosením sov do Atén, ale repetitio est mater studiorum, zvlášť vo vyššie popísanej spoločenskej situácii a kultúrnom, respektíve ne(o)kultúrnom milie. Stručnú apologetiku knihy s dôrazom na ilustrovanú detskú knihu, aj o význame a súčasne nedocenenosti spoločenskej a finančnej BIB-u som písal v článku o predchádzajúcom ročníku Bienále: BIB na hrad! (Bibiana XXVI., 4/2019, s. 1 – 6).

A Zem dvakrát obehla okolo Slnka, pričom sa opäť o niečo viac spotila a 15. októbra 2021 sa v priestoroch Bratislavského hradu na druhom po-

schodí otvoril 28. ročník Bienále ilustrácií Bratislava (potrvá do 9. januára 2022). Hlavným organizátorom podujatia je BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti. Bienále sa koná pod záštitou UNESCO a Medzinárodnej únie pre detskú knihu (IBBY) s podporou Ministerstva kultúry SR. Záštitu nad BIB 2021 prevzala prezidentka SR Zuzana Čaputová. Tohtoročného BIB-u sa zúčastňuje 42 krajín, 379 ilustrátorov, 2 768 ilustrácií a 487 kníh. Je to menej oproti predchádzajúcemu 27. ročníku z hľadiska kvantifikácie vo všetkých ukazovateľoch. V súčasnej celosvetovej spoločenskej situácii spôsobenej pandemiou, je opatrný prístup autorov zúčastniť sa, prípadne poslať originály, pochopiteľný.

Okrem rôznych druhov papiera, vrátane akvarelového, či tradičného čínskeho ručného, alebo ryžového, používali ilustrátori aj kartón, drevo, dyhu, plátno a dokonca bavlnu. Vystavujúci autori pracovali prakticky všetkými používanými maliarskymi technikami, ale aj niektorými grafickými, zastúpenými viac, či menej, pričom niektoré sú úplne sporadické. Používali sa ceruza, vrátane farebných ceruziek, fixka, pastelky, pastel, uhlík, pero, tuš, atrament, akvarel, tempera, gvaš, akryl, ktorý prakticky vytlačil olejomalbu, minerálne pigmenty, koláž, frotáž, lept, drevorez (aj farebný drevorez), sieťotlač. Vyskytli sa aj také rarity ako ručne vyrezávané pečiatky, fotografovaná keramika a 3D model a kamenná a sklenená mozaika. Na prvý pohľad je to široký diapazón techník, avšak väčšina z nich je zastúpená marginálne a absolútne dominujú kombinovaná a digitálna technika, pričom kombinovaná prakticky znamená, že obrázok bol upravovaný v počítači. To samo o sebe nie je chyba. Treba povedať, že kto vie kresliť a maľovať na papier, či iný klasický výtvarný materiál, bude vedieť kresliť a maľovať aj do tabletu, či počítača a naopak. Digitálne technológie idú prudko dopredu a dnes sú kvalitnejšie tlače s vysokou rozlíšiteľnosťou v porovnaní s nedávnou minulosťou. Je to trend, ktorý treba z pohľadu diváka a milovníka výtvarného umenia a ilustrácie akceptovať. Otvára to však problém originality a s tým súvisiaci počet výtlačkov digitálnej grafiky, čo je však už problém grafiky. Na výstave teda dominujú tlače – printy, reprodukcie. Pri kvalite súčasnej digitálnej tlače je rozlíšenie od originálov veľmi ťažké a dokáže to väčšinou len profesionálne oko

výtvarníka. Väčšina vystavených tlačí sú aj v tomto prípade kvalitné, aj keď ojedinele sa nájdu výnimky, rozostrené digitálne zväčšeniny pôsobiace neprofesionálne. Príkladom je Mohammad Barangi Fashtami z Iránu, ktorý pritom za takéto ilustrácie ku knihe Fénix dostal Plaketu BIB 2021.

Organizácia tohtoročného Bienále ilustrácií Bratislava si vyžiadala za sťažných podmienok a prostriedkov, aké mala BIBIANA k dispozícii, veľkú obetu, vklad a osobné nasadenie organizátorov, aj na úkor ich osobného voľna a nad rámec svojich bežných pracovných povinností. Hneď prvým problémom a prekážkou bolo online zasedanie a hlasovanie poroty. Náročné to bolo organizačne, logisticky, ale aj technicky, keďže v chladných priestoroch hradu bol taký prozaický problém, ako je zlé pokrytie a výpadky internetu. Medzinárodnú porotu pod vedením čínskeho predstaviteľa tvorili zástupcovia z USA, Ruska, Izraela, Chorvátska, Japonska, Maďarska, Indonézie, Španielska, Čiech a Slovenska, ktoré zastupoval ilustrátor Ľuboslav Paľo. Práca poroty je ťažká vždy, pretože umenie je subjektívne, s individuálnym účinkom a nedá sa merať objektívnymi kritériami a parametrami. Vyžaduje si to veľa diplomacie, politického lavírovania a manévrovania, než členovia poroty dospejú ku konsenzu, spoločnému rozhodnutiu. Je potešiteľným faktom, zvyšujúcim čiastočne dôveryhodnosť poroty, že oproti predchádzajúcemu ročníku, kedy osem z jedenástich ocenených malo zástupcov s rovnakou národnosťou, respektíve štátnou príslušnosťou v porote, tento rok to boli „len“ štyria ocenení, ktorí mali národných zástupcov v desaťčlennej porote.

Vítazkou Grand Prix BIB 2021 sa stala Elena Odriozola zo Španielska za ilustrácie v knihe Zvláštne pocity. Zaujímavá je komparácia s víťazom Grand Prix BIB 2007, keďže robili identickou technikou. Najvyššie ocenenie BIB získal vtedy za ilustrácie diela Es war finster und merkwürding still Nemeč Einar Turkowski. Svoju autorskú knihu ilustroval rovnako ako tohtoročná víťazka Elena Odriozola ceruzkou na papieri. Jeho kresba je však formálne prepracovanejšia, minucióznejšia a obsahovo nápaditejšia, imaginatívnejšia, magicky uhrančivá a božsky originálna.

Porota udelila tradične päť Zlatých jablák BIB 2021 (Myung Ae Lee, Kórejská republika: Zajtra bude slnečný deň; Amanda Mijangos, Armando Fonseca, Juan Palomino, Mexiko: More; Sylvie Bello, Francúzsko: Prvý sneh; Anna & Varvara Kendel, Rusko: Na sever, Krajina dýcha; Chao Zhang, Čína: Poézia a maliarska kolekcia, Príbeh babkinej slnečnice) a päť Plakiet BIB 2021 (Ghazal Fatollahi, Irán: Si výskumník; Mamiko Shiotani, Japonsko: Príbeh vajca; Mohammad Barangi Fashtami, Irán: Fénix; Dale Blankenaar, Južná Afrika: Polievka z pierka; Armando Fonseca, Mexiko: Zavýjanie). Čestné uznanie vydavateľstvu získali: Česká republika – verzone, 2020: Ludwig van Beethoven; Taliansko – Topipittori, 2021: La prima neve; Španielsko – Zahori books, 2019: Lost Landscapes. Opäť boli tradične udeľené aj neštatutárne ceny. Cenu primátora Bratislavy získala Zuzana BočKayová Bruncková a Cenu Poštovej banky Jana Kiselová – Siteková.

Z tridsaťštyri prihlásených slovenských autorov tento rok nominoval výkonný výbor opäť maximálny možný počet pätnásť: Nikola Aronová, Zuzana

BočKayová Bruncková, Jana Kalixová, Martin Kellenberger, Svetozár Košický, Vladimír Král, Ján Kurinec, Juraj Martiška, Matúš Maťátko, Igor Piačka, Peter Pollág, Miroslav Regitko, Kristína Šimková, Peter Uchnár, Klaudia Zorgovská. Slovenská kolekcia je vyvážená a na vysokej úrovni. Bolo z čoho vyberať, dokonca sa do konečného výberu nedostala ani renomovaná ilustrátorka Martina Matlovičová, v minulosti na BIB-e ocenená (Zlaté jablko BIB 2009) a naopak, objavili sa noví ilustrátori, konkurencieschopní osvedčeným značkám. Je veľmi potešiteľné, že k štandardne vysokej kvalite Petra Uchnára, Igora Piačku, Vladimíra Krála, Svetozára Košického, Zuzany BočKayovej Brunckovej, či Juraja Martišku sa pridali ďalší. Ako príklad si dovoľím uviesť jednu osobnú skúsenosť. Keď som videl ilustrácie z knihy Lara a nebo spokojne som si v duchu povedal: „krásne, Martina, ako vždy“ a vzápätí som si uvedomil, že Martina Matlovičová, ktorej som tie ilustrácie prisúdil, tento rok, prekvapujúco, nebola nominovaná. Štýl, ktorý ju charakterizuje, osobitá štylizovaná kresba a farebnosť, kombinovaná s kolážou a blízky českej škole kresby a koláže, predstavila výtvarníčka, podpísaná pod týmito veselými ilustráciami, Jana Kalixová a rozhodne sa nedajú prehliadnúť.

Cenu detskej poroty získala Fabienne Delacroix z Francúzska, ale do poslednej chvíle bolo dlhé a napínavé rozhodovanie detskej poroty medzi ňou a slovenským maliarom, grafikom a ilustrátorom Igorom Piačkom, vystavujúcim originály obrazov – akrylov na plátne. Sú súčasťou veľkoryso ilustrovaného (šesťdesiatdva malieb a stodvadsať perokresieb) dvojzväzkového

Plaketa BIB 2021

(ARMANDO FONSECA, Mexiko)

reprezentatívneho vydania Rozprávok Boženy Němcovej. Mimoriadnym a nápaditým tvorivým umeleckým činom boli ilustrácie Petra Pollága ku knihe Beaty Panákovej Perzeus a Andromeda. Netradičnou, náročnou a umelecky efektnou a sugestívnou technikou mozaiky (kamenná a sklenená mozaika, lapis lazuli, meď, mosadz, hliník, strieborné mince) vytvoril podmanivé a pôsobivé ilustrovanie príbehu z gréckej mytológie, z ktorého dýcha mediteránne fluidum a víťazný duch veni vidi vici, nielen cez autentický materiál. Pollágove mozaiky sú také výnimočné, že siahajú na vrchol Parnasu, či po vavrínovom venci. Napriek tomu opäť slovenský

ilustrátor nezískal žiadne ocenenie.

Zaujímavým rámovaním slovenskej ilustrátorskej školy sú dve ilustrátorky vystavujúce na BIB-e za svoje domovské krajiny, zahraničná Slovenka a cudzinka žijúca dlhodobo a trvalo na Slovensku. Jedna z dvoch vystavujúcich za Srbsko je Vierošlava Svetlík, slovenská insitná maliarka z Kovačice, ktorá súčasne vystavuje aj v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici na výstave Z vrchov do nížin, kde sa v týchto dňoch prezentujú slovenskí insitní maliari z Kovačice. Druhou je japonská výtvarníčka Nana Furiya, žiačka profesora Dušana Kállaya na Vysokéj škole výtvarných umení v Bratislave, ktorá

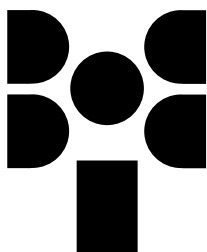
tu žije od svojich štúdií a v obrovskej konkurencii japonskej ilustrátorskej špičky vystavuje za Japonsko pravidelne a nepretržite od deväťdesiatych rokov, rovnako ako jej manžel Peter Uchnár za Slovensko. Dokonca už ilustrovala knihu aj na Slovensku. Ako som písal v spomenutom článku o minulom ročníku BIB 2019, z uvedených dôvodov nebudem hodnotiť rozhodnutia poroty. Môžem len konštatovať, že Nana Furiya by si niektorú z cien určite zaslúžila.

Súčasťou podujatia mali byť aj sprievodné akcie, medzinárodné sympóziium s hlavnou témou Komiks v súčasnej obrázkovej knihe pre deti a mládež vo svete, a tiež medzinárodný pracovný seminár BIB-UNESCO Workshop Albína Brunovského, orientovaný na mladých výtvarníkov do 35 rokov. Uskutočniť sa mal v kaštieli v Mojmirovciach pod vedením ilustrátora Miroslava Regitka na tému Chrobák v hlave. Žiaľ, pre obmedzenia súvisiace s pandémiou, museli byť zrušené. Sympóziium vyjde aspoň v podobe zborníka. A našťastie sa podarilo udržať tradíciu vo vydávaní odborne aj graficky kvalitných reprezentatívnych katalógov a takým je aj katalóg 28. Bienále ilustrácií Bratislava BIB 2021.

Tiež sa podarilo urobiť už tradične výstavu držiteľa ceny Grand Prix BIB z predchádzajúceho ročníka (Hassan Mousavi z Iránu) a držiteľov Cien H. Ch. Andersena za rok 2020 za ilustráciu (Albertine zo Švajčiarska) a literatúru a knižné publikácie (Jacqueline Woodson z USA). Za Slovensko sa prezentuje súborná kolekcia ilustrácií významnej slovenskej ilustrátorky a priekopníčky moderného kresleného humoru Boženy Plochánovej. V Galérii D. Rolla v BIBIANE sa koná výstava

ilustrácií účastníkov medzinárodného workshopu Albína Brunovského pre mladých ilustrátorov z rozvojových krajín, ktorý sa uskutočnil v Mojmirovciach v roku 2019 Láskaové obrázky. A ďalšia inštalácia na západnej terase Bratislavského hradu pod názvom „TRAJA“ je prezentáciou tvorby troch ilustrátorov, ktorí získali neštátutárne ceny na BIB 2019: Svetozára Košického (Cena detskej poroty), Borisa Šimu (Cena primátora Bratislavy) a Miroslava Cipára (Cena Poštovej banky za mimoriadny prínos do ilustračnej tvorby), ktorého je to zároveň posledná výstava otvorená za jeho života. V deň, keď som odovzdal prvú verziu tohto článku na pripomienkovanie, v pondelok 8. novembra 2021 zomrel vo veku osemdesiatšesť rokov, po Dušanovi Rollovi tento rok už druhý a tiež posledný spoluzakladateľ Bienále ilustrácií Bratislava, Miroslav Cipár. Výtvarník, grafický dizajnér a spoluzakladateľ nielen BIB-u. Vytvoril ikonické logotypy, napr. SNG, GMB, BHS etc., a medzi nimi aj svetoznáme logo BIB-u. A keď som o dva dni článok dokončil, prišla ďalšia správa v čiernom flóre. Vo veku osemdesiatpäť rokov zomrel maliar a ilustrátor Jozef Cesnak. Jeho čiernobieli Traja pátrači ovplyvnili celú generáciu a mňa, spolu s Pánom Tragáčikom Petra Klúčika, priviedli k výtvarnému umeniu.

Majstri odchádzajú, ale ich tvorba, umenie, ilustrácie zostávajú. A napriek sťaženým podmienkam a problémom spôsobeným neprajnosťou prírody aj ľudí, sa podarilo BIBIANE zorganizovať ďalší úspešný ročník Bienále ilustrácií Bratislava. Zomrel kráľ, nech žije kráľ! A nech jeho korunovačné klenoty môžeme obdivovať pri každom odovzdávaní žezla. ■

Už takmer 55 rokov Bratislava mení svet slov na krajinu fantázie a ožíva ilustráciami detských kníh z celého sveta

BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA 2021

Bratislavský hrad opäť centrom svetovej detskej ilustrácie

„Dnes, keď je celý svet paralyzovaný pandémiou Covid 19, sme Bienále ilustrácií Bratislava postavili ako protiváhu – je „pandémiou“ fantázie, kreativity a krásy umenia. Aj v ťažkých časoch je BIB azylom imaginácie a balzomom na dušu. Špičková zostava 10-člennej medzinárodnej poroty, ktorej predsedal prezident IBBY Mingzhou Zhang, hodnotila online viac ako 2 700 originálov ilustrácií. A myslím si, že sa jej aj „online“ podarilo vybrať tých najlepších z najlepších,“ hovorí generálna komisárka a predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB Zuzana Jarošová.

Medzinárodná porota zložená z odborníkov z oblasti knižnej kultúry udelila ceny najlepším ilustrátorom – Grand Prix, 5 Zlatých jablák, 5 Plakiet a Čestné uznanie vydavateľstvám nasledovne:

GRAND PRIX BIB 2021

ELENA ODRIOZOLA, Španielsko:
Zvláštne pocity

ZLATÉ JABLKO BIB 2021

MYUNG AE LEE, Kórejská republika: Zajtra bude slnečný deň
AMANDA MIJANGOS, ARMANDO FONSECA, JUAN PALOMINO, Mexiko: More
SYLVIE BELLO, Francúzsko: Prvý sneh
ANNA & VARVARA KENDEL, Rusko: Na sever, Krajina dýcha
CHAO ZHANG, Čína: Poézia a maliarska kolekcia, Príbeh babkinej slnečnice

Plaketa BIB 2021

GHAZAL FATOLLAHI, Irán: Si výskumník
MAMIKO SHIOTANI, Japonsko: Príbeh vajca
MOHAMMAD BARANGI FASHTAMI, Irán: Fénix
DALE BLANKENAAR, Južná Afrika: Polievka z pierka
ARMANDO FONSECA, Mexiko: Zavýjanie

Čestné uznanie vydavateľstvu

ČESKÁ REPUBLIKA – verzone,
2020: Ludwig van Beethoven
TALIANSKO – Topipittori, 2021:
La prima neve
ŠPANIELSKO – Zahori books,
2019: Lost Landscapes

Na BIB 2021 boli udelené tradične aj
neštatutárne ceny:

Cena primátora Bratislavy

Zuzana Bočkayová Bruncková,
Slovenská republika

Cena detskej poroty

Fabienne Delacroix, Francúzsko

Cena Poštovej banky

Jana Kiselová-Siteková, Slovenská
republika

Výstava všetkých súťažných originál-
nych ilustrácií kníh pre deti a mládež,
rovnako aj ostatné reprezentatívne vý-
stavy sú inštalované v priestoroch Bra-
tislavského hradu. Súčasťou BIB 2021
je už tradične výstava držiteľa ceny

Grand Prix BIB z predchádzajúceho ročníka a držiteľov Cien H. Ch. Andersena za ilustráciu a literatúru. Predstavujeme Hassana Mousaviho z Iránu (Grand Prix BIB 2019), Albertine zo Švajčiarska (Cena H. Ch. Andersena 2020 za ilustrácie) a knižné publikácie Jacqueline Woodson z USA (Cena H. Ch. Andersena 2020 za literatúru). Za Slovensko prezentujeme kolekciu ilustrácií významnej slovenskej ilustrátorky Boženy Plochánovej.

Ďalšia inštalácia na západnej terase

Plaketa BIB 2021

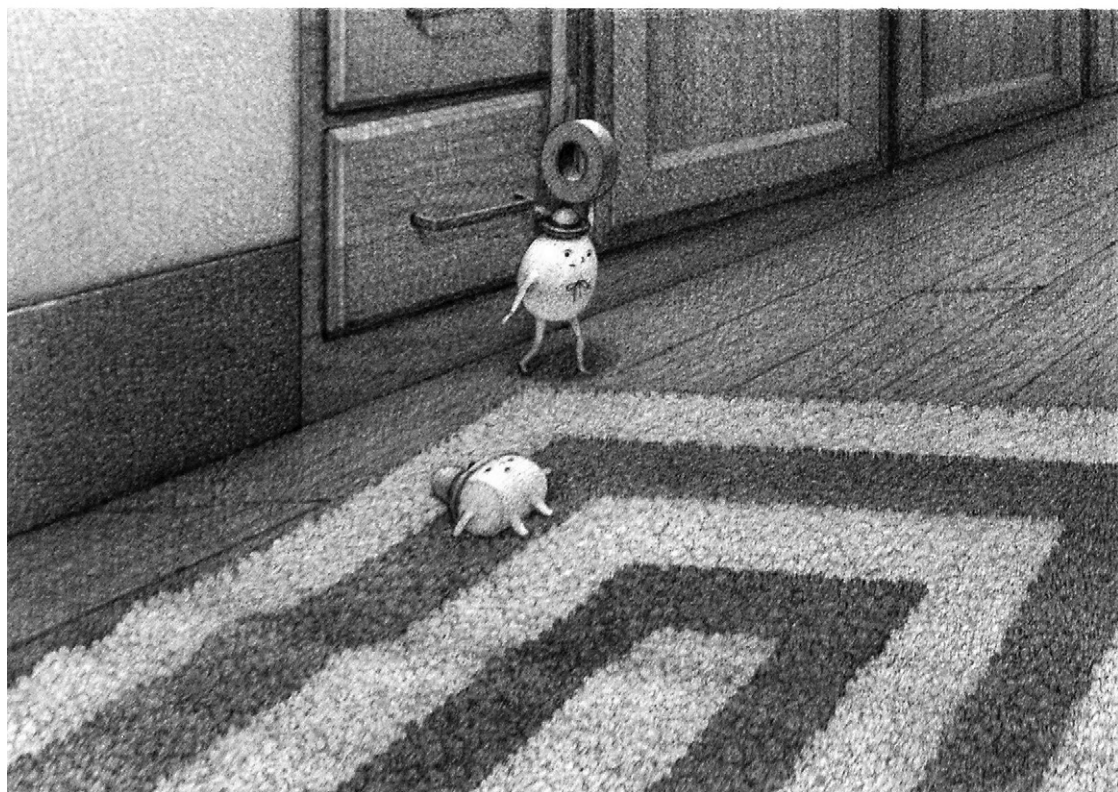
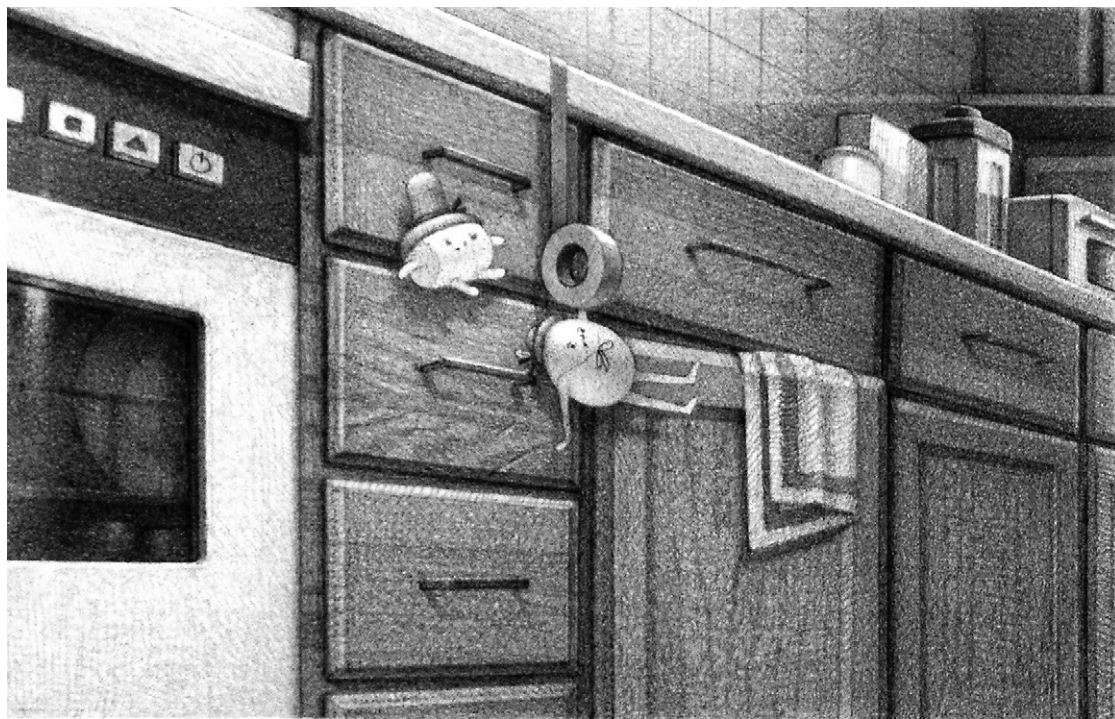
(DALE BLANKENAAR, Južná Afrika)

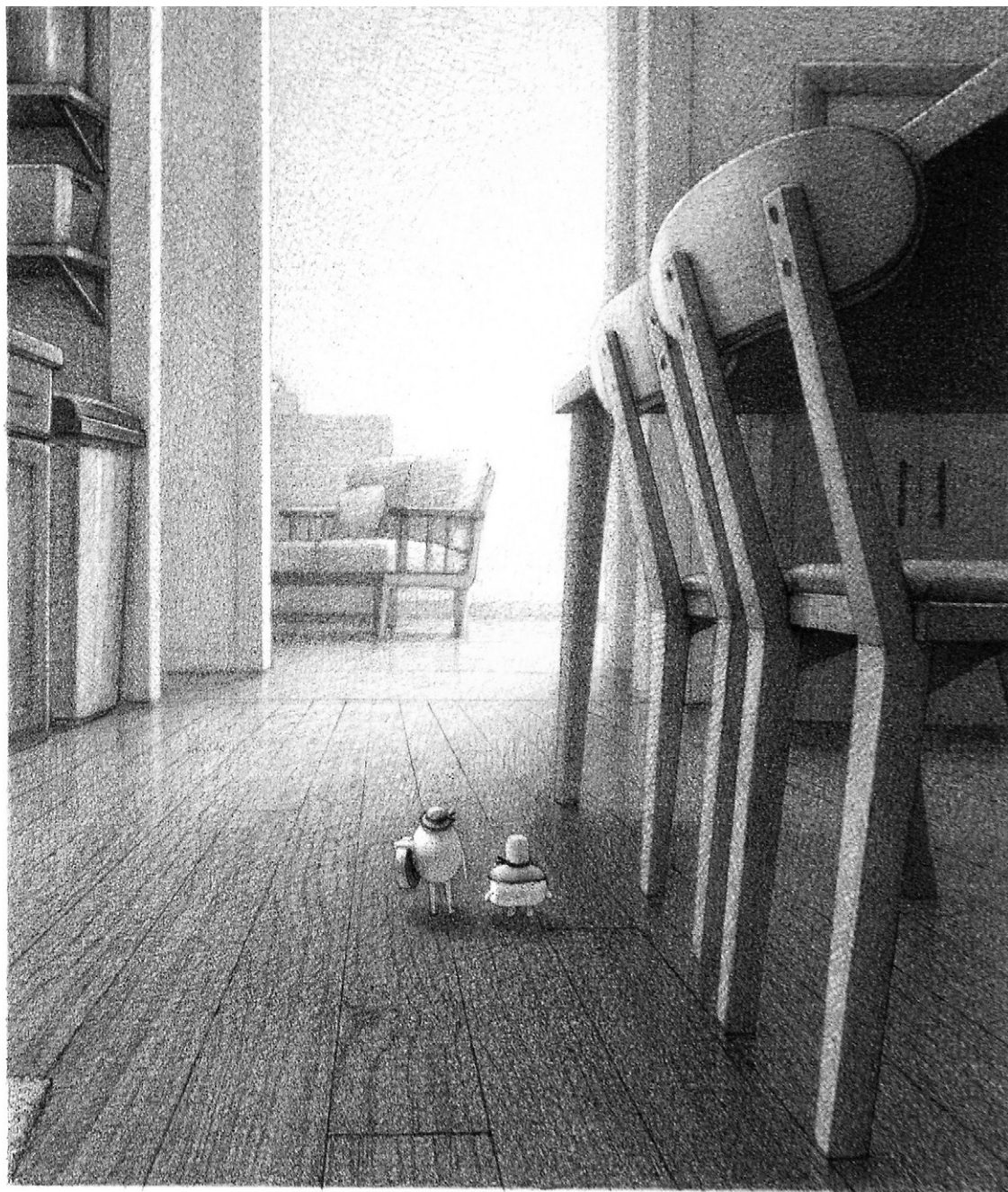
Bratislavského hradu pod názvom **Traja** približuje tvorbu troch ilustrátorov, ktorí získali neštátne ceny na BIB 2019: Svetozár Košícký – Cena detskej poroty, Boris Šima – Cena primátora Bratislavy a Miroslav Cipár – Cena Poštovej banky za mimoriadny prínos do ilustračnej tvorby. Výstava **Láskavé obrázky** v Galérii Dušana Rolla v BIBIANE je názov výstavy ilustrácií účastníkov Medzinárodného BIB-UNESCO workshopu Albína Brunovského pre mladých ilustrátorov z rozvojových krajín, ktorý sa konal v Mojmírovciach v roku 2019. Záštitu nad touto výstavou prevzala starostka Starého Mesta Bratislavy Zuzana Aufrichtová.

Mnohé tradične sprievodné aktivity v tomto roku boli zrušené kvôli epidemiologickej situácii (medzinárodné sympóziu, BIB-UNESCO workshop Albína Brunovského) a medzinárodné konferencie IBBY INŠTITÚTU BRATISLAVA sa konali čiastočne prezenčne a čiastočne online. Súčasťou BIB sú tvorivé dielne, besedy s tvorcami, ilustrátormi a spisovateľmi, rôzne aktivity pre najmenších, ak to umožní aktuálna situácia. V príručnej knižnici si návštevníci môžu zalistovať v súťažných knižných tituloch.

Hovorí sa, že knihy sú otvorené dvere do čarovného sveta a ilustrácie sú ich najdôležitejšou súčasťou, pretože dokážu vyvolať nevšedné emócie... Obrázky z detských kníh nám zostávajú v myslí, aj keď na príbeh často zabúdame.

Generálnym partnerom podujatia je Poštová banka, hlavným mediálnym partnerom Rozhlas a televízia Slovenska. ■

Plaketa BIB 2021
(MAMIKO SHIOTANI, Japonsko)

Rozhovor k blížiacim sa 90. narodeninám
Vladimíra Predmerského, barda
slovenského bábkarského umenia

LENKA DZADÍKOVÁ

Gašparko gratuluje u Predmerských

Vladimír Predmerský sa stal laureátom Ceny ministerky kultúry SR za rok 2020. K viacerým oceneniam jeho nepretržitej sedemdesiatročnej práce tak pribudlo ďalšie. Predmerský je nepochybne najväčší bard slovenského bábkového divadla. Nestal sa ním kvôli veku a plaketám, ale vďaka svojej neúnavnej práci v divadelnej a televíznej bábkarskej tvorbe, pre množstvo umeleckej, publikačnej, edičnej, vedeckej a organizátorskej práce, ktorú vykonal. Ocenenie, ale aj blížiace sa okrúhle životné jubileum bolo pre nás dôvodom na rozhovor o jeho rodinnom zázemí. U Predmerských sa totiž dedí špeciálny gén činorodosti.

■ Kedy vzniklo vaše celoživotné spojenie s bábkovým divadlom?

V pozostalostiach po mojom otcovi som našiel aj svoj list adresovaný Ježíškovi. Je z neho vidieť, že som už vedel písať, ale ešte som veril na Ježíška. Napísal som mu: „Prosím, prosím Ťa, pošli mi lútkové divadlo.“ Ako dieťa som

hrával v sokolskom bábkovom divadle v Trenčíne. Môj starší brat Miloslav sa síce venoval činohernému ochotníckemu divadlu, ale okrem toho bol aj známym predstaviteľom Gašparka. V roku 1947 maturoval a už nemal toľko času hrať. V inscenácii Vranka Miroslava som túto dôležitú rolu prebral ja.

■ Vyrastali ste v podnetnom prostredí, viacerí členovia vašej rodiny sa venovali umeniu...

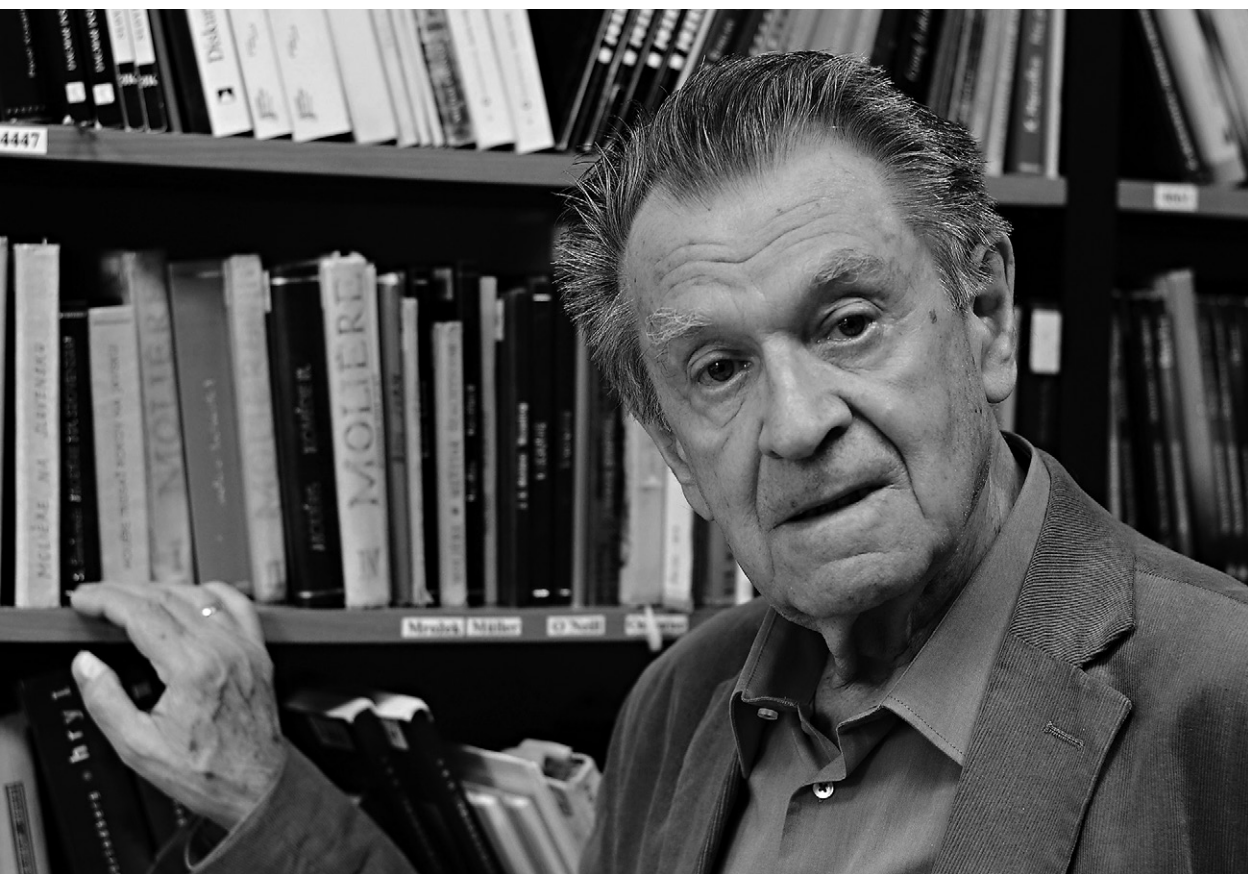
Moja sestra Darinka Horňáková hrala na klavíri, študovala na konzervatóriu. Kým sa tam dostala, doma som od detstva počúval jej nekonečné stupnice a opakované časti z klasických skladieb. Vďaka tomu som to mal v uchu. Do Trenčianskych Teplíc som chodil na Hudobné leto, po štyridsiatom piatom sa púšťala americká muzika a jazz. Spomenutý brat Miloslav pôsobil v Lúčnici. Môj bratranec, neskôr akademický maliar Svetozár Ábel maľoval, mal som teda ďalšie podnety, ktoré vytvárali nejaký výtvarný názor. Toto všetko

na mňa vplývalo. Podvedome, človek si to neuvedomuje, ale zostane to v ňom. Pred nástupom na Vyššiu školu umeleckého priemyslu v Bratislave som pracoval v Neografii v Martine. Navštevoval som predstavenia Slovenského komorného divadla, videl som hrať Eugena Medeka v Molièrovi či Jozefa Kronera. Obrovským prínosom bol pre mňa kultúrny život v Prahe, ktorý som nasával počas vysokoškolského štúdia, ale to už bolo neskôr.

■ **Váš otec Vladimír Predmerský bol priekopníkom špeciálnej pedagogiky. Pri čítaní zoznamu jeho prác, aktivít a vyznamenaní je jasné, že čínorodosť**

a absolútny zápal pre odbor je dedičnou črtou vášho rodu.

Otec toho stihol ozaj veľa. V praxi, aj na akademickej pôde, kde dosiahol hodnosť docenta. Z príspevkov ľudí, ktorí posielali tzv. tehličky, postavil v Trenčíne nádherný internát. Vtedy som sa naučil písať adresy a možno aj písať na stroji, pretože mi poznačil v telefónnom zozname adresy, kam som písal, aby podporili výstavbu tohto internátu. Keď počas vojny ustupovali Nemci a v internáte boli ešte deti, veliteľ gestapa prišiel za mojím otcom a povedal, že by potreboval časť toho internátu pre veliteľstvo. Otec pochopil, že nie je bezpečné tam

ostať, tak našiel kaštieľ v Beckove. Tam sme sa presťahovali aj s tými deťmi, ktoré nemali rodičov. Škola, ktorú otec založil v roku 1930 sa dnes volá Špeciálna základná škola internátna Vladimíra Predmerského a v Trenčíne je aj ulica Vladimíra Predmerského.

■ **Aj spomenutým deťom s hendikepom ste hrávali bábkové divadlo?**

Áno, aj vo vojnovej atmosfére som si do Beckova doniesol nejaké bábkky. Mal som ich, lebo Ježiško mi vtedy moju túžbu splnil. Aj predtým, ešte v Trenčíne, sme s mojou mamou týmto deťom obyčajne v nedeľu hrávali. V jedálni sa otvorilo okienko, kde sa vydávala strava, to bol náš paraván. Aj po vojne, ešte asi ako trinásťročný som hrával, robil som im aj čerta a kúzelníka. Mentálne znevýhodnené deti som nepodceňoval, hral som sa s nimi ako s rovnocennými. Boli medzi nimi rôzne prípady postihnutia, ale s tými, s ktorými sa dalo komunikovať, tak som komunikoval.

Keď som bol starší, cez Červený kríž som sa staral o deti emigrantov z Grécka a zo Španielska. Mal som v tom pasiu. Len čo skončil školský rok, prišiel som domov, do kufra hodil čistú bielizeň a už som bol dva, aj vyše dvoch mesiacov niekde s tými deckami v domove alebo v stanoch, robil som im program.

■ **Keď ste vyrastali v takomto prostredí, nelákala vás dráha pedagóga?**

Lákala. Bol som aj prijatý na Pedagogickú fakultu Univerzity Komenského, mal som študovať dejiny umenia a zemepis. No stále vo mne hľadala myšlienka zúčastniť sa talentových skú-

šok na vtedy práve zriadenú Bábkar-skú katedru na Divadelnej fakulte Akadémie múzických umení v Prahe, ktorú mi odporúčal môj stredoškolský profesor Miroslav Fikari. Napokon som to predsa len skúsil. Prijali ma a bolo rozhodnuté.

■ **Miroslav Fikari viedol v 50. rokoch na bratislavskej Škole umeleckého priemyslu bábkarský súbor, ktorému dnes môžeme dať prívlastok legendárny. Vy ste boli pri jeho začiatkoch?**

Áno. Prvá hra, ktorú sme našťudovali, bola Káčatko autoriek Gernetová a Gurevičová. Boli sme v škole v prírode na Kojšovskej holi. A popri tom, že sme celý deň kreslili prírodu alebo sme chodili do dediny a kreslili kroje, tak sme mali s Fikarim aj bábkarstvo. Našiel nejaké škatule, čo boli na chate a z toho urobil domček pre ježka. Na dobových fotografiách vidno, ako je to jednoducho navrhnuté. Na hlavnú postavu Káčatka našiel taký konár, z ktorého spravil hlavičku, k tomu pridal kostým a bolo. Erna Masarovičová, neskoršie výnimočná sochárka, ktorá vtedy bola na škole, na keramickom oddelení urobila ďalšie maňuškové postavičky. A potom sme išli dolu do dediny, kde v živote nevideli divadlo. Miestnosť, v ktorej sme hrali, praskala vo švíkoch. V deji je konflikt z toho, že líška vyženie ježka z domčka, lebo chce získať kačiatko. Detské obecnstvo to tak prežívalo, že po líške začali hádzať kamene.

■ **Po štúdiu na DAMU ste nastúpili do Bábkového divadla Žilina. Tam ste sa spoznali aj so svojou manželkou, bábkoherečkou Ditou?**

Plaketa BIB 2021

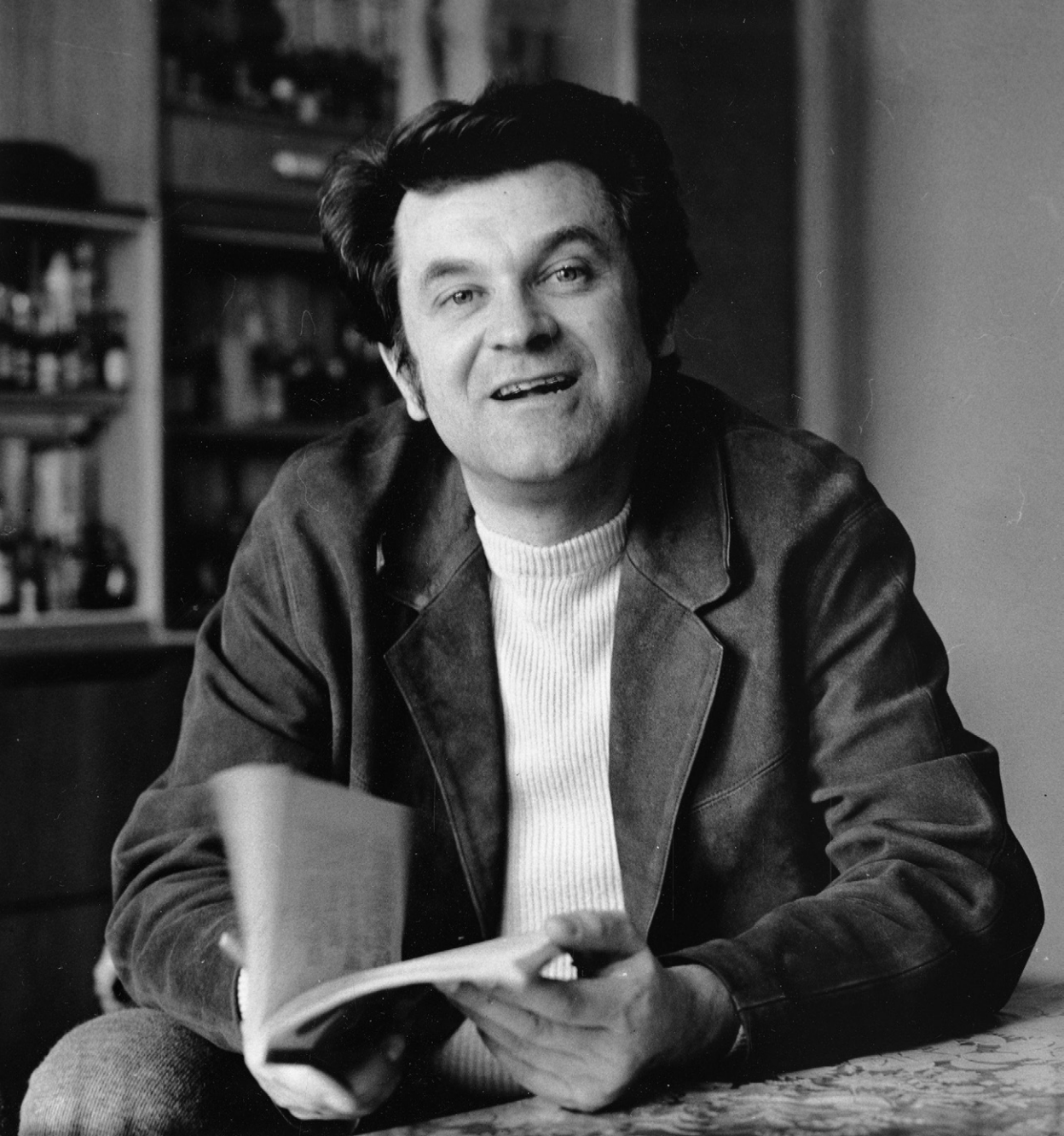
(GHAZAR FATOLLAHI, Irán)

V Žiline fungovalo po vojne stále ochotnícke bábkové divadlo Radosť, z ktorého malo vzniknúť prvé slovenské profesionálne bábkové divadlo. Existenčne zabezpečení ochotníci neboli ochotní prejsť do neistého profesionálneho zväzku. Tí, ktorí áno, boli zapálení ľudia. Do súboru potom prišla napríklad bývalá učiteľka Pavla Mildnerová a aj moja manželka Dita. Keď končila pedagogickú školu, presvedčili ju, aby išla pomáhať na východ republiky. Z Humenného chodila peši do Jasenova. Tí, čo ju presviedčali, tí zostali v Bratislave a ona tam pôsobila v hrozných podmienkach. Keď našla pozvanie, kto by chcel nastúpiť do bábkového divadla v Žiline, tak sa tam vybrala a to bol

pre mňa osud, že sme sa tam stretli a stala sa mojou ženou.

■ **Spoločne ste potom prešli zo žilinského do bratislavského bábkového divadla. Tu sa môžeme znova vrátiť k pedagogickej línii vášho rodu. Po príchode do Bratislavy ste krátko učili na Strednej pedagogickej škole v Modre. A venovali ste sa aj bábkar-ským ochotníkom...**

Ledva som sa presťahoval do Bratislavy, už mi riaditeľ vtedajšieho Štátneho bábkového divadla Ján Ozábal povedal: „Máš tu ponuku z pedagogickej školy v Modre.“ Môžem povedať, že hoci moje hodiny prijímali študentky s nadšením, organizačne ma to riadne

vyčerpávalo. Po nejakom čase som povedal, že stačilo, pretože sa mi to v žiadnom prípade neoplatí. A tým, že Ján Ozábal veľa spolupracoval s ochotníckymi bábkami, ťahal ma do všetkých tých porôt na prehliadkach, písal som o nich do časopisu Javisko. To som

ale tiež v istej chvíli už nemal šancu stíhať a prestal som neprofesionálne bábkarstvo sledovať.

■ **K vzdelávaniu bábkarov ste však zásadne prispeli tým, že ste založili Katedru bábkarskej tvorby na Vyso-**

kej škole múzických umení. Aké boli jej začiatky?

Niekoľko rokov som presviedčal ministerstvo školstva a rektora VŠMU, že je potrebné, aby vznikla bábkarská katedra aj na Slovensku, že tá v Prahe nestačí. Prvé rokovania som uskutočnil už v roku 1976. Potom nasledovali ďalšie kroky, predloženie koncepcie, zamietnutie návrhu ministerstvom a ďalšie pokusy. Výsledok sa dostavil až v roku 1989, keď sa na VŠMU otvorilo bábkoherecké oddelenie. Stal som sa jeho vedúcim. Neskôr vznikla celá Katedra bábkarskej tvorby s ďalšími odbormi, ale tam ma už na spoluprácu neprizvali.

■ **Vašej práci v odbore sme sa venovali vo viacerých rozhovoroch aj na stránkach revue Bibiana. Preskočme dnes túto časť a pokračujme v sledovaní rodinnej nite. Venujú sa vaši potomkovia bábkovému divadlu?**

Syn Juraj vyštudoval činoherné herectvo na VŠMU, bol členom martinského a trnavského divadla. Teraz účinkuje v televíznych seriáloch, rozhlase a dabingu. Mladší Ivan študoval réžiu na bábkarskej katedre na pražskej DAMU, bábkovému divadlu sa však v praxi nevenoval. Pracuje ako televízny režisér.

■ **Vaši synovia sú teda spojení s televíznou tvorbou, vy ste v Československej televízii pracovali v rokoch 1972 až 1993. Bábková televízna tvorba patrí u nás medzi nespracované témy. Určite vás to ako historika bábkového divadla trápi...**

Bodaj by nie... Niekoľko rokov ma oslovovalo viacero pracovníkov televí-

zie, aby som napísal dejiny slovenskej televíznej tvorby venovanej detským divákom. Ten okruh tvorcov je však obrovský a už iba vybrať z neho fundamentálne osobnosti a zhodnotiť ich, je práca pre ďalší život... Niektorým autorom, ktorí sa do tejto práce pustili so širokým záberom, som pomohol aspoň spomienkami, hoci je vidieť, že do problematiky televíznej detskej tvorby sa nedopracovali.

■ **Čo okrem televíznej tvorby pre deti považujete za najpálčivejšie nespracované témy?**

Je to práca už spomenutého Miroslava Fikariho. Jeho bábkarským krúžkom na ŠUP-ke prešlo množstvo žiakov, z ktorých sa potom stali výnimoční umelci. Za všetkých spomeniem len Ela Havettu, Juraja Jakubiska, Vladimíra Popoviča. Fikari bol veľmi obľúbený, ale jeho žiaci napísali o ňom len pár spomienkových riadkov. Komplexná publikácia o jeho výnimočnej osobnosti chýba. Mal som to rozpracované, no musel som prípravu prerušiť pre práce na publikáciách Dejiny divadla a Dejiny slovenskej bábkarskej dramatiky. State o Fikariho práci som vložil aspoň do nich.

■ **Na záver rozhovoru sa ku Gašparovej gratulácii k blížiacim sa 90. narodeninám výnimočnej osobnosti slovenskej divadelnej kultúry pridáva i redakcia revue Bibiana. A dodáva: Ak je slovenské bábkarstvo zapísané do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO, je tak i zásluhou Vladimíra Predmerského, človeka, ktorý svoje detské očarenie bábkovým divadlom dokázal prenášať na generácie slovenských detí. ■**

Čo to máš v očiach?
Tvoje oči vyrábajú perly?

EVA PRŠOVÁ

Šťastie nemusíme hľadať, je v nás

Odkedy je svet svetom, každý človek chce byť šťastný a hľadá všetky možné spôsoby, ako šťastným byť. Bolo by isto jednoduché, keby sme poznali recept na šťastie, alebo keby sme vedeli, kde ho hľadať. Určite však existuje mnoho javov, ktoré nás môžu urobiť šťastnými. Či ich naozaj prijmem a cítime sa šťastní, závisí už len od nás. Čakáme na šťastie, hľadáme ho, putujeme za ním, tvoríme si ho po svojom, tvoríme si ho navzájom, vidíme ho v láske. Ľudskú túžbu po šťastí široko reflektuje filozofia. Už starogrécky filozof Plótinus nabádal k vnímaniu vnútornej krásy, ktorá človeku umožní vidieť to, čím je on sám. Pocity šťastia, okrem vonkajších príčin, vychádzajú zvnútra človeka. A. Schopenhauer uvažoval o šťastí v spojení s radostnou myslou, ktorá človeka najviac obšťastňuje. Kto je veselý, má na to dôvod, a to práve ten, že je veselý. Schopnosť byť veselým je pre človeka nenahraditeľná, lebo ak je človek veselý, je šťastný. Šťastie závisí potom od duševného pokoja a spokojnosti.

Rovnako ako filozofia, aj literatúra je aktivita, ktorá náš život sprevádza a re-

flektuje esenciálne pocity šťastia a lásky, ktoré nás spoluvytvárajú. Maurice Maeterlinck (1862 – 1949), po francúzsky píšuci belgický básnik, esejista a tvorca divadelných hier, písal o základných ľudských hodnotách vo svojej jedinej symbolistickej hre pre deti *Modrý vták/L'Oiseau bleu* (1908). Dej hry tvorí ťažká cesta dvoch detí, ktoré sa vydali hľadať modrého vtáka ako symbol šťastia.

V slovenskom preklade Blahoslava Hečka vyšla hra pod názvom *Belasý vták* jediný raz ešte v roku 1970, v češtine vyšla viackrát, najnovšie v roku 2010 ako *Modrý pták*. V českom preklade je hra skrátaná a uvádza sa ako hra v štyroch dejstvách a ôsmich obrazoch, pre potreby tohto textu však budem pracovať so slovenským vydaním v siedmich dejstvách a dvanástich obrazoch. Používam však spojenie modrý vták, ktoré mi vyhovuje viac aj vzhľadom na význam modrej farby u symbolistov. Modrá až indigová farba symbolizuje duchovno a v tomto príbehu môže byť považovaná za tajomstvo na jednej strane a klamlivú a neistú farbu na stra-

ne druhej. Vták predstavoval v mytológii zosobnenie ľudskej túžby po vyšších sférach a zároveň ho možno konotovať aj ako ľudskú dušu. Spojenie modrý vták u Maeterlincka predstavuje hľadanie šťastia. Autor v hre využil na spojenie myšlienkovvej hĺbky rozprávkový žáner, symboliku, alegóriu, fantastiku s tajomstvom a postupy drámy. Text je viacvýznamový, recepcia jednotlivých významov záleží od toho, na ktorý z nich sme momentálne naladení, na ktorý máme už čosi zo života nažité, ale to najdôležitejšie, čo možno čítať vo všetkých úrovniach textu je, že poodhaľuje tajomstvo života, zmysel ľudskej existencie a túžbu človeka po šťastí. Základným kompozičným prostriedkom je rozprávková cesta, na ktorú sa vydávajú dve deti sprevádzané mnohými pomocníkmi.

V úvode hry sa objavuje bachtinovský idylický chronotop chalúčky vsadenej uprostred prírody, ktorá patrí rodine chudobného drevorubača. Samotná chalúčka, opísaná na scéne s líniami drevenej steny, dverami, strechou a oknom evokuje svojou uzavretosťou ochranu a stabilitu. Opis interiéru navodzuje atmosféru pokoja, dominantný kozub s dohárajúcim ohňom smeruje k symbolike teplého hniezda. Všetko je na svojom mieste, deti ležia v postieľkach, pes a mačka stúlení do kľbka, na stene visí klietka s hrdličkou. Matka, pozorujúc spánok svojich detí, naznačuje otcovi Tylovi, aby ich hlasnými zvukmi nezobudil, zhasne lampu a potichu odíde z izby. Je zázračný čas. Keď sa deti ráno zobudia, budú Vianoce.

Deti sa však náhle prebudia a obraz interiéru chalúčky sa prostredníctvom veľkého okna prepája s prírodou aj

fantastickým svetom za oknom. Fantastickým preto, lebo to, čo je za oknom, je pre deti oveľa krajšie a príťažlivejšie ako to, čo je vo vnútri. Súrodenci Tytyl a Mytyla sa pozerajú von oknom s veľkou túžbou a vytržením. Sú predsa Vianoce, sviatky rodiny, deti odnaproti vo veľkom vysvietenom dome dostali veľké množstvo darčiekov a na ich stole ležia všakové jedlá, aké Tytyl a Mytyla nikdy nejedli. Ich verbalizovaná túžba mať také Vianoce prechádza do nočnej návštevy Čarodejnice Beryluny, ktorá si od detí pýta Modrého vtáka.

Mytyl: Tytyl má vtáka.

Tytyl: Ale dať ho nemôžem...

Čarodejnica: Prečo?

Tytyl: Pretože je môj.

Čarodejnica: To je vážny dôvod.

(Maeterlinck, s. 8)

V tejto východiskovej situácii prvého obrazu sa nenásilne objaví všetko najdôležitejšie, čo tvorí v dráme spúšťač a dôvod vydať sa na rozprávkovú cestu. Ak nečítame pozorne rozhovor Čarodejnice a Tytyla, môžu nám podstatné informácie uniknúť. Chlapec odmietne dať svoju hrdličku Beryluninej chorej dcérke, lebo patrí jemu. Nepozastavuje sa nad tým, že obdivuje cudzie šťastie, lebo u nich doma niet čo obdivovať, všetko je akési tmavšie a ponurejšie ako u susedov. Dokonca smutne konštatuje, že darčeky si nenájdu pod stromčekom preto, lebo mamička zabudla.

A tak sa deti s pomocou Čarodejnice vydávajú na náročnú cestu za Modrým vtákom pre choré dievčatko, ako vo folklórnej rozprávke posielala odosielateľ hrdinu odstrániť proppovskú nedostač. Čarodejnica Beryluna sa nápadne podobá na ich susedu Karamelkovú, ktorá má chorú dcérku, ale to v tomto čarovnom okamihu deti ani nevnímajú.

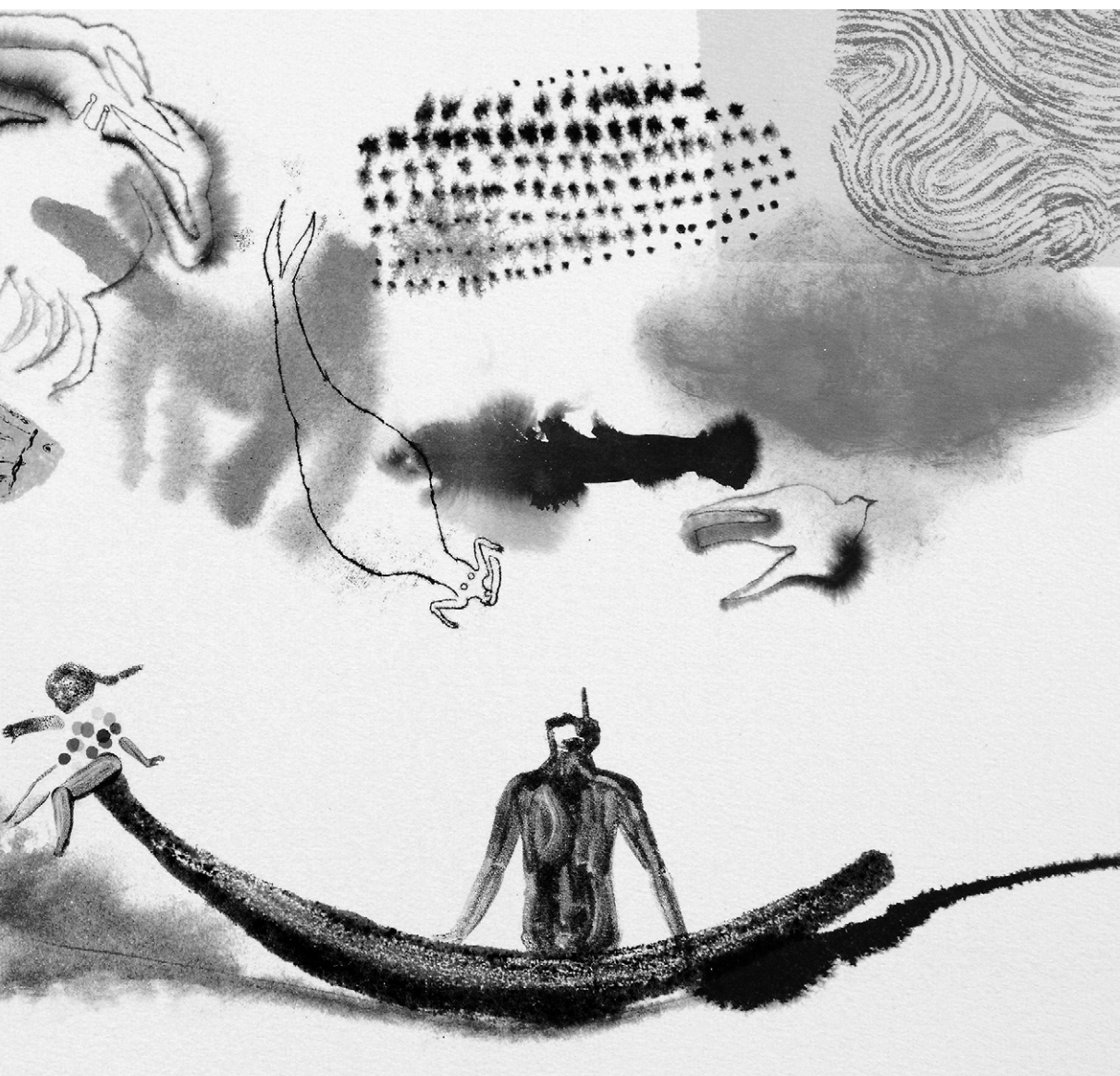
Zlaté jablko BIB 2021

(AMANDA MIJANGOS, ARMANDO FONSECA,
JUAN PALOMINO, Mexiko)

V prvom obraze sa objavujú okrem Čarodejnice aj čarovné prostriedky – zelený klobúčik, diamant, rozkrútením ktorého všetko začne, aj kolovrat, ktorý sa rozkrúti a pradiť slnečné nite. Ožívajú veci dennej potreby, prírodné javy aj zvieratá, všetko začne do seba zapadať a deti musia v stanovenom čase odísť, hľadať a priniesť Modrého vtáka. Domček opúšťajú oknom, podľa Bachtina ide o chronotop prahu, miesto premeny. Za oknom je fantastický svet plný symbolistických obrazov a mystiky. V pomenovaniach javov (Svetlo, Spomienky, Oheň, Čas, Noc...) alebo v názvoch postáv (Mačka, Pes, Chlieb, Cukor, Radosť, Šťastíčka) je zoskupených viacero významov a vzájomným zrkadlením sa postupne odкрýva ich zmysel. Symbolické vlastnosti ľudí, zvierat aj vecí využil autor na to, aby poukázal na ich dôležitosť a na ich dušu, lebo všetko v prírode má svoju dušu. To, čo deti považovali za samozrejmé, ale neživé, sa im vyjaví v nevšednom svetle a pravdivo: Cukor roztrhne papier, aby sa oslobodil, ale naspäť do predchádzajúcej podoby sa už dostať nevie. Voda sa vyliala z kohútika, no naspäť sa už nedostane. Chlieb sa nepremení na múku a neuloží sa späť do truhlice, veci sa transformujú, aby ukázali dušu a zhostili sa úlohy pomôcť deťom nájsť Modrého vtáka. Niektoré chcú, iné sa obávajú o seba. Oživené duše Psa a Mačky sa správajú tak, ako vo svojich fyzických podobách, aj ich duše sú neustále v opozícii. Pes Tyľ obetavo a naivne obskakuje svoj-

ho pána, ktorého považuje za Boha, a Mačka prefíkane a zákerne robí všetko pre to, aby deti nenašli vtáka. Čarodejnica totiž všetkým prezradila, že ak splnia svoje poslanie, na konci všetci umrú. Ide o obraz kolobehu života, všetko odumiera, keď sa naplní jeho úloha v živote, nič netrvá večne, nič nepretrvá dlhšie, ako mu je vymeraný

čas. Zároveň možno ale tento jav vnímať aj ako poslanie, na konci ktorého sa všetko mení, transformuje do novej podoby, dokonalejšej a obohatenej poznaním a emóciami.

Keď vnímame hru v kontexte začiatku 20. storočia ako storočia dieťaťa (podľa Ellen Keyovej, švédskej feministky a zástankyne výchovy a vzdelávania

zameraného na dieťa), nie je náhoda, že si autor zvolil detských protagonistov na vypovedanie závažných a nadčasových posolstiev o človeku a jeho vzťahu k sebe samotnému, k rodine a širšiemu spoločenstvu. Dieťa, ktoré sa u neho objavilo aj v iných hrách, napríklad v hre *Slepci*, je jediné vidiace, konotuje nádej, je nositeľom radosti

a túžby, aj keď bez prieniku s minulosťou (staršou generáciou) a s vedomím budúcnosti sa životný cieľ či túžba nemôže naplniť. Nie je náhoda, že deti odchádzajú na cestu práve v zázračnú vianočnú noc a že práve deti, čisté a krehké, nevinné a zvedavé, požiadať Čarodejnicu o pomoc. Tytlyl a Mytlyl odkrývajú pomocou prírody a jej sprievodcov – Svetla (svetlo sa prejavuje aj ďalšími symbolmi, ako je deň, okno, diamant alebo oheň, modifikuje sa aj na mesačný svit), Noci a Času – tajomstvá ľudského spolužitia. Hoci sa tých tajomstiev v hre odkrýva viacero, vyberám pre túto príležitosť elementy zdôrazňujúce rodinné šťastie v rodinnom spolužití a živote vôbec – mŕtvych starých rodičov, nežijúcich a aj nenarodených súrodencov, materinskú radosť a šťastie, ale predovšetkým šťastie milovať a šťastie dávať.

V Krajine spomienok sa súrodenci stretávajú pri mohutnom dube s minulosťou svojej rodiny. Silný kmeň stromu sa objavuje v hustej hmle práve vtedy, keď deti začínajú mať strach. Strom má dôležitý zástoj v mytológii a tu spája dva svety, je hranicou medzi svetom živých a svetom mŕtvych. Navyše jeho symbolika je znásobená hustou hmlou ako dôležitým obrazom záhrobia. Ako sa postupne hmľa stráca a vyparuje, objavuje sa malý domček, ktorý kedysi patrilo ich starým rodičom. Pre putujúce deti je toto stretnutie s minulosťou rovnako dôležité ako budúcnosť, ktorá im prinesie mnoho nových ľudí. Ľudí z minulosti si treba uchovávať v srdci ako spomienku a pre tých z budúcnosti si treba nechať miesto vo svojom živote. Starý otec Tyl a stará mať Tylová čakajú pred domčekom. Vždy cítia, keď na nich živí myslia a s láskou spomínajú,

aj keď je to niekedy len raz v roku: *Za každým, keď na nás myslíte, my sa prebudíme a znovu vás vidíme* (s. 25). Starkí sú presne takí, akých si ich deti zapamätali; zostali láskaví, milí, srdeční a pre svoje vnúčatá majú času nadoštač.

Tak sa mi marí, že dnes nás prídu navštíviť naši vnuci, ktorí sú ešte nažive... Istotne si na nás spomínajú... Cítim v nohách mravce a to je predtucha..., ... pred očami mi začali tancovať slzy radosti (Maeterlinck, 1970, s. 24). V rozhovore o spánku a čakani na prebudenie žijúcimi potomkami (*Prečo nás neprídete pozrieť častejšie? Celé mesiace na nás zabúdate...*), o živote po smrti (*Ešte nevedia... Nič sa nenaučili? Ach, ako príjemne sa spí, keď sa život skončí... Ale zavše sa zobudíte je ešte príjemnejšie...; Tak vy nie ste naozaj mŕtvi? ... Čo vravíš? Používa slová, ktorým my už nerozumieme; ... slovo mŕtvy... Čo to znamená? To znamená, že človek už nežije... Akí sú tamhore hlúpi!* s. 25), o láske, ktorá sa smrťou nekončí, starí rodičia upozorňujú svoje vnúčatá na dôležitosť spomienky, bozkov, objatí a modlitby: *„Modliť sa znamená spomínať...“* (s. 25). A tu, na návšteve u mŕtvych starkých, v nádhernej a zázračnej chvíli sa stretávajú aj so svojimi mŕtvymi bratmi a sestrami. Všetci sú krásni a presne takí istí, akí odišli zo sveta, lebo už nikdy nenarastú. Vtom zaspieva na dube drozd, ktorého mali kedysi v záhrade, aj on je spomienkou z minulosti.

Jeho modrá farba upozornila deti na ich poslanie. Netušia však, že ak si vtáka vezmú so sebou, len čo opustia tento mystický priestor, modrá farba sa zmení na čiernu, premenlivosť farby je ako premenlivosť šťastných pocitov

s mŕtvymi blízkymi, pocítili ich len na okamih. A bolo by to priveľmi jednoduché, aby na začiatku cesty získali to, čo si musia zaslúžiť.

V štvrtom obraze sa deti dostávajú do Paláca Noci. Pretože Svetlo tam s nimi nemôže, hrozí im nebezpečenstvo nielen od Noci, ale aj od Mačky, ktorá intriguje proti deťom a líška sa Noci. Ale ani tá nemieni deťom dovoliť získať Modrého vtáka, aj keď je veľmi ťažké zabrániť Človeku, aby otvoril dvere jej tajomstiev. Noc nie je proti Človeku, no zároveň si uvedomuje, čoho všetkého je on schopný, a preto má pred ním veľký rešpekt: *„Koľko rokov už Človeku nerozumiem? Kam sa chce dostať? Naozaj musí všetko vedieť? Zmocnil sa už tretiny mojich tajomstiev, všetky moje Hrôzy sa boja, už si netrúfajú ani vyjsť, Strašidlá sú na úteku a väčšina mojich chorôb chorľavie...“* (s. 32). Noc je vnímaná ako záporná postava, ale preto, lebo vzbudzuje strach ľudí a stráži všetky tajomstvá sveta aj to, alebo predovšetkým to, čo človeku môže ublížiť, preto mu nechce dovoliť spoznať všetko. Biblický motív zákazu poznania a trestu za porušenie zákazu je tu spojený s mytologickým príbehom o Pandorinej skrinke. V nej je všetko, čo je pre človeka zlé: strašidlá, choroby, morové rany, vojny, temnoty a hrôzy, tajomstvá ako Ticho a *„zo všetkého trochu“*. Toto všetko má svoje vlastné komnaty. Tytlyl s Mytylou pomaly nimi prechádzajú a postupne svojou nevinnosťou odzbrojujú Noc. Ony netúžia ovládať tieto Zlá, nechcú ich vlastniť ako iní, ktorí hľadajú uspokojenie v utrpení, moci a ovládaní druhých, deti chcú len Modrého vtáka. Noc sa snaží zabrániť deťom, aby otvorili najstrašnej-

šiu komnatu. Lenže podobne ako hrdina vo folklórnej rozprávke, aj tu sú deti pokúšané, zastráňované i prosené. Ich nevinnosť ich však zachráni. Tytlyl otvorí kľúčom komnatu, ktorá predstavuje záhradu snov a nočného svetla plnú poletujúcich modrých vtákov. Sú to sny? Túžby človeka? Je ich mnoho. Sú to ilúzie, ktoré sa veľmi rýchlo menia, keď sa stretnú s realitou. Darmo deti nachytali modrých vtákov toľko, že sa nimi môžu prikryť, na dennom svetle v stretnutí s realitou všetky umreli. Toho pravého Modrého vtáka ešte stále nemajú.

Vo svete Noci a vo svete Lesa v ďalšom obraze už deti nejdú len za Modrým vtákom, ony zastupujú celé ľudstvo, sú ako obetné baránky, proti ktorým teraz bojuje celá príroda. Motív lesa a jeho nepriateľa v človeku aj v súčasnosti nadobúda nové rozmery, snáď ešte naliehavejšie volanie po záchrane fauny a flóry. Svet Človeka a svet prírody sú v nezmierniteľnom vzťahu, iba deti netúžia ničť, nechcú nič vlastniť, potrebujú Modrého vtáka, aby pomohli chorému dievčatku.

Tajomná a zázračná cesta detí je teda plná prekážok ako v klasickej folklórnej rozprávke, dokonca sú tu aj falošní hrdinovia a hrdinky. Prekonávanie prekážok umožní deťom uvidieť mnohé javy z iného uhla, z náprotivnej, tej pravdivej strany a vždy sa niečo nové o dušiach vesmíru naučia. Putujú ešte rôznymi krajinami, Cintorínom, Kráľovstvom šťastia a radosti aj Krajinou budúcnosti; v každom obraze sa stretávajú s bytosťami, ktoré ovplyvňujú život ľudí na zemi.

V Kráľovstve šťastia sa stretávajú s mnohými podobami šťastia. Niektoré šťastia môžu byť dokonca

nebezpečnejšie ako nešťastia, šťastie od nešťastia oddeľuje len „akási para či lahulinká opona, ktorú vietor vanúci z výšin Spravodlivosti alebo z útroh Večnosti každú chvíľu nadvihuje“ (s. 59), a tak mnohé šťastia bývajú pre ľudí aj prekliatím.

Tylyl a Mytyl sú stále tie isté deti, ale na šťastie sa už pozerajú inak. Ich oči zmenili obzor a dokážu sa pozerieť aj na dušu Šťastí. Znamená to pre ne ďalšie poznanie a emocionálny vývin, dokonca sa stretávajú aj so Šťastiami, ktoré prebývajú v ich domácnosti:

Tylyl: Vari u nás doma žijú Šťastia?...

Šťastie: ... Och, ty hlupáčik, v tvojom dome je ich toľko, divže nevyrazia obloky a dvere!... Smejeme sa, spievame, tak sa veselíme, že sa trasú steny a dvíhajú strechy. Darmo sa však namáhame, ty nič nevidíš, nič nepočuješ... Dúfam, že odteraz budeš trochu múdrejší...“ (ib., s. 67).

Dozvedáme sa, že existuje Šťastie byť dobrým, Šťastie sviežeho vzduchu, Šťastie lesa, Šťastie ľubiť svojich rodičov, ktoré je trochu smutné, lebo deti sa naň doma nikdy nepozrú. Prostredníctvom odpovede na Tytylovu otázku, či sú u nich každý deň, ponúka autor jednu z najdôležitejších myšlienok pre všetkých: **Vo všetkých domácnostiach môže byť každý deň nedela, keď sa ľuďom otvoria oči.**

V úvode sme písali o Schopenhaurovej filozofii šťastia a radosti, u Maeterlincka tiež prichádzajú spolu so Šťastím aj Radosti. Najčistejšou zo všetkých, ktoré sú určite aj v ich dome, je Radosť materinskej lásky:

Materinská láska:(...) Bola som doma taká sama, a vy tu obaja vystupujete až do neba, kde v Radosti žia-

ria duše všetkých matiek! ... Ale najprv bozky, toľko bozkov, koľko len možno! ... Podťte obaja do môjho náručia, nič na svete nedá toľko šťastia! ...“ (ib., s. 70).

Deti spoznávajú svoju matku v Materinskej láske, len sa im zdá v tejto podobe milšia, krajšia, jemnejšia, s bielou pokožkou a nádherným hlasom. Dozvedajú sa, prečo doma nie je taká, keď tu je krásna. Doma má na deti menej času, musí pracovať, jej ruky sú zrobené a hlas ustarostený. V tejto čarovnej krajine je skondenzovaná do pozitívneho obrazu, oblečená do nádherných šiat a nesmierne bohatá. Bohatstvom však nie je hodváb či perly, ale bozky, pohľady a dotyky, ktorých je v ich rodine dostatok. Každý bozk dieťaťa pridáva matke jeden lúč.

Materinská láska: Všetky matky sú bohaté, keď ich deti majú rady... Nestjvujú chudobné, ani škaredé, ani staré... Ich láska je najkrajšia z Radostí... A keď vyzerajú smutné, stačí bozk, ktorý dostanú alebo ktorý samy dajú, a všetky ich slzy sa premenia na hviezdy v hĺbke ich očí...“ (ib., s. 71).

V postave Materinskej lásky je jedno z najkrajších zobrazení matky v umeleckej literatúre.

Maeterlinck akoby touto symbolickou hrou v ideovom poli nadviazal na rozprávkovú tvorbu H. Ch. Andersena a O. Wilda, no kým oni dvaja komponujú príbehy s filozofiou čitateľnou skôr pre dospelých, ktorých prostredníctvom sa dostane aj k deťom, Maeterlinck filozofuje v rozprávke tak, aby mu porozumeli aj deti. Písal ju v intenciách detského diváka. Dôkazom sú rozhovory o rodičoch, rozhovor s Materinskou láskou, ktorej deti vycítajú, že ich nemiluje dostatočne,

Zlaté jablko BIB 2021

(ANNA & VARVARA KENDEL, Rusko)

pretože nemajú všetko, čo by si žiadali mať. Z frommvskej opozície *byť* či *mať* deti riešia na začiatku mať, čo je samozrejmé. Ale musia prejsť strastiplnú a nebezpečnú cestu, ktorá je pre deti ritualizovaná prechodová fáza. No cesta je zároveň aj metafora, ktorá je spolu so silnou farebnou symbolikou podstatou poetiky tejto hry. Cesta je aj prostriedkom, aby sa dozvedeli, že Materinská láska je najväčšia na svete a že je lepšie, ak nemajú všetko, čo si želajú. Nedostatok ich môže mnohým veciam naučiť, napr. aj taký obyčajný cukor či chlieb majú svoju dušu a hod-

notu. O tom sa presvedčili, keď zakrútili diamantom a pomaly začali konať v prospech *byť* bez toho, aby si to uvedomovali.

Dej, počas ktorého deti putovali, trval rok. No čas ich konania bola iba jedna noc, lebo keď ich matka ráno zobudí, nemôžu uveriť, že to bol iba sen, ktorý ich priviedol k poznaniu a silnejším emóciám. Túžba sa dostala do sna a ich spoločný sen túto túžbu naplnil. Deti sa ocitli v priestore a čase mimo domova, ale nevrátili sa domov, lebo nikdy z neho neodišli. No dôležité je, že šťastie, ktoré po celý čas hľadali,

Cena primátora Bratislavy
(ZUZANA BOČKAYOVÁ BRUNCKOVÁ)

mali doma pred vlastnými očami, len ho ešte neboli schopní vidieť. V závere, navzdory toľkým prekážkam, získavajú Modrého vtáka. Bol predsa celý čas doma, v ich izbičke, v kletke. Modrá hrdlička sa po ich dlhej ceste javí teraz ako čosi výnimočné, má presne takú farbu, akú potrebovali a modrá farba sa tentoraz nezmenila ani vo svetle. Celý čas mali Modrého vtáka doma, na očiach, len ho takto predtým nevideli.

Boli by však zistili, čo doma majú, keby sa neboli vydali na cestu poznania?

Druhou odmenou je emocionálne oživenie ich života, najmä Tytlyta, ktorý sa v úvode správal sebecky a nespravodlivo. Bol by však bez tejto cesty po-

chopil, že dávať a obdarovať ho môže urobiť šťastným? Boli by deti spoznali nekonečnú lásku svojej matky, keby sa nestretli s dušou Materinskej lásky? To, čo sa im pred cestou javilo ako ponuré, tmavé a smutné, zrazu ožilo, je jasnejšie, všetko nadobudlo nové kontúry, pôsobí radostnejšie a veselšie. Aj matku vidí úplne inak, neprekáža mu, že nie je taká pekná ako vo sne, už vie, akú má krásnu a milujúcu dušu.

Tylytl po tejto ceste daruje svoju modrú hrdličku susedkinmu chorému dievčatku a aj keď sa celkom neuzdraví, ako v Schopenhauerovom výroku, získaním „šťastia“ v podobe Modrého vtáka sa neodstraňuje utrpenie zo života, len sa zmierňuje, pretože život

a utrpenie sú synonymá (In: Šlosiar, s. 107). Ani deťom neprekáža, že nie sú bohaté, že nebudú mať pod vianočným stromčekom množstvo darčiekov, sú predsa inak bohaté, tým šťastím, ktoré zažili v prchavých momentoch, a láskou, ktorú spoznali.

Na konci modrý vták ulieta z rúk uzdraveného dievčatka („Mamička! ... Odleť! ... Tytly: To nič... Neplač... Ja ho chytím... Potrebujeme ho, aby sme mohli byť šťastní...“, s. 98), práve on symbolizuje šťastie, ktoré všetci hľadáme, a pritom je stále v nás či v ľuďoch, ktorých máme radi a sú nám nablízku.

Šťastie, ktoré hľadáme, prebýva zväčša v každom z nás alebo je v ľuďoch, ktorí sú nám blízki a nablízku. Je len na nás, či to objavíme, či rozpoznáme to šťastie mať niekoho, kto nás robí šťastnými. Nie je to jednoduché pre dospelých, nieto ešte pre deti. Keby to bolo také jednoduché, takmer všetci by sme sa samým blahom usmievali. Niekedy stačí jedna takáto rozprávková a snová cesta počas čarovnej noci, niekedy na to treba oveľa dlhší čas, možno rok, niekomu na to nestačí ani celý život.

Rozprávková hra Modrý vták je predchnutá optimizmom a vierou v dobro človeka, preto v nej využíva autor silné farebné kontrasty svetla a tmy, prvky mystiky a morálne aspekty pri budovaní napätia a ideového posolstva. Vyšla v roku 1908 a už v septembri toho istého roku bola zinscenovaná Moskovským umeleckým divadlom K. Stanislavského. V roku 1910 bol narkútený prvý film a odvtedy sa na filmové plátno hra dostala ešte niekoľkokrát, inšpirovala aj výtvarných umelcov, v podobe rozhlasových dramatisácií si rozprávku mohli vypočuť milióny po-

slucháčov na svete a stala sa aj predlohou viacerých televíznych seriálov. V Holandsku sú dodnes školy pre deti pomenované podľa Maeterlinckových detských postáv s názvami Mytyl (pre deti s telesným postihnutím) a Tytly (pre deti s fyzickým aj mentálnym postihnutím) a Skauting Nederland má sekciu Modré vtáky (Blauwe Vogels) pre mládež so špeciálnymi potrebami. V roku 2008 pri príležitosti stého výročia hry vyšla pamätná zberateľská päťdesiateurová minca s motívom vtáka z Maeterlinckovej hry.

Spolu s hrami Pélleas a Mélisande, Monna Vanna a Slepci patrí hra Modrý vták k vrcholom jeho tvorby, za ktorú dostal v roku 1911 ako jediný belgický autor Nobelovu cenu. Akadémia mu ju udelila za všestrannosť tvorby, ale predovšetkým za jeho dramatické diela, ktoré sa vyznačujú bohatstvom predstavivosti a poetickou fantáziou, niekedy pod rúškom rozprávky ponúkajú hlboký zdroj inšpirácie, ako je to aj v prípade tejto hry. ■

LITERATÚRA:

- Bachtin, M. Román jako dialog. Praha: Odeon, 1980
- Biedermann, H. Lexikón symbolov. Bratislava: Obzor, 1992
- Maeterlinck, M. Modrý pták. Praha: Triton, 2010
- Maeterlinck, M. Belasý vták. Bratislava: Lita, 1970
- Pršová, E. Obraz domova a rodiny v literatúre pre deti a mládež. Banská Bystrica: FHV UMB, 2015
- Šlosiar, J. Hľadanie zmyslu múdrosti. Prievidza: Alius, 2006
- Maurice Maeterlinck – Biographical (nobelprize.org)

„Nie som ostrovan, ale námorník.“

ONDREJ SLIACKY

*Pred 85-timi rokmi sa narodil pomazaný básnik,
prozaik, dramatik a prekladateľ Ľubomír Feldek*

Legenda povráva, že keď sa Ľubomír Feldek 1. októbra 1957, ešte ako poslucháč Vysokej školy pedagogickej stal redaktorom Mladých liet, prikývol na výzvu ich šéfredaktorky Lýdie Kyseľovej, že dotiahne do vydavateľstva talentovaných mladých autorov. A keďže práve v tom čase Mladé letá vypísali súťaž na tvorbu básnických textov pre najmenších, dostal ju na starosť tiež. Napriek tomu, že termín súťaže bol už za dverami, Feldekovi sa popri popíjaní vodovej redakčnej kávy nielenže podarilo presvedčiť kamarátov Mira Válka, Jána Stacha, Joža Mihalkoviča a Vilka Turčányho, že literatúra pre deti nie je nič marginálne, nedôstojné ich talentu a podobné rečičky, ale naopak, je to niečo, čo im pozlátí ich básnické výložky. Tesne pred ukončením súťaže mal ich príspevky na stole. Ibaže aj chmáry na čele. Po rokoch spomína: „... privedla času som strávil nahováraním iných a takmer som zabudol odovzdať svoj vlastný súťažný rukopis. Keby len odovzdať – zabudol som ho napísať. Nemienil som to však vzdať.“

30. novembra, v deň uzávierky súťaže, sa Feldek z Mladých liet vytratil. Nie, neutiekol. Len si odskočil do najbližšej kaviarničky na Námestí SNP, kde mu mladá čašníčka hneď priniesla kávu. Lenže nie je káva ako káva. Keď si Feldek prvý raz chlipol z tejto, nielenže dostal lepšiu náladu, ale aj nápad. A keď si chlipol druhýkrát, vybral z vrečka plniace pero a čašníčke na jej bloček odkázal:

*Hú! Dnes v noci
v čiernom vreci
ukradne ťa kmín.
Ukáže ti fúru vecí,
vletí cez komín.*

Nevedno, čo si čašníčka pomyslela, keď si tento Feldekov odkaz prečítala. A možno si nepomyslela nič, lebo Feldek tvrdí, že to bolo celkom inak, ako som to opísal.

„Ako inak?“

„30. novembra, v deň uzávierky súťaže, som si kúpil čistú písanku a pobral som sa krížom cez Námestie SNP

(z televízie, ktorá sídlila v dnešnej budove ministerstva kultúry) do najbližšej kaviarničky. Bola na Poštovej ulici. V to ráno nebol v nej voľný stolík ani jeden, nuž som si sadol do boxu naproti pánovi, ktorý čítal noviny. V novinách však asi nebolo nič až také zaujímavé, pretože viac ako čítaniu sa pán venoval tomu, že ma spoza novín ukradomky pozoroval. Aby som ho zastrašil, otvoril som písanku a napísal som na prvú stranu obrovské HU! Zastrášený pán sa stiahol za noviny a ja som si o dve hodinky odnášal z kaviarne *Hru pre tvoje modré oči*. Odvtedy vždy, keď sa ma niekto, kto sa chce stať spisovateľom, pýta, ako má začať, každému poradím tento jednoduchý recept – treba napísať na prvú stranu čistej písanky HU! Také HU! nie je iba dobrý začiatok *Hry pre tvoje modré oči*. Také HU! môže poslúžiť ako dobrý začiatok vôbec...”

Alebo zlý, dodávam ja.

Vo Feldekovom prípade to bolo tak aj takto. Len čo Lýdia Kyselová, šéfredaktorka *Mladých liet*, uvidela sľubovaný rukopis, hneď dostala lepšiu náladu. A keď si ho prečítala, zaraz pochopila, že má pred sebou signálnu pištoľ, ktorá odštartuje novú éru slovenskej detskej literatúry. A aby tú éru neprepásla, zaraz prikázala, aby s Feldekovým rukopisom utekali na neďalekú poštu a poslali ho do Tlačiarne SNP v Martine. A len sa usmievala a usmievala. O pár dní bolo však po úsmeve, bolo po dobrej nálade. Vtedy sa dozvedela niečo, z čoho sa jej takmer podlomili kolená. Na ústredný výbor strany, vtedajšiu všemocnú inštanciu, rozhodujúcu o bytí a nebytí nás občanov, akýsi J. Hronský (preboha, nie slávny autor ešte slávnejšieho Smelého Zajka) napí-

sal, že v martinských tlačiarňach vytlačili knižku pre deti. Pravdaže, na tom by nebolo nič zvláštne. Tlačiarne sú predsa na to, aby tlačili knižky. Ibaže táto, spresnil J. Hronský, ktorý sa ukryl za meno jedného z našich výnimočných spisovateľov 20. storočia, znevažuje socialistické zriadenie. A o pár dní v Predvoji (oficiálnom straníckom časopise, v roku 1968 premenovanom na *Nové slovo*) to skonkrétnil: „Každý zdravo uvažujúci človek, so zdravým rozumom, ktorý si knižku prečíta, zažije veľké sklamanie a nakoniec sa stotožní s listom, ktorý o nej napísali pracovníci Severoslovenských tlačiarň z Martina a odoslali ho na Ústredný výbor strany.” V ich liste, ktorý pochopiteľne nenapísali martinskí tlačári, ale bratislavský udavač, sa doslova píše: „V priebehu spracovania tejto publikácie nazreli sme do jej obsahu, ktorý podľa nášho názoru nebude žiadnym prínosom pri výchove našich detí. Predpokladáme, že bude pôsobiť na našu mládež opačným smerom, pretože forma, akou je publikácia písaná, je nielen nejasná, ale bude vnášať do myslenia detí nejasnosť a zmätok.”

A aby to bolo ideologicky podložené, súdruh udavač vytasil kolt značky „tendencia”. „A aké sú to tendencie?” položil si vzápätí rečnícku otázku. „Sú to tendencie nezrozumiteľnosti, tendencie balamutenia myslí mladých čitateľov, tendencie odtrhávajúce chlapcov a dievčatá od skutočného sveta... Pri výchove detí platí zásada plnej zrozumiteľnosti a názornosti,” spomenul si náš kovboj na slová zo stránického školenia. „No, autor knižočky, zrejme píšuci všetko to, čo mu napadne, krmi mladých čitateľov takýmito nezmyslami:

Vychádza mesiac. Hrám ti na malej fúkacej harmonike. Počuješ tú žltú hudbu? Nedívaj sa hore, lebo ti ozelenejú oči. Prvé číslo. Tanečnica s hrkálkami.

*Tanečnica cvičí.
Vidíš bielu tyč?
Na tej bielej tyči
cvičí ako nič.
To je nebezpečné!
Kto to spravil ACH!
Poviem krásnej slečne,
že máš o ňu strach.*

Bola to fazuľa. Keď bude mať raz voľno, zahrá sa s tebou na fazuľky. Ale teraz z nej ostal už len mesiac, veľká hrkálka, ktorá sa kotúľa.

A to nebolo všetko. Feldek, podľa samozvaného znalca detskej literatúry, nielenže balamutí deti, ale s posmešnou, priam rasistickou narážkou sa dotýka i nášho veľkého čínskeho brata:

Zavri oči. Štvrté číslo. Dve malé čínske žonglérky, ktoré si treba pomyslieť v tráve. V každej ruke držia čosi dlhé a na tom čosi okrúhle.

*Ak si čínske žonglérky
položili na palice
roztočené tanierky,
iste sú to slnečnice.*

Číňanky majú šikmé oči. Vidia šikmý svet. Tam, kde ty vidíš rovinku, vidia breh a môžu sa všade sánkovať...

A týmto sa to neskončilo. Ktorýsi z ďalších „znalcov“ si vzal na paškál druhé číslo autorovho „cirkusu zelenín“ – silu v zuboch:

*Hryzú ako svedomie,
nič im nestačí,
rozhrzú dom po dome
slávnihltači.
Zadnými aj prednými!
Zuby cirkusu!
Všetky mestá pred nimi
na úteku sú.*

Bola to kukurica. Keď ju niekedy uvidíš za plotom, nedráždi ju havkaním. Nevieš, čo sa môže stať.

A stalo sa! Ibaže študent Vysokej školy výtvarných umení Miroslav Cipár, celoživotný Feldekov pokrvný kamarát, tú kukuricu v podobe ľudských zubov prikreslil do ľudskej hlavy. Kde inde ju mal? Lenže tá guľatá plešatá hlava nebola hlava obyčajného smrteľníka. Tá hlava bola, a keď nie, tak aspoň pripomínala, plešatú hlavu generálneho tajomníka sovietskej komunistickej strany Nikitu Sergejeviča Chruščova. Náhoda, poviete si! Možno by aj bola, keby práve v tom čase šéf sovietskych komunistov nebol na turné po svojom impériu rozhlasoval, že Ameriku porazí raz-dva. Čím preboha? Predsa kukuricou. A škandál bol na svete. No škandál! Otvorene takto hovoriť o Cipárovej ilustrácii sa neodvážil nikto. Hlavne nie o jej inotajoch. A tak sa hovorilo, no, hovoril súdruh udavač, že Feldeko-va a Cipárova knižočka dieťa nevychováva, ale balamutí. Vlastne svojou intelektuálnosťou ho ani nemôže zaujať. Paradoxom pritom bolo, že kniha sa vôbec nedostala k tým, ktorí by takéto tvrdenie mohli potvrdiť alebo vyvrátiť. O jej osude rozhodli súdruhovia aparátnici a súdruhovia spisovatelia, ktorí prisahajúc na dieťa, bránili vlastnú, netaľentovanú, teda nedetskú tvorbu.

Lubomír Feldek v ilustrácii Albína Brunovského (Zelená kniha rozprávok)

Obálka 1. vydania,
ktoré sa nikdy nedostalo
k detským čitateľom

Hra pre tvoje modré oči totiž odrazu odkryla možnosti, ktoré ich koncepcia „angažovanej“ detskej literatúry nielenže nemohla podporiť, ale ktorá bola s nimi v priamom protiklade. A tak celý náklad, vonkoncom nie malý, desaťtisícový, skončil v šrotovacom mlyne. A to nebolo všetko. Na rad prišli Mladé letá. „Je to smutné, že na pomätenosť publikácie sa prišlo až teraz,“ harcoval udavač slovenský národ, „keď je už vytlačená a pripravená na expedíciu do predajní Slovenskej knihy. Je to smutné o to viac, že ju dokonca odmenili v súťaži. A je to smutné najmä preto, že pracovníci vydavateľstva Mladé letá si neuviedli, že knižočku vydávať nemá

nijaký zmysel.“ A teraz príde obvinenie, po ktorom obyčajne nasledoval Leopoldov. „Ak si zodpovední pracovníci vydavateľstva Mladé letá myslia, že môžu pracovať takto nezodpovedne, potom by si mali uvedomiť aj následky takejto práce. Mali by si uvedomiť, že sa nevyhnutne, zákonite musia dostať do konfliktu s celým socialistickým dneškom, ktorý usiluje o výchovu našej mládeže v duchu svojich vznešených zásad...“ Je mi záhadou, že „zodpovední pracovníci Mladých liet“ tieto obvinenia ustáli. Najmä ak v závere „obžalobnej reči“ samozvaný prokurátor ukázal prstom na konkrétnych ľuďoch: „Nezodpovednosť vydavateľstva

Mladé letá, jeho šéfredaktorky L. Kyseľovej a zodpovednej redaktorky E. Gašparovej, najmä preto, že nejde o prvú škodlivú publikáciu vydanú v tomto vydavateľstve, by sa dala posudzovať osobitne prísne. To preto, lebo všetko, čo robí pre výchovu mládeže v duchu socializmu naša škola, rodičia, pionierska organizácia, ony vážne svojou nezodpovednou prácou narúšajú.“

Pochopiteľne, „nezodpovední ľudia v Mladých letách“ sa v noci budovali zo spánku. A Feldek? Toho z vydavateľstva radšej vyhodili. Pred pár sto rokmi to mohlo dopadnúť horšie. No horšie! Cesta k svätosti sa vždy začínala na hranici! Spolu s dielom obyčajne na nej zhorel i jeho autor, aby sa o pár storočí stal svätým. Majster Jan Hus či Giordano Bruno vedia o tom svoje... V tejto súvislosti Feldek rád dodáva, že jemu na rozdiel od Husa a Bruna sa nič lepšie nemohlo stať. V oravskej televíznej fabrike, ktorá ho mala za trest prevychovať, totiž nezohrel, ale zahorel. Zahorel láskou k šarmantnej maturantke Olinke Lukáčiovej. A táto hranica horí dodnes. Len jeho láska sa už nevolá Olinka Lukáčiová, ale Oľga Feldeková.

Ale vráťme sa k *Hre*, ktorá toto všetko rozohrala. Pre deti síce nevyšla (čo zas nie je celkom tak, pretože v roku 1968 som s ňou a Válkovými *Kúzla mi pod stolom*, tiež z povestnej súťaže, zavŕšil svoju antológiu umeleckej slovenskej poézie pre deti *Dcérika a mať*), ale stala sa ozdobou autorových básnických zbierok pre dospelých *Jediný slaný domov* (1961) a *Severné leto* (1973). Dodnes je považovaná za fundament modernej slovenskej poézie pre deti. Jej princíp (nie tvorba pre dieťa, ale tvorba s ním) stal sa pod-

statou tzv. poetiky detského aspektu. Navyše je čímsi, čo by sme, spolu s Feldekom, mohli označiť za „ostrov“ jeho umeleckého bytia. Presnejšie, prvý z jeho ostrovov. Keby slovo súostrovie nepripomínalo Solženicynovo hrôzostrašné „súostrovie gulag“, bolo by to vari najvhodnejšie pomenovanie pre nevidanú Feldekovu aktivitu, ktorá nasledovala po jeho šťastne/nešťastnom debute. Mladý básnik sa totiž neuspokojil s tým, čo objavil. Po čase začal zo svojej ostrovnej destinácie podnikat' objavné plavby za jej hranice. „Nie preto, že by sa mi na nej nepáčilo,“ povedal v rozhovore s Natašou Pavuľakovou-Đurinovou v knihe *Pohovorme si nielen o detskej literatúre*. „Ten ostrov je nádherný. Lenže – ako sa ukázalo – nie som ostrovan, ale námorník.“ A tak začalo ďalšie objavovanie ďalších ostrovov. Paradoxne, ten ktorý čoskoro prišiel na rad, nápadne pripomínal ostrov, z ktorého Feldek vyplával. Svojou morfológiou, teda modrou krásou, predovšetkým. Nie div, že rozprávka, tá andersenovská či dvoch princov, Šťastného a Malého, mu učarila natoľko, že jeho umelecké portfólio vychádzajúce z básnickej hry získavalo prozaickú podobu. Inak nič z čoho by – ako z Hry pre tvoje modré oči – zahrnelo. Ibaže, stalo sa. Rok 1968, kedy sa v Mladých letách objavili *Zelené jelene*, nebol však už časom Hry pre tvoje modré oči. Nebol časom stránickej cenzúry. Aparátnici držiaci v rukách liace kultúry, sa na svojich kozlíkoch buď vymenili alebo ochaboli ich zrak, keďže vo Feldekovej satirickej paródii nerozpoznali paródiu na samých seba, na totalitnú podstatu vlastného systému. Alebo aj rozpoznali, ale podcenili. Súdruhovia, akoby som ich

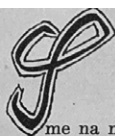
počul, vari si nemyslíte, že nejaký strelený Feldek môže opätovne, tak ako pred pár rokmi v Hre pre tvoje modré oči pobalamutiť dieťa. Preboha, pardon za slovo, súdruhovia, neprečeňujme ho. A neprečeňujme ani detského čitateľa. A viete prečo nie? Pretože je dieťa! Našťastie pre Feldeka, našťastie pre Zelené jelene, detská psychológia bola pre súdruhov z Hlbokej španielskou dedinou. Inak by im nepochybne prišiel na um šesťročný Wolfi, ktorý na svojom povestnom koncerte v Prešporoku šokoval noblesnú spoločnosť nielen tým, ako virtuózne dokázal zahrať náročnú partitúru, ale predovšetkým, ako dokázal preniknúť do jej podstaty. On, šesťročné chlapča, nám tak zanechal odkaz, že dieťa, pravda to Božie, dokáže pochopiť veci, ktoré nám dospelým, prevažnej časti z nás, je spoznať odopreté. A tak tentoraz knižka s oveľa intenzívnejším presahom do spoločenskej reality než bola Hra pre tvoje modré oči, neskončila so svojimi jeleňmi niekde na porcovaní v polovníckej chate. Je tu a ako ďalší ostrov vo Feldekovom súostroví sa fascinujúco zelenie. Aj keď vhodnejšie by bolo vari hovoriť modrie. Napokon, vyjde to na jedno. No, najedno! Najprv bola Modrá kniha rozprávok, až po nej Zelená.

Feldek však nezostal len pri rozprávkovej Metafore (názov jeho divadelnej hry, na lístky ktorej bolo treba vystáť nekonečný rad). Keď už podobienstiev na nahého kráľa stačilo, namieril svoj parodizujúci prst na hercov: „Beda národu, ktorému mysliteľov nahradili herci,“ napísal. A nový škandál bol na svete. Urazili sa všetci, malí i veľkí. Jeden z nich, Viliam Záborský, naozaj výnimočný interpret Hviezdoslava, sa

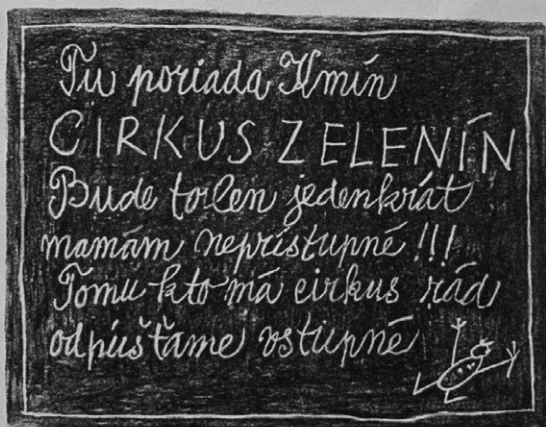
dokonca nerozpakoval zásť na ponosu k samotnému ministrovi kultúry Miroslavovi Váľkovi. Ten si rozhorčeného národného umelca vypočul a na jeho slová ako im, hercom, Feldek naložil, s čím by bolo treba, súdruh minister, niečo urobiť, sa len – ako vždy – ironicky uškŕňal a potom zašomral:

„To nie je o vás, Vilko, to je o mne!“

Či sa žalujúci národný umelec za svoju interpretačnú nemohúcnosť v tej chvíli začervenal, nevedno. Isté je len, že Feldek si vždy našiel spôsob, ako povedať svoj názor. A to nie bezmennej väčšine ako autori stranou podporovanej komunálnej satiry. Feldekovými súpermi boli vždy ľudia, ktorí za niečo stáli. S tými si rozdával direkty. Na tých ostatných vyplazoval jazyk. V každom prípade žáner autorských imaginatívnych rozprávok rozšíril jeho tvorivé súostrovie. Rozšíril, nie uzavrel. Presne tak ako jeho dramatické diela – pre deti i pre dospelých. V tom čase Feldek podľahol zvodom slečny Tácie a začal pre ňu písať jednu hru za druhou. Výstižnejšie, vzhľadom na ich počet, by bolo lepšie povedať, že ich písal oboma rukami. Aby však nevznikol dojem, že jedny, trebárs tie pre dospelých, písal pravou a pre deti ľavou, musíme priznať majstrovstvo obom. Predsa len, tie detské s postavou famózneho Botafoga, boli a zostali vývinovou udalosťou slovenskej bábkarskej tvorby. Súostrovie sa teda rozšírilo o ďalší ostrov – dramatický. A to nie je všetko. Samotným ostrovom je jeho Veľká kniha slovenských rozprávok, kniha, v ktorej sa na národnej šachovnici stretli dvaja rozprávkoví veľmajstri – Pavel Dobšinský a Ľubomír Feldek. Veľmajstri, ktorí nehrajú proti sebe, ale za ľudí, z ktorých obaja vzišli. A čo Feldekova prekladateľská

me na mieste. Záhradu nikto nestráži. Máš pravdu, ktosi tu predsa je a kričí. Hlások má trasľavý a celý modrý od zimy. To sa vo vetre trasie modrý plagát. Sám som ho pribil na záhradný plot.

Hádam som to dobre naveršoval, čo myslíš? Niekedy, keď prídem, zas ty mi čosi naveršuješ. Ale si už napätý, čo tu vlastne bude. Prepchajme sa do záhrady dierou. Za nami sa pchá vietor a tma. Držme sa za ruky. Môj cirkus sa začína.

Lubomír Feldek,
*Hra pre tvoje
modré oči, 1958*

tvorba? Napríklad preklady Viliama Shakespeara, ktorého autor „zvečnil“, ako hovorievali naši starí, v hre Smrť v Stratforde. Dokonca si ho v nej zahral. A to tak, že jeho „tieň“, Lubo Dobrovoda, napísal: „Skvelá vec a skvelý Lubo. Keby sa Shakespeare náhodou zjavil na Slovensku, nikoho iného ako teba by ako alternáciu nechcel.“ Či by s týmto názorom súhlasili aj herci, na ktorých Feldek napísal svoju povestnú „ódu“, netuším. S istotou však viem, že Feldekove hry, vlastné i tie, ktoré preložil, sú ďalším a vonkoncom nie prehliadnutelným ostrovom, ktorý pri svojich plavbách objavil. V tejto súvislosti si myslím, že taký „plavec“ ako je on, by

už dávno mal mať v našom národnom panteóne sochu. Viem, viem, nie sú peniaze, nie je „politická vôľa“. O jednom riešení by som však predsa len vedel. Čo tak potiahnuť sochu básnika Heinricha von Veldecka (čítaj Feldeka), ktorá je ozdobou Maastrichtu, a preniesť ju na Slovensko? Problém je, kde ju postaviť? Na ktoré námestie, na ktorý vršok?

Spýtal som sa na to samého Feldeka.

„Hocikde... Predsa Bohu je jedno, kde sa mu klaňajú,“ odvetil mi svojím príslovečným seabaironickým sarkazmom.

A šiel objavovať ďalší ostrov svojho súostrovia. No, svojho... Nášho, národného! ■

*Kánony a kanóny slovenskej literatúry
pre deti a mládež po roku 1989 (VII.)*

DÁVID DŽIAK

Kánony a kanóny

V poslednej, siedmej časti ankety **Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po r. 1989** prinášame pohľad jazykovedca Jána Kačalu na jazykovú úroveň slovenskej literatúry v predmetnom období, Zuzany Čížikovej na slovenskú vojvodinskú literatúru pre deti a mládež, Dominiky Petákovéj na obrazové knihy a Silvie Kaščákovej na epiku, s malým prekvapením na záver. Dúfam, že táto anketa naplnila svoj cieľ a prispela k objasneniu hodnôt súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež.

JÁN KAČALA

Šesťdesiate roky minulého storočia sú pre slovenskú jazykovedu a literárnu kultúru pamätne najmä širokou diskusiou o kultúre spisovnej slovenčiny na stránkach časopisu *Kultúrny život* roku 1964 a početnými vedeckými konferenciami venovanými širokej a aktuálnej jazykovednej tematike.

Medzi nimi sú aj dve konferencie o jazyku a štýle súčasnej slovenskej prózy (1964) a o jazyku a štýle súčasnej prózy pre mládež (1965), ďalšie sa zaoberali slovníkom spisovnej slovenčiny (1965), kultúrou spisovnej slovenčiny (1966) a vývinom spisovnej slovenčiny v Česko-Slovensku pri príležitosti 50. výročia vzniku republiky (1968). Ideovým koncipentom aj motorom všetkých uvedených vedeckých podujatí bol **Jozef Ružička** (1916 – 1989), ktorý na konci roka 1965 ako riaditeľ prevzal aj vedenie vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka SAV, od 1. januára 1966 z jeho iniciatívy premenovaného na Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. Už v predchádzajúcich desaťročiach bol vnímaný ako vynikajúci jazykovedec, povedomý slovenský vlastenec aj ako zdatný organizátor, ktorý vedel spolupracovníkov získať na plnenie význačných naprogramovaných cieľov. Jeho meno je spojené so skoncipovaním a vydaním reprezentatívneho syntetického diela o slovenskom tvoro-

sloví, ktoré sa volá *Morfológia slovenského jazyka* a má bezmála 900 strán. V danej súvislosti vyzdvihujeme to, že sa vedel postarať aj o zostavenie a pohotovú vydanie konferenčných zborníkov, takže z uvedených konferencií venovaných literárnemu jazyku jestvujú cenné zborníky *Jazyk a štýl modernej prózy* z roku 1965 a *Jazyk a umelecké dielo* z roku 1966.

Ružičkova účasť na koncipovaní konferencie o próze pre deti a mládež bola výrazná nielen z organizačnej stránky, ale aj tým, že na nej predniesol prívet, úvodné slovo o zásadách rozboru textu, vystupoval v diskusii a spolu s Rudom Moricom, riaditeľom vydavateľstva Mladé letá, povedali aj záverečné slová. Aj dnes hodno pripomenúť, že Jozef Ružička hneď vo svojom úvodnom slove bránil osobitosť literatúry pre deti a mládež v rámci širšieho komplexu umeleckej literárnej tvorby a túto osobitosť vzťahoval aj na oblasť literárneho jazyka. Okrem iného povedal, že v literatúre pre mládež „*nemožno používať všetky prostriedky národného jazyka. Sú tu isté obmedzenia. Špecifikum literatúry pre mládež sa prejavuje aj v jazyku, najmä v tom, že periférne prvky spisovnej normy – napr. vulgárne slová – a najmä nespisovné prvky národného jazyka – napr. slang alebo nárečie – možno použiť len výnimočne (rozhodne v oveľa menšej miere ako v literatúre pre dospelých), a to preto, lebo tieto prvky sú v literatúre pre mládež oveľa silnejším prostriedkom ako v literatúre pre dospelých... Pôjde tu najmä o isté sémantické skupiny slov a štýlové skupiny prostriedkov.*“ (Ružička 1966, s. 20 – 21).

Uvedené udalosti a publikácie zo 60. rokov 20. storočia tu pripomíname

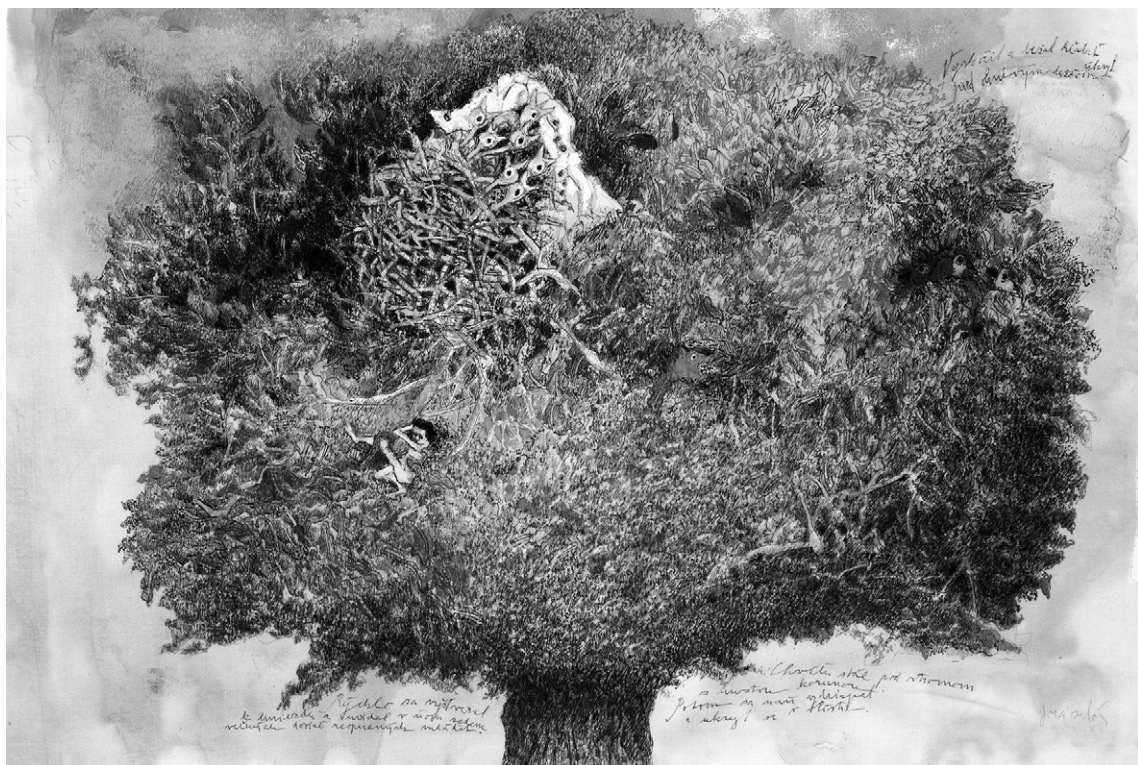
aj preto, že po nich sa pozornosť jazykovedy väčšmi presunula na iné témy a záujem o výskum jazyka a štýlu slovenskej literatúry a osobitne literatúry pre deti a mládež ochabol; nezanikol, autori sa venovali rozboru jazyka a štýlu aj ďalej, ale už nie kolektívne a organizovane, lež skôr na individuálnej základni. Svoje rozboru uverejňovali najmä v časopisoch *Kultúra slova*, *Slovenská reč* a *Slovenské pohľady*, a keď takmer pred tridsať rokmi pribudla osobitná „revue o umení pre deti a mládež“ s názvom *Bibiana*, tak aj v nej. Po čase zásluhou jej šéfredaktora a neúnavného bádateľa v oblasti literatúry pre deti a mládež, literárneho historika **Ondreja Sliackeho** sa na pôde Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave začali systematicky organizovať celoslovenské vedecké konferencie, na ktorých sa posudzovala celková umelecká (to značí aj výtvarná a grafická, prípadne iná) úroveň literatúry pre deti a mládež za predchádzajúci rok, a organickou súčasťou takéhoto posudzovania sa z jeho iniciatívy stala aj jazyková a stylistická stránka tejto literatúry. V časopise *Bibiana* tak pribudol nový tematický rozmer, keď sa referáty, ktoré boli prednesené na uvedených hodnotiacich podujatiach, pravidelne uverejňovali aj na jej stránkach. Autorom jazykových a stylistických rozborov vybratých titulov literatúry pre deti a mládež a statí publikovaných v *Bibiane* bol tiež z iniciatívy Ondreja Sliackeho autor tejto súhrnnej state.

Po tomto úvodnom náčrte situácie v našej prehľadovej stati pokladáme za nevyhnutné vrátiť sa predovšetkým k osobnosti Jozefa Ružičku a k osvetleniu

jeho zástoja pri jazykovednom záujme o jazyk a štýl slovenskej literatúry a osobitne o jazyk a štýl literatúry pre deti a mládež. Jozef Ružička bol jeden z vedúcich slovenských jazykovedcov v 20. storočí; jeho vedecký a osobnostný profil prinášame vo viacerých publikáciách a naposledy v našej najnovšej monografii s názvom *Panoráma slovenských jazykovedcov slovakistov v 20. storočí* (porov. Kačala 2020). Mal slovakistické a germanistické vzdelanie, získané na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, vedecky sa zaoberal celou slovakistickou problematikou vrátane základných všeobecnojazykovedných otázok, ako aj dejín spisovnej slovenčiny a do pokladnice vedeckého poznania slovenčiny prispel zásadnými poznatkami a syntetickými aj čiastkovými knižnými dielami z oblasti tvaroslovia, syntaxe, fonológie, lexikológie, teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry aj dejín spisovnej slovenčiny. Na pozadí jeho neobyčajne širokého a teoreticky znamenite podopretého vedeckého záberu je pozoruhodné, že sa sústavne intenzívne venoval problematike jazyka a štýlu slovenskej literatúry a v rámci tejto orientácie neobišiel ani jazyk a štýl literatúry pre deti a mládež. Svedčí o tom nielen spomenutá vedecká konferencia o jazyku a štýle súčasnej prózy pre mládež a konferenčný zborník *Jazyk a umelecké dielo*, ale aj jeho celoživotný záujem o túto problematiku, tak ako ho poznáme z bibliografie jeho prác; svoje rozbory aktuálnych, takto zacielených umeleckých diel uverejňoval po celý svoj pracovný život. Bol to okrem iného aj výsledok jeho bytostného záujmu o náš literárny jazyk a o jeho výnimočné postavenie pri zachovaní aj ďalšom rozvíjaní slovenské-

ho jazyka ako celku aj slovenského národa ako tvorcu a nositeľa tohto jazyka.

V danej súvislosti nemožno teda pokladať za náhodu, že Jozef Ružička zorganizoval uvedenú konferenciu, na ktorej predniesli základné referáty o jazyku a štýle literatúry pre deti a mládež význační slovenskí jazykovedci **Jozef Mistrík, Gejza Horák, Ján Oravec** a **František Miko** (mená sme uviedli podľa poradia, v ktorom predniesli svoje konferenčné texty) a v diskusii vystúpili neraz so zásadnými prejavmi mnohí ďalší významní slovenskí jazykovedci ako **Eugen Pauliny** a najmä ďalší pracovníci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV **Ján Horecký, Anton Habovštiak, Ladislav Dvonč, Mária Ivanová-Šalingová, Jozef Štolc** a viacerí iní. Toto jedinečné vedecké podujatie je pozoruhodné aj tým, že sa na ňom aktívne zúčastnili aj poprední slovenskí literárni tvorcovia, napríklad Rudo Moric, Mária Jančová, Klára Jarunková, Ludo Zúbek a spomedzi renomovaných teoretikov literatúry pre deti a mládež Ján Poliak. Istotne netreba zdôrazňovať, že zhromaždiť takú reprezentatívnu vzorku jazykovedcov a spisovateľov autorov literatúry pre deti a mládež na podujatí s takouto významnou vedeckou, ale aj spoločenskou dimenziou bolo výsledkom zásadného rozhodnutia aj pevného rozhodnutia posunúť stav poznania danej problematiky dopredu a podporiť pozitívne vývinové perspektívy, takže si vyžadovalo dôkladnú prípravu už jeho tematického zamerania, ale aj veľké úsilie pri jeho celkovom pracovnom aj organizačnom zvládnutí, pri vedení diskusie s neraz aj vyostrenou argumentáciou a napokon aj pri zostavovaní konferenčného zborníka.

Cena Poštovej banky
(JANA KISELOVÁ-SITEKOVÁ)

Podnes je tento zborník svedectvom nielen neobyčajne plodnej zangažovanosti jazykovedcov a zainteresovaných literárnych tvorcov na riešení aktuálnych otázok slovenskej prózy zacielenej na detského a mládežníckeho čitateľa, ale aj studnicou poučenia o spôsobe prístupu k mnohým spoločným témam stojacim pred jazykovedcami, ako aj pred autormi slovesných umeleckých diel určených deťom a mládeži, a hoci viaceré zistenia publikované v zborníku majú svoju časovo ohraničenú platnosť a zostávajú viac či menej iba svedectvom doby, mnohé poznatky nestratili zo svojej aktuálnosti a prekračujú čas, v ktorom

vznikli. Je užitočné začítať sa do referátov aj do uverejnených diskusných prejavov aj dnes a zamyslieť sa nad mnohými námetmi, z ktorých sú viaceré takmer večné a môžu sa stať inšpiráciou aj súčasným autorom literatúry pre deti a mládež, ba neraz aj ich vyspelejšími adresátom, ako aj tým, čo sa nad estetickou aj jazykovou úrovňou literárnych diel zamýšľajú a všestranne tieto diela hodnotia. Okrem iného tento zborník nastoluje aj otázku, či by sa na všestranné zhodnotenie bohatej a veľmi diferencovanej súčasnej literárnej produkcie v oblasti slovenskej literatúry pre deti a mládež nemalo po vyše polstoročí zorganizovať podobne

koncipované vedecké podujatie.

Nie je náhoda ani to, že uvedený záujem slovenských jazykovedcov slovakistov o literárny jazyk a osobitne o jazyk literatúry pre deti a mládež, ako aj ich ďalšie konferenčné a iné aktivity sú zarámcované 60. rokmi 20. storočia ako rokmi nového národného a kultúrno-politického zdvihu Slovákov, keďže v nastávajúcom normalizačnom období už aj pred jazykovedou stáli iné otázky, v mnohom ohľade šlo v tomto období priam o existenčné veci, o zachovanie vedeckovýskumného profilu akademického jazykovedného pracoviska a jeho dlhodobej pracovnej náplne, o pokračovanie organizovanej starostlivosti o kultúru spisovnej slovenčiny, o ochránenie pracovníkov pred prepúšťaním a podobne. Je teda pochopiteľné, že v týchto podmienkach už neboli na oficiálnom či priam prednostnom programe pracoviska ani témy vychádzajúce zo záujmu o literárny jazyk. Záujem o jazyk a štýl umeleckej literatúry a špeciálne literatúry pre deti a mládež sa tak presunul na individuálnu základňu jazykovedcov. Širšie oživenie tohto záujmu možno zachytiť až v 90. rokoch 20. storočia, v čase po veľkých politických a spoločenských zmenách v novembri 1989 a po vzniku samostatnej Slovenskej republiky roku 1993. Takýto individuálny záujem o literárny jazyk vo všeobecnosti a o jazyk literatúry pre deti a mládež rozvíjal v ostatných desaťročiach predovšetkým autor tejto state a jeho rozbor jazyka a štýlu súčasných aj klasických slovenských spisovateľov sa stali výraznou súčasťou aj jeho troch takto zameraných monografických diel s názvom *Kultúrne rozmery jazyka. Úvahy jazykovedca* z roku 1997, *Slovenčina v literárnej praxi* z roku 2006,

ako aj *Jazyk majstrov* z roku 2014. Početné rozbor jazyka a štýlu tvorcov literatúry pre deti a mládež publikoval aj v periodikách *Bibiana*, *Slovenské pohľady* a *Kultúra slova*.

Naše state s touto tematikou boli orientované jednak na všeobecnejšie otázky, ako je úloha jazyka pri formovaní hodnotového systému najmä so zreteľom na detského a mladého čitateľa, vzťah jazyka a osobnosti dieťaťa, využívanie zdobnených slov vo svete detí, jednak na nevyčerpatelné a stále inšpiratívne hodnoty jazyka a štýlu slovenských ľudových rozprávok, ale najmä na komplexný jazykový a štylistický rozbor jednotlivých diel, prevažne prozaických; tak sa síce pod jazykovedným drobnohľadom, ale s neprestajným zreteľom na to, že prostriedky jazyka a štýlu v literárnom diele platia ako integrálna súčasť ideového a estetického posolstva umeleckého diela, ocitli postupne diela Jaroslavy Blažkovej, Kláry Jarunkovej, Milana Rúfusa, Ondreja Sliackeho, Juraja Šebestu, Kamily Šebestovej, Antónie Revajovej, Jaroslava Rezníka, Dany Hlavatej, Slavky Lipťákovej, Romana Brata, ako aj klasika našej literatúry Martina Kukučína (šlo o jeho prózy zo školského prostredia).

Na základe našich jazykových a štylistických rozborov prevažne prozaických diel slovenských spisovateľov venujúcich sa či už sústavne alebo sporadicky literárnej tvorbe pre deti a mládež sa žiada potvrdiť komplexnú špecifickosť tejto tvorby v tematickom výbere, v estetickom stvárňovaní vybratej témy a sprostredkúvaného ideového posolstva, ako aj v konkrétnom jazykovom a štylistickom zvládaní zvolenej tematiky. Podrobné rozbor jazyka a štýlu vybratých literárnych diel

napospol potvrdili vysoké majstrovstvo ich autorov v narábaní s jazykovými a štýlovými prostriedkami pri stvárňovaní ideového a estetického posolstva a nezastupiteľnú pozíciu jazyka a štýlu umeleckej literatúry pre deti a mládež v celkovom rozkošatenom a diferencovanom obraze súčasného slovenského literárneho jazyka.

Napokon na záver treba vysloviť nádej, že tvorba literatúry pre deti a mládež bude aj ďalej obohacovať slovenský literárny jazyk aj slovenský jazyk vo všeobecnosti, bude prispievať k jeho bohatosti a všestrannej diferencovanosti a bude napomáhať aj pri potvrdzovaní a ďalšom rozvíjaní jeho identity.

ZUZANA ČÍŽIKOVÁ

V nadväznosti na názov tejto ankety žiada sa mi na začiatku povedať, že v bývalej Juhoslávii v 90. rokoch minulého storočia boli aktuálne najmä kánóny nielen v prenesenom, ale aj v doslovnom zmysle v podobe mobilizácie, tankových kolón, frontových správ, bômb a obetí... Boli to pohnuté roky všeobecnej spoločensko-politickej krízy a devastácie všetkých uznávaných hodnôt; zažili sme bratovražedné vojny a následný rozpad štátu, infláciu, sankcie, protesty a na konci desaťročia i bombardovanie. A znovu sa potvrdilo to staré antické: Keď rinčia zbrane – múzy mlčia. A vtedy sa rozpadávajú aj dosiahnuté a nastolené umelecké kánony... Po vybudovaní stabilnej spisovateľskej základne, ktorá v 80. rokoch aj kvantitatívne, aj kvalitatívne obohatila slovenskú vojvodinskú literatúru pre deti a mládež (ďalej iba SVLPDM) skoncentrovanej okolo detského časo-

pisu *Pionieri* (dnes *Zornička*) vo vydavateľstve Obzor, prichádza obdobie stagnácie. K takému stavu prispel na jednej strane odchod viacerých kľúčových spisovateľov pre deti na Slovensko (Miroslav Demák, Tomáš Čelovský) a na druhej zneistenie starších a odmlčanie sa mladších autorov (Zoroslav Jesenský), pričom veľa nových mien na obzore nebolo.

Nebolo však všetko až také čierne... Ako pozitívum v týchto pohnutých rokoch vnímam postupne sa zvyšujúci záujem literárnokritickej reflexie o literatúru pre deti a mládež, predovšetkým v našich akademických kruhoch, čoho dôsledok je aj následné zapájanie SVLPDM do celoslovenského literárneho kontextu. Po sporadických a neregulárnych kontaktoch sa v celkovom integračnom procese po roku 1989 do slovenskej literatúry nevracia len disidentská a exilová tvorba, ale aj tzv. krajanská tvorba, čiže tvorba Slovákov v zahraničí. V súvislosti s literatúrou pre deti a mládež vojvodinských Slovákov spomeniem iba významné syntetické diela, ako sú *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960* (2010) autorky Zuzany Stanislavovej, kde sa nachádza aj kapitola o krajanskej/dolnozemskej literatúre pre deti a mládež (autorky Jarmily Hodoličovej), ako i zaradenie našich autorov do celoslovenského kontextu v podobe hesiel v *Slovníku slovenských spisovateľov pre deti a mládež* (2009) z pera najpovolanejších znalcov v tejto oblasti Ondreja Sliackeho a už spomínanej Zuzany Stanislavovej. Tak ako sa literatúra pre deti a mládež dožaduje plnohodnotného akceptovania v národnom literárnom kontexte, aj naša menšinová literatúra by mala (v rámci

Zlaté jablko BIB 2021

(CHAO ZHANG, Čína)

inštitucionálnych, organizačných, autorských, materiálnych možností) participovať na utváraní spoločných umeleckých hodnôt. (Aj svoju účasť v tejto ankete, sporadicky aj na vedeckých konferenciách vnímam ako pozitívne vykročenie v tomto smere.) Pravda, netreba robiť pritom našej literatúre medvediu službu, čiže väčšia prítomnosť aj SVLPDM na Slovensku nemá byť realizovaná s uplatnením nárokov na tzv. „menšinovú zľavu“ (inak povedané znížením hodnotových kritérií).

Dovolím si tu, z profesijnej a osobnej skúsenosti, poukázať na nedostupnosť ako literárnoteoretickej, tak i umeleckej literatúry zo Slovenska týkajúcej sa oblasti umenia pre deti u nás. Možnosť sledovať aktuálnu knižnú produkciu pre deti a mládež je, žiaľ, v dôsledku mnohých činiteľov obmedzená a spravidla odkázaná len na sprostredkovanie cez osobné kontakty a ojedinele aj inštitucionálnu spoluprácu (spomeniem tu ako príklad dobrej praxe napr. prítomnosť BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti na tradičnom detskom podujatí v Kovačici pod názvom Detská svadba). V tomto zmysle je pre mňa osobne nenahraditeľná spolupráca s kolegami z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Mienim, že je toto pracovisko v súčasnosti neprehliadnuteľné vo vedeckovýskumnej reflexii umenia pre deti a mládež a ich pravidelné zásielky s odbornou literatúrou do Srbska (mi) veľmi pomáha aj v tomto zmysle nezostať bokom. Len vďaka spoľahlivej kritickej reflexii slovenských kolegov som

aj svojim deťom z príležitostných pobytov na Slovensku prinášala domov kvalitné aj novšie detské knihy a u nás doma „zabodovali“ najmä **D. Hevierove** *Buvirozprávky a Hovorníček*, **V. Klimáčkova** *Noha k nohe*, **F. Rojčekova** *Torta z piesku*, **E. Jakubova** *Grochova*

kniha *Tuláčik a Klára*, z vážnejších **O. Sliackeho** kniha *Divy Slovenska...* a obľúbili sme si aj nahrávky rozprávok **M. Kompaníkovej** *Hlbokomorské rozprávky* a **P. Karpinského** *Adela, ani to neskúšaj*, ktoré sa k nám dostali náhodou...

Vrátim sa však k tomu, čo poznám lepšie. Keď prestala hrozba kanónov aj SVLPDM sa začala kriesiť... Nemôžeme sa pochváliť mnohopočetnou spisovateľskou základňou ani bohatou produkciou, ale mienim, že aj dvaja-traja kvalitní autori/autorky zachránia jej

čestí. Jednou z nich je spisovateľka **Mária Kotvášová-Jonášová**, ktorá píše pre deti a mládež príbehovú prózu do súčasného života. Do literatúry vstúpila v 90. rokoch a odvtedy vydala deväť kníh. V menšinovom kontexte jej knihy sú vyhľadávané a čítané, čo je v dnešnom informačnom čase samo osebe malým zázrakom. V dielach pre tínedžerov *Mať pätnásť je také ťažké alebo Striptíz* (2007), *Samí dobrí žiaci* (2011), *Sú to vážne veci* (2010) prehovorila o naliehavých a dovtedy aj tabuizovaných témach dospievania (napr. sexuality a fyzických zmien dievčat) a v prózach pre mladších čitateľov zase preferuje dynamický a vtipný príbeh s referenčným hrdinom ako priestorom na identifikáciu detského čitateľa. Svojrázny objavom v našom kontexte bol jej román pre dospievajúcich *Mať pätnásť...* a z bohatej poviedkovej tvorby by sa dal urobiť jeden kvalitný výber priam antologických príbehových próz, v ktorých zaboduje slovný a situačný humor, dynamická narácia, trefné dialógy, detský rozprávač a detské videnie sveta.

Podobné selektívne hľadisko by sa dalo uplatniť aj v prípade posledných kníh **Tomáša Čelovského** *Posledné pekné poviedky* (2008) a **Miroslava Demáka** *Láskovičky* (2018). T. Čelovský z vojvodinského priemeru vyniká predovšetkým jazykovou vycizelovanosťou (možno aj pod vplyvom slovenského prostredia) a ludistickým prístupom k témam z aktuálnej doby – vyniká napríklad poviedka *Telefón*. M. Demák sa v najnovšej žánrovo heterogénnej knihe, ktorá vyšla k autorovým sedemdesiatinám, navracia k starším postupom aktualizácie folklórnej rozprávky, ale teraz posunom k alegorizácii a alúzii, čo nachádzame napr. v rozpráv-

kach *Zrnko piesku* (o túžbe malých narásť a nemožnosti návratu do obdobia nevinnosti), *Lastovičky Lenka a Ladô* (univerzálny príbeh o osudovej láske), *Čo to na zem padá?* (láskavý príbeh o „vzájomnom rozmaznávaní“ sa medzi starými rodičmi a vnúčatami, ale i o kráse umenia a básnického slova). Demák tu využíva aj niektoré postmoderné postupy (intertextualitu, autoreferenčnosť, metafikciu a pod.).

Múzický nádych majú aj dve knihy autorky zo Slovenska **Moniky Necpalovej** *Motúzy múzy Zuzy* (2016) a *Dvojbodka* (2018). Obe vyšli v tunajšom Slovenskom vydavateľskom centre. Jazykovou kultivovanosťou, vysokou štylizáciou, samotnou témou (predstavovanie rôznych druhov umenia) a pragmatickým zámerom (v intenciách tvorivého učenia) tieto rozprávkové texty inklinujú k estetickému užitočnosti. Autorka/rozprávačka, príbeh a aj samotná grafická podoba textu je v neustálej interakcii s čitateľom a núti ho aktivovať sa.

V posledných piatich rokoch sa výrazne „rozpísal“ autor, ktorý v próze *Bartolomej Kolumbus v Erdevíku* „stvoril“ a potom aj usadil v spomenutej sriemskej dedinke údajného brata slávneho Krištofa, ktorý ako slovenský (vojvodinský!) Peter Pan (ako ho následne pokrstil samotný autor) stáročiami lieťa svetom a nechce narásť. S večným dieťaťom v duši aj **Zoroslav (Spevák) Jesenský**, na radosť detí, nemohol sa nadlho odmlčať. Navrátil sa najprv do prózy pre deti, kde suverénne buduje realisticko-fantastické príbehy s magicou a hrovou atmosférou. V knihe *Ide T-rex* prostredníctvom postavy prváčka a jeho vzoru animovaného Tyranosaura prepája fikciu a realitu; stotožňo-

vane sa postavy (aj malého čitateľa) s „hrôzostrašným“ hrdinom mu pomáha prekonávať chvíle strachu a neistoty. Navonok zábavný príbeh má aj edukatívnu funkciu (*T-rex bojuje s bacilmi, Ide T-rex na večko*). Fantazijnými prvkami ozvlášťuje aj tradičný priestor rodiny, ktorý kypí láskavosťou, smiechom a vzájomným rešpektom, čo vidíme ako najlepšie (nenanútené) sprostredkovanie základných etických hodnôt malému čitateľovi. Keď sa už Jesenský rozhodol vyhľadať svoje pero zahodené v žite (parafrázujeme slová samotného autora), vybrúsil si ho natoľko, že v takmer úplnej absencii hodnotnej poézie pre deti prispel k jej renesancii. Spevák a jeho generácia autorov (M. Demák, T. Čelovský) zúročili podnety modernej srbskej literatúry pre deti (pars pro toto spomeniem len dvoch D. Lukić a D. Radović) a prebrali aj niektoré nimi hlásané zásady, ako sú napríklad „deťom len to najlepšie“ alebo „smiechu deťom“. Z jeho siedmich básnických kníh pre deti (vydaných od roku 2017, ôsma je v rukopise) vyzdvihla by som dve: *Sedel som raz na múriku* (2017) a *Každý deň má inú farbu* (2018). Zreteľný je tu odklon od tradičnej ruralisticky orientovanej básnickej tvorby (o zvieratkách a ročných obdobiach) a preferovanie konkrétneho žitého sveta detí, pritom dáva dôraz na tematickú nápaditosť, jazykovú hru, nonsense a výmysel, formu tiež inovuje v smere žánrového synkretizmu a rytmizovaného voľného verša. Aj sémanticky básne sú logickým, nápaditým a premyslene sa vyvíjajúcim motívom, čo vyústí do vtipnej pointy. Obraznosť vystriedala dynamickosť a príbehovosť, ustálenosť slovných spojení (fráz, frazém) aktualizuje a pretvaruje do neočakávaných

kalambúrov a slovných zvrátov. Vtip, humor, hravosť a vôbec radosť zo života a z detskej každodennosti dáva jeho veršom optimistický tón a pozitívny emocionálny náboj a tá energia sa nevyhnutne prenáša aj na malého čitateľa. Zaujímavé je aj to, ako do veršov prepašuje aj vzdelávacie obsahy, napr. tematizovaním fyziologických potrieb alebo zaujímavých poznatkov z biológie, ekológie, o rodovej otázke a pod.

Zo žánrového okruhu autorskej rozprávky okrem Miroslava Demáka vytipovala som si aj knihu *Princezná na bielom koni* (2006) mladej (už odmlčanej) autorky **Anny Šimákovovej**, kde sa vcelku veľmi dôvtipne aktualizuje a podvracia tradičný rozprávkový pôdorys, čo má ironicko-vážny sémantický potenciál a odkazuje na žensky emancipovaný a feministicky orientovaný diskurz.

Na záver, chcem ešte podotknúť, aj keď to v súčasnej SVLPDM nevyzerá ktovieako optimisticky, niektorí mladí začínajúci autori (**J. Žolnaj, K. Mosnáková-Baglašová, M. Gašpar** a ďalší) majú za sebou debutujúce knihy a snád sa v budúcnosti dokážu prepracovať aj k výraznejším a inovatívnejším nápadom.

DOMINIKA PETÁKOVÁ

Slovenská literárna tvorba pre deti a mládež po roku 1989 je plná zaujímavých, umelecky, esteticky aj hodnotovo nasýtených titulov. Revolúcia a po nej nasledujúci vývoj politického, spoločenského aj kultúrneho života priniesli okrem iného pluralitu, dotýkajúcu sa aj literatúry; tá vyústila do synkretizmu žánrov, foriem, médií, rozšírila okruhy

spracovávaných tém a priniesla aj diferenciáciu postojov a názorov. To sa samozrejme odrazilo aj v tvorbe pre deti a mládež. Vzhľadom na fakt, že do tejto ankety prispeli mnohí odborníci na danú oblasť a doposiaľ už upozornili na množstvo pozoruhodných textov, zameriam sa na špecifickú formu literárneho diela, ktorá sa spomínaným synkretizmom vyznačuje – obrazové knihy/obrazové naratívy. Určite sa niektoré tituly budú opakovať, to však svedčí o ich kvalite.

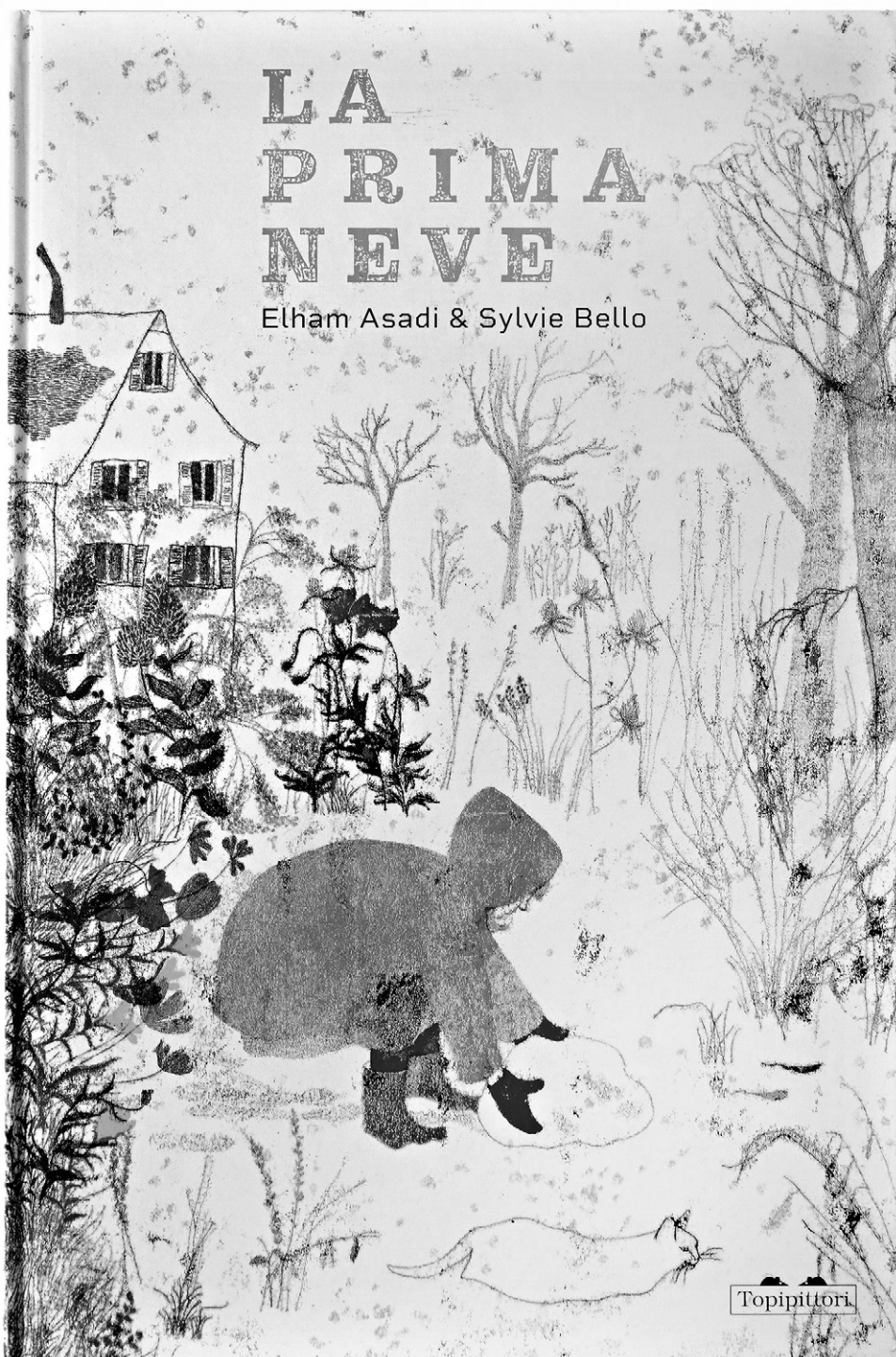
Veľkým obohatením tvorby naratívnych obrázkových kníh pre najmenších sú knihy **Kataríny Macurovej**, ilustrátorky a spisovateľky, ktorej tituly sa prekladajú do niekoľkých svetových jazykov. Jej obrázkové knihy sa vyznačujú jednoduchými, detskému oku lahodiacimi pestrofarebnými ilustráciami, zväčša so zvieracími postavkami. Vo viacerých knižkách vystupuje medvedík Ernest, ktorý zažíva rôzne vtipné situácie; v knihe *Prečo nekvitneš* (2016) sa snaží prísť na to, prečo jediná z jeho ruží nekvitne, v *Ako naučiť Eda lietat'* (2017) sa všemožne snaží naučiť pštrosa Eda lietat' a v knižke *Medvedík a záhradná potopa* (2019) zabudne vypnúť prívod vody, čo spôsobí veľkú povodeň. Úspech u detí (a aj dospelých) má knižka *Lily a Momo* (2017), ktorá na jednoduchom obrázkovom príbehu o dievčatku, ktoré jedného dňa „dostane“ v škatuli zabaleného nového kamaráta, poukazuje na budovanie empatie u dieťaťa, schopnosť prispôbiť sa potrebám iných a rozvíjanie priateľstva.

Niektoré knihy (konkrétne *Prečo nekvitneš? a Medvedík a záhradná potopa*) sa vyznačujú ilustráciami horizontálne rozdelenými, čo poskytuje pohľad

na akoby dva odlišné svety, avšak fungujúce paralelne v čase. Tento spôsob považujem za veľmi zaujímavý a pre detského čitateľa stimulujúci – jednak predstavivosť a jednak schopnosť pre-pájať súvislosti, logicky rozmýšľať a napokon aj tvoriť (či spoluvytvárať) príbeh či dialógy postáv aj samotný text. Do obrázkov navyše autorka vkladá rôzne predmety – „rekvizity“ či náznamy, ktoré pomáhajú isté situácie interpretovať, a pri čítaní jej knižiek sa zabaví ako dieťa, tak aj dospelý.

V literatúre adresovanej najmenším vyniká aj ilustrátor a spisovateľ **Ľuboslav Palo**. Za zmienku stoja jeho autorské knihy *Haló, haló, pani mačka!* (2006), *Kde je Afrika?* (2013), *Veľká nuda: Tim a Pim* (2014) či *Môj kocúr Tamtam* (2018), ktoré disponujú naratívnyimi ilustráciami podnecujúcimi detskú fantáziu a predstavivosť, sprevádzané sú stručnými verbálnymi textami. Paľove ilustrácie sa vyznačujú sýtou farebnosťou aj kombináciou výtvarných techník (napr. koláže), v knihe *Kde je Afrika?* dokonca pripomínajú detské kresbičky a maľby. V jeho tvorbe prevažujú zvieracie postavy, ktoré antropomorfizuje, výrazná je mimika postáv aj ich gestikulácia, čo napomáha recepcii obrázkového príbehu. Na hodnote kníh pridáva vypoointovanie príbehu, náučný charakter aj hravosť, všetko primerane vekovej skupine predčitateľov, resp. predškolákov.

V kategórii pre čitateľov mladšieho školského veku aj už „samočitateľov“ som sa zamerala na tituly, ktoré sú zaujímavé nielen z hľadiska vizuálneho prevedenia, ale aj posolstva a spracovanej témy. Tu pre mňa osobne rezonuje kniha úspešnej autorky **Moniky Kompaníkovej** *Kde je Ester N?* (2019), ktorú

Čestné uznanie vydavateľstvu

(TOPIPITTORI, Taliansko, 2012, La Prima Neve)

ilustrovala Barbra Idesová. Verbálno-vizuálny text knihy prináša okrem zaujímavého, dobrodružného príbehu dievčata „strateného“ v galérii nahliadnutie na umelecké diela, prácu reštaurátorov aj kurátorov a na umenie ako také. Kniha má okrem pútavého vizuálneho spracovania navyše aj interaktívny charakter; čitatelia na dekódovanie istých obrázkov potrebujú červenú a modrú fóliu, ktorou spolu s hrdinkou Ester odhaľujú zákutia a tajomstvá Slovenskej národnej galérie. Povedomie o význame a dôležitosti umenia v našich životoch pomáhajú zvyšovať aj podobne zamerané knihy **Andrey Gregušovej** a **Kataríny Kosánovej** *Ako maliari vidia svet* (2017) a *Ako umelci vidia svet* (2020) s ilustráciami **Nataše Štefunkovej**. Interaktívne knihy na reálnych dielach slovenských výtvarníkov malým čitateľom sprostredkujú nielen informácie o umeleckom diele ako takom (farby, línie, výtvarné techniky), ale zapájajú ich do samotnej tvorby. K vydareným obrázkovým knihám o umení či umelcoch radím aj knihu *Maliar a chlapec. Prázdniny u Fullu* (2019); autorom verbálneho textu je **Michal Hvorecký** a knihu ilustrovala **Simona Čechová**. Ilustrácie pripomínajú rukopis významného ikonického ilustrátora a maliara Ľudovíta Fullu, ktorému touto knihou vzdávajú poctu. Ide o fantasticko-dobrodružný príbeh chlapca, ktorý sa na prázdninách ocitne v dome s obrazmi, ktoré ožívajú. Detský čitateľ sa takto oboznamuje s tvorbou jedinečného ilustrátora detských kníh a zároveň zisťuje, že umenie môže byť aj zábava.

Vizuálnym aj rozprávačským „kúskom“ v súčasnej slovenskej tvorbe pre deti je aj *Žirafia mama a iné prí-*

šery (2013) **Alexandry Salmely** s ilustráciami **Martiny Matlovičovej**. Súbor niekoľkých kratších rozprávkových textov predstavuje v príbehoch rôzne charaktery a postavy – rodičov a detí, kamarátov, ktorí riešia bežné, ale aj problematické situácie (vzťah rodič – dieťa, šikana, vysmievanie sa druhému ap.). Verbálny text, no rovnako aj ten vizuálny predstavuje pestrofarebný „kokteil“ postáv, rekvizít, textúr. Ilustrátorka využila kolážovú techniku a vložila do ilustrácií množstvo detailov, ktoré podporujú samotné čítanie príbehov, interpretáciu, ale predovšetkým rozvoj predstavivosti a fantázie u detského čitateľa. Kniha je vtipná, hravá a veselá, ale do veľkej miery poučná pre dieťa aj dospelého.

Na poli obrázkových kníh s posolstvom figuruje aj kniha **Slavky Liptákovovej** a **Fera Liptáka** *Dierožrút* (2012). Jej hodnota spočíva v symbolickom príbehu cesty, hľadania seba samého, sebapoznania. V príbehu vystupuje Dierožrút, ktorý, ako napovedá už jeho meno, požiera diery. Neustále sa za nimi ženie, no až jeho nenásytosť a túžba po najväčšej diere na svete ho privedie k uvedomeniu si pocitu úplnej prázdnoty. Autorská dvojica manželov Liptákovcov do príbehu slovom aj obrazom vkladá mnoho symbolov a detailov, ktoré treba dešifrovať. Na prvý pohľad kniha vizuálne pôsobí ponuro, a to najmä pre jej tmavé farby. V skutočnosti však ide o nádherný obraz nielen spomínaného sebahľadania a sebapoznania, ale aj hodnoty partnerského vzťahu (Dierožrúta a Dierožrútky). Farebné prevedenie knihy navyše učí detského čitateľa, že to dobré a pozitívne nespočíva len v pestrofarebnosti, a rozširuje mu obzory aj na

poli umeleckej ilustrácie (odlišnej od tej gýčovej, ktorá, žiaľ, v mnohých detských knihách priam prekypuje).

Spoločensky a politicky aktuálnu tému utečenectva veľmi kvalitne, no zároveň citlivo a s prihliadnutím na detského recipienta spracúva text **Mareka Vadasa** *Útek* (2016). Knihu možno zaradiť k obrázkovým naratívom, verbálny aj vizuálny text sa tu vzájomne dopĺňajú. Popredná slovenská výtvarníčka, grafička a ilustrátorka **Daniela Olejníková** do ilustrácií vložila mnohé detaily, ktoré pomáhajú čítaniu aj interpretácii príbehu o chlapcovi, ktorý je nútený utiecť z domova. Viaceré podnety spočívajú v mimike postáv a ich gestách či v symbolike miest, ktorými chlapec – hlavný hrdina príbehu – prechádza. Najväčším interpretačným „sústom“ je posledná ilustrácia knihy, ktorá je nejednoznačná, no práve vďaka tomu nabáda čitateľa premýšľať nad záverom príbehu.

V poslednej časti venujem pozornosť slovenským komiksom pre deti a mládež. Knižnému komiksu ako synkretickej forme umeleckého diela sa na Slovensku najviac darí v posledných rokoch. Ak opomenieme komiksy určené najmä dospelému čitateľovi (a čitateľom young adult), za zmienku určite stoja *Slovenské obrázkové povesti Ondreja Sliackeho a Mariána Čapku* (2014). Autorská dvojica priniesla tento žáner rozprávajúci o histórii, kultúre či tradíciách národa v novej, deťom a mladým azda prístupnejšej forme – komiksových poliach. Kontroverznou, avšak z umeleckého aj historiografického hľadiska pútavou knihou komiksových príbehov je *Šlabikár päťmestia* (2013) **Erika Jakuba Grocha** a **Juliány Chomovej**. Zahŕňa príbehy/legendy/povesti z piatich východoslovenských

miest (Prešov, Bardejov, Košice, Levoča a Sabinov), niektoré vznikli z rozprávania autorovho otca, čo pridáva na autentickejši textov. Ilustrátorka využila zložitú techniku sieťotlače a dizajn knihy je taktiež to, čo ju robí až knižným artefaktom (napr. viditeľné viazanie, typ papiera aj materiál knižných dosiek). Polemiky ohľadom vekového určenia tejto knihy vyvolalo naturalistické až hororové zobrazenie niektorých výjavov z histórie. V tiráži knihy je uvedený vek dieťaťa 4 až 8 rokov, no vzhľadom na niektoré ilustrácie by som ja osobne knihu rozhodne odporúčala pre staršieho čitateľa (od 10 rokov). Odhliadnuc od toho predstavuje tento „šlabikár“ knižný artefakt ako po verbálnej/textovej, tak po vizuálnej a dizajnovej stránke.

Ďalší z kvalitných umeleckých počinov predstavuje knižná séria *Nežný komiks '89* uvedená na knižný trh v roku 2019 pri príležitosti 30. výročia Nežnej revolúcie. Pozostáva zo štyroch komiksov: *Čierna oslava* (**Michal Hvorecký, Klára Štefanovičová**), *Bežná* (**Tereza Olhová, Mária Kralovič**), *PÉ-ER-DÉ* (**Dávid Marcin, Soňa Balážová**) a *Unesení* (**Daniel Majling, Jozef Glaba**). Každý komiks teda tvorila iná autorská dvojica, čo sa odrazilo v originalite a odlišnosti prevedenia príbehov. Tento aspekt podľa môjho názoru zdôrazňuje aj to, čo prinieslo a prináša obdobie po r. 1989 – pluralitu a akceptovanie odlišností. Hlavným cieľom vydania týchto titulov bolo zvýšenie povedomia o našej nie tak dávnej histórii a dôležitom medziníku, ktorý predstavoval November '89. K tomu, aby sa o politické, spoločenské a kultúrne dianie mladí čitateľa viac zaujímali, dopomáha pre nich

príťažlivá komiksová forma.

Verím, že slovenská produkcia obrazových naratívov bude napredovať, trend je už nastolený. Želám si, nech máme v našej literárnej/umeleckej tvorbe pre deti a mládež prevahu kvalitných titulov, aj tých synkretických, spájajúcich rôzne druhy umenia.

SILVIA KAŠČÁKOVÁ

Pri pohľade na ostatné tridsaťročie ohromnej produkcie kníh pre deti a mládež na Slovensku si vždy nanno všimnem knihu **Erika Jakuba Grocha** *Tuláčik a Klára* (2002), ktorá púta pozornosť svojou skromnosťou a čistotou textu aj vizuálu. Pri tejto knižke sa naplno ukazuje, že literatúra pre nedospelých čitateľov u nás naozaj patrí k umeleckej literatúre. O tento titul sa iste zaslúžila triáda autorových daností, keď sa ňou zaoberá ako rozprávkar, básnik a knižný grafik. Obsahovým hodnotám diela sa venovali mnohí literárni kritici a vedci, preto k nim iba pridávam krátke zhrnutie svojho pohľadu prostredníctvom básne. Zaujímavým a povšimnutiahodným faktom pri predstavovaní tejto knihy pre mňa zostáva autor – Groch ako básnik. V literatúre po roku 1989 nájdeme viacerých básnikov, ktorí z tvorby pre dospelých zdarne odbočili k tvorbe pre deti.

Za pozoruhodný spisovateľský zjav v spomínanom období považujem autorku **Gabrielu Futovú**, ktorá sa konzekventne, ale aj tak veľmi nenútene, venuje písaniu od roku 2000 a vydala už vyše dvadsať kníh. Jej rozprávačstvo a empatia, ktorú vie dieťaťu cez text prejavíť, si získali aj kritikov, aj deti. Rovnakou schopnosťou dotknúť sa die-

ťaťa cez pochopenie a jazyk oplýva aj **Peter Karpinský**, ktorého každá kniha je pre čitateľa správnou voľbou. Futová aj Karpinský patria k autorom, ktorí majú detského čitateľa istého. Sú to ešte stále nové intenzívne mená, ktoré však už popri bardoch ako Feldek, Hevier a i., tvoria kánon detskej literatúry v našej krajine.

Vízia, ktorá by knihám pre deti svedčala, sa týka lepšej dostupnosti odbornej kritiky a odporúčaní kvalitných kníh pre deti, rodičov, pedagógov. Široká čitateľská verejnosť prejavuje záujem o radu pri výbere kníh, ale často sa ľahšie dostane k recenziám sympatie a komercie. Prečo sa tak deje, je možnou témou ďalších diskusií.

(Medzi odpoveďami respondentov ankety sa najčastejšie objavila kniha *Tuláčik a Klára* od E. J. Grocha. Na záver čitateľom ankety prinášame autorskú báseň o Tuláčikovi a Kláre, ktorú Silvia Kaščáková špeciálne vytvorila pre túto anketu.)

O knihe Tuláčik a Klára

*V habite svätého Františka
sa ani trochu nelíška.
Dievčatko, ktoré nemá plán,
otvára dvere dokorán,
je lepšie, než by sa nám chcelo,
akoby srdce zhrdzavelo.
Po nehe skučí ako pes,
veď lásky nie je nikdy cez.
Psie oči na mňa robí Boh,
priateľstvo si vždy pýta dvoch.*

*Blízko k zemi, no s výškou ducha
je každá veta jednoduchá.
Dieťa vie, že pri listovaní
si brušká prstov neporaní. ■*

FRANTIŠEK RÁBEK – ŠTEFAN TIMKO

Tajomstvo zoborského kláštora

Rozhlasová dramatisácia RTVS, premiéra 3. a 10. júla 2021.

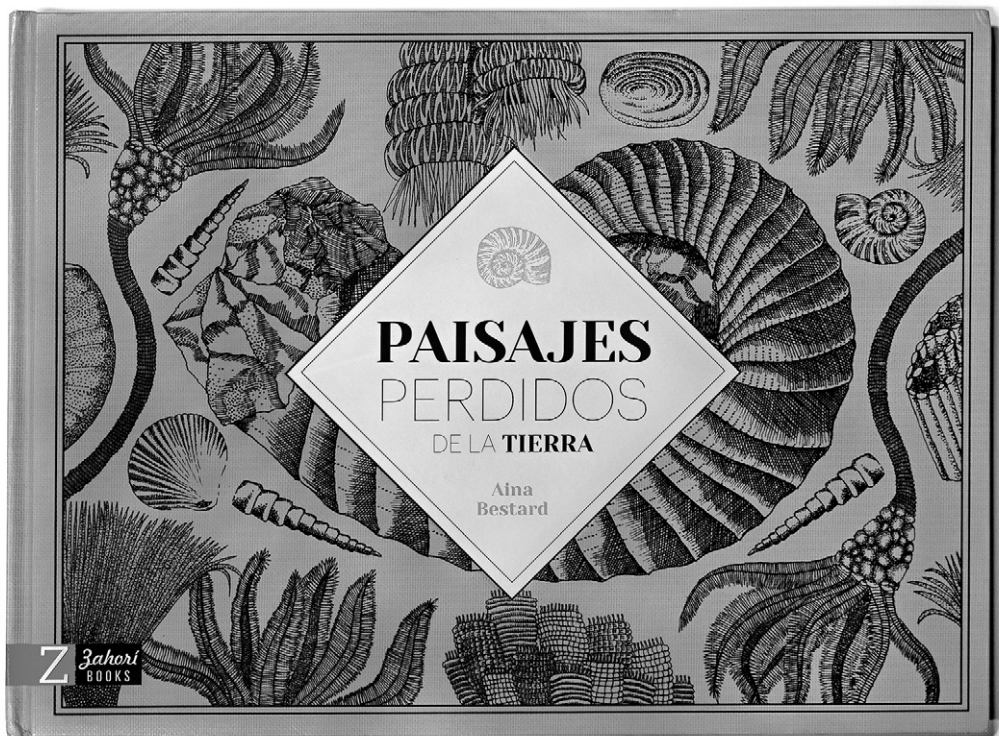
Dramaturgia: Beata Panáková; majster zvuku: Lubica Olšovská; hudobná dramaturgia: Zuzana Jurišová; produkcia: Alena Rumanovská, Marcela Stanková; réžia: Veronika Martinková; hrali Peter Kočíš ako Svätopluk a Štefan Bučko ako Gorazd.

Najstaršie časy našich národných dejín ožili v podobe rozhlasovej dramatisácie prózy Františka Rábeka *Tajomstvo zoborského kláštora*. Spomenuté dielo disponuje niekoľkými zvláštnosťami. Autorom prózy je slovenský rímskokatolícky biskup F. Rábek, pochádzajúci z Močenku (neďaleko Nitry a Zobora), ktorého časťou je aj osada Gorazdovo. Vydal niekoľko odborných diel s problematikou kresťanskej kultúry, ale o beletriu, určenú predovšetkým mládeži, sa pokúša prvýkrát. Druhou zvláštnosťou je dramaturgický počin Beaty Panákovovej, ktorá si vybrala práve toto dielo a následne ho dala zdramatizovať skúsenému Štefanovi Timkovi. Obaja už niekoľkokrát úspešne spolupracovali, naposledy pri uvedení dramatisácie slávneho poľského románu *Quo vadis*. A napokon je to aj mladá režisérka Veronika Martinková, ktorá s historickou témou nemá väčšie skúsenosti, ale o to viac k nej pristupovala s patričným rešpektom.

Úmysel oživiť národné, kresťanské a kultúrne počiatky pokladal za potrebné nielen František Rábek, ale aj

dramaturgička Beata Panáková, ktorá pre mládež cielene vyberá diela, inklinujúce k tejto idei. Z vlastnej skúsenosti vieme, ako málo priestoru sa venuje obdobiu vlády Svätopluka a solúnskych bratov, o Gorazdovi ani nehovoriac. Viac-menej ich mládež vníma ako knižné postavy bez plnokrvného života. Obe diela, prózu i jej rozhlasovú podobu možno pokladať za pokus o ich oživenie. V tomto smere urobil kus práce aj Štefan Timko, ktorý pri dramatisácii miestami vstupoval do textu tak, že neublížil jeho významu, práve naopak, dodal mu svižný temporytmus, dramatický priebeh a civilný jazyk.

Živá je aj kompozícia hry, kde sa strieda aktuálny čas s retrospektívou, čo nie je samoučelná hra s časom, ale prostriedok na zobrazenie hlavných postáv v mladosti i starobe. Základná línia hry spočíva na strete Svätopluka a Gorazda v zoborskom kláštore a ešte predtým na štúdiách v Reichenau, kde chudobný Gorazd bol výborným študentom na rozdiel od Svätopluka, ktorý využíval mocenské postavenie svojej rodiny na ľahké získanie titulu. Či sa na štúdiách a následne v zoborskom kláštore skutočne stretli, je otáznne, možno je to iba autorská fabulácia. Sám František Rábek priznáva, že svoj príbeh staval na legendách i na reálne potvrdených faktoch. Ich spojenie mu umožnilo priblížiť nielen život, ale aj myslenie a správanie sa oboch postáv. Okrem toho ich konfrontácia slúžila aj k vytvoreniu predstavy o povahe oboch, čo napríklad Gorazd o Svätoplukovi vyjadril jednou vetou:

Čestné uznanie vydavateľstvu

(ZAHORI BOOKS, Španielsko, 2019, Lost landscape)

„Vôbec si sa nezmenil: dýka, násilie, vyhrážky.“ Darmo je – jeden bol vojak a vládca, druhý kňaz, teda ich rozdielnosť musela vychádzať jednak z pôvodu, jednak z funkcie i životného poslania. Hlavne to posledné ich prudko odlišovalo.

Sám Svätopluk v krátkej replike veľmi stručne a jasne hovorí o svojich životných cieľoch: „Takmer celý svoj dospelý život som sa usiloval vytvoriť z mnohých slovanských kmeňov jeden veľký národ, veľkú ríšu, ktorá by bola popri Frankoch a Byzancii tretím najväčším kráľovstvom a ríšou Slovanov. Vyše dvadsať rokov som sa za to

bil, zväčšoval svoju ríšu a urobil ju samostatnou. Tomuto môjmu cieľu som podriadil všetko.“

Nasledujúci príbeh podrobne naplňuje Svätoplukovo konanie a zároveň jeho naplnenie i vnútorné uspokojenie a neskôr nepokoj a nespokojnosť, ktoré ho doženu do zoborského kláštora, kde uvažuje o zmysle svojho života a kladie si otázku: „Načo to všetko bolo? Čo z toho mám ja? A čo z toho majú naši ľudia? Uvedomil som si, že už nemám dostatok síl, aby som to všetko napravil a budoval ríšu odznova.“

Veselé historicky zo študentského ži-

vota pôsobia osviežujúco a Gorazda predstavujú ako obyčajného človeka so zmyslom pre výmyselnosť, ktoré však v starobe niekedy aj ľutuje. Veľký priestor sa venuje zoznámeniu sa Gorazda s Konštantínom a Metodom, čo značne približuje ľudský profil solúnskych bratov.

Keďže Gorazdovo panstvo leží neďaleko Nitry, autori mu venovali istý priestor aj preto, že sa Gorazd predstaví nielen ako syn veľmoža, ale ako mladík, ktorý má nevestu, miluje rodičov a teší sa na stretnutie s nimi.

Samotná hra sa skladá z dvoch častí. Kým prvá predstavuje mladosť oboch protagonistov, druhá je venovaná vysvetleniu Svätoplukových omylov a práci Gorazda na šírení kresťanstva v rodnej reči Slovenov. Veľa sa tu hovorí o zrade, o zlom chápaní reálnych historických udalostí, ale aj o zmene Svätopluka, ktorý hnaný výčitkami svedomia sa uchyluje do kláštora a snaží sa premôcť svoje zlé vlastnosti, aby napokon spočinul v pokání a pokoji. Intelektuálne a náboženské rozhovory Svätopluka s Gorazdom sú prerušované až dobrodružným opisom zajatia a vyslobodenia Svätopluka z Karolmanových rúk. Je to pasáž, ktorej dnešné deti rozumejú viac, lebo sú na boje zvyknuté z komerčných filmov. Zároveň ide o doklad jeho bojového ducha, ktorý napáchal veľa zla.

Ale ani Gorazd to nemal ľahké, čo pri rozhovore s Konštantínom priznáva: „*Veľa som nad tým rozmýšľal, Konštantín. Vieš, túžil som po manželstve a rodinnom živote. Oddialil som to preto, lebo som vám chcel po-*

môcť pomáhať našim ľuďom žiť podľa evanjelia. Preto som sa s Ľubomírou čestne rozišiel. Neprijala moje dôvody na oddialenie svadby. A rodina? Počas rokov s vami som spoznal, aká krásna môže byť aj rodina Cirkvi. Ako kňaz budem mať veľa duchovných bratov a sestier. Dúfam, medzi nimi bude aj Ľubomíra.“ V tomto priznaní spočíva náboženská hodnota Gorazdovho účinkovania, za ktoré obetoval svoj osobný život. Podobne vyznieva aj Svätoplukov výklad príčin vyhnania Metoda a jeho žiakov. Opäť značne komerčne vyznieva napísanie podvrhu pápežského listu, kde sa Wiching namiesto Metoda stáva hlavným predstaviteľom cirkvi, vracajúcej sa k latin-ským bohoslužbám.

V hre sa podrobne vysvetľuje a zdôvodňuje nepriateľstvo medzi Svätoplukom a Metodom. Ide o stret viacerých hodnotových rovín – svetskej, cirkevnej i mravnej, ale aj o rozličné chápanie dobra. Svätopluk uznáva: „*Chcel som dobro pre tento ľud a túto krajinu. Veril som, že trvalé blaho mu zabezpečím svojou pevnou rukou a ničením nepriateľov. Oni to robili šírením Kristovho učenia.*“

MARTA ŽILKOVÁ

SLAVKA CIVÁŇOVÁ

Kým nastane ticho

Divadlo Andreja Bagara v Nitre, 22. 5. 2021

Dramaturgia: Slavka Cíváňová; kostýmy a scéna:

Zuzana Havranová; hudba: Ján Kružliak ml.;

choreografia: Stanislava Vlčeková; digitálna

scénografia: Erik Bartoš; réžia: Iveta Ditte Jurčová;

autor fotografií z inscenácie: Radovan Dranga.

Hovoriť o neprimeraných zásahoch človeka do prírody nie je módna vlna, ale nevyhnutnosť. Tornáda, ničivé suchá či privalové dažde nie sú už len témou vzdialených krajín. O prírodných katastrofách nepočujeme len zo správ, stále viac sa nás týkajú priamo. Klimatická zmena už nemôže byť témou hŕstky aktivistov a aktivistiek, ktorým bude väčšina spoločnosti dávať hanlivý prívlastok ekoteroristi. Prehodnotiť náš postoj k modelu správania sa človeka ako pána (a ničiteľa) tvorstva je nevyhnutné.

Eko témy sa v menšej miere objavujú aj v divadle pre deti a mládež. Spomeňme inscenáciu Bábkového divadla Žilina *Ryba rohatá alebo toto nie je ryba* o znečistení riek ešte z roku 2013 alebo novú inscenáciu Divadelného centra Martin zacielenú na mládež – *Nahlas*. V nej sa z Ofélie stáva Gréta volajúca o pomoc. A nie je to tá Goetheho, ale Greta Thunbergová, ktorá je symbolom uvedomenia si klimatickej krízy a boja za zmeny, ktoré zvrátia desivé prognózy.

K príprave aktivít pertraktujúcich spomenuté témy sa v roku 2018 pridala aj Divadelný ústav Bratislava, ktorý realizoval projekt *Green dráma*. Slovenskí dramatici a dramatičky sa zúčastnili niekoľkých tvorivých stretnutí a prednášok na témy ekológie a environmentalistiky a poznatky zapracovali do vlastných „green drám“. Výstupom projektu je rovnomenná zbierka pätnástich divadelných hier, ktorá vyšla v roku 2020. Medzi nimi sú aj *Obrazy z hôr* Slavky Civáňovej. Je to edukatívna hra, ktorú autorka zamýšľala ako predlohu na inscenáciu pre

žiacov druhého stupňa základných škôl. Hlavným hrdinom je trinásťročný Silvester, syn ochranára a aktivistu. Autorka v úvode píše: „Cieľom edu-hry je sprostredkovať deťom informácie o výruboch lesov, o umelom zalesňovaní, o vode v lesoch, riešení následkov lykožrútových a veterných kalamít, predstaviť pojmy ako prales, holorub, biodiverzita, ekosystém, lesné hospodárstvo.“¹ Civáňovej hra poníma tému explicitne, repliky sú naplnené faktickými informáciami a dej formujú proti sebe stojaci aktivista a developer.

Pre Divadlo Andreja Bagara v Nitre (DAB), kde Slavka Civáňová pôsobí ako dramaturgička, hru prepracovala. Má identické tematické východiská – nadmerná ťažba dreva, veterná kalamita vo Vysokých Tatrách, ekoaktivizmus a zastrášovanie aktivistov mafianskymi spôsobmi. V prepracovanej verzii však už nejde o tradičné dialógy postáv. Forma hry nazvanej *Kým nastane ticho* reagovala na režijný rukopis Ivety Ditte Jurčovej, ktorá v DAB hosťovala.

Traja účinkujúci herci Nikolett Dékány, Andrej Remeník a Tomáš Stopa sú viac v pozícii performerov. Manipulujú s prvkami scény, spustia sa na lanách z povraziska, pracujú s ventilátorom, sypaním kreslia na podlahu obrazec predstavujúci letokruhy stromu a mnohé ďalšie úkony. Dékány stvárňuje napríklad aj vtáka orešiarku,

1 CIVÁŇOVÁ, Slavka. *Obrázky z hôr*. In *Green dráma*. Divadelný ústav Bratislava, 2020, s. 428.

ktorý uniká zo zdevastovaného lesa. Orešnica perlavá je v téme prirodzeného lesa dôležitým prvkom. Tento vtáčik si medzi korene stromov schováva limbové oriešky. Z tých, na ktoré zabudne, môže vyrásť nová borovica limba. Takto orešiarka „sadí“ stromy. Dékány zobrazuje zmätené, ustráchané zviera pomocou trhavých pohybov hlavy, rukami symbolizuje rýchly beh a pod.

Autorkou kostýmov a scény je Zuzana Havranová. Na pravej strane javiska je pult, pri ktorom herci priznane manipulujú s videotechnikou či „vyrábajú“ a nahrávajú zvuky. Scénu tvoria pohyblivé skrinky, ktorých použitie vyvrcholí v závere inscenácie, kde prostredníctvom nich dochádza k priamej demonštrácii niektorých zákonitostí prírody. Napríklad, ako sa správa voda, ak ju lejeme na hlinu a ako keď sú v tej hline vysadené rastliny. Je to demonštrácia situácie so záplavovými vlnami v oblastiach s nekontrolovaným výrubom. Fascinujúca je aj informácia, že jeden strom s priemerom koruny desať metrov odparí za deň štyristo litrov vody, čím svoje okolie ochladí tak ako desať domácich klimatizácií. Toto je v sklenenej vitríne zobrazené pomocou makety domu s klimatizačnými jednotkami na streche.

Súčasťou scény je aj projekčné plátno. (Autorom digitálnej scénografie je Erik Bartoš.) Na ňom okrem videí, v ktorých herec spolupracuje s obrazom (kamión odvážajúci drevo „zrážajúci“ performerku, performer „topiaci sa“ v obraze stúpajúcej vody), premietajú aj reálne dokumentárne zá-

bery z veternej kalamity vo Vysokých Tatrách v roku 2004 či z protestných zhromaždení ekoaktivistov.

Dramaturgička inscenácie Slavka Civiáňová pripravila výborný, obsažný bulletin. Prostredníctvom neho sa diváci môžu vrátiť k informáciám, ktoré v inscenácii zazneli. Jeho súčasťou je tiež pôvodná vedomostná stolová hra *Ekohrdinovia*.

Jedinou polemickou zložkou inscenácie sú piesne. Hoci skladateľ Ján Kružliak ml. tvorivo využíval prírodné zvuky a piesne sú interpretačne dobre zvládnuté, nesúznajú s poetikou inscenácie, pôsobia cudzorodo a z hľadiska tempa inscenácie retardujúco. Prínosnejšia je ostatná hudobná časť, ktorú herci tvoria priamo na javisku pomocou vlastných zvukov a s použitím tzv. loopera.

Ditte Jurčová je režisérka osobitého divadelného jazyka, ktorý pracuje s metaforou, znakom a dôležitá je výtvarná zložka. Je dobré, že zo svojich ambícií a nárokov na mentálnu prítomnosť diváka nič neubrala ani pri inscenácii pre nástrojných.

Po predstavení môžu mať diváci nástožlivý pocit, že súčasný stav našej planéty je neudržateľný. Inscenácia predvádza napríklad dosť silných dôkazov, že smreková monokultúra (čisto smrekové lesy v Tatrách vysadené človekom) je veľkým problémom, aj keď väčšina Slovákov na kalamitu z roku 2004 a všetko, čo po nej nasledovalo, už takmer zabudla. Je výborné, že slovenské divadlo reaguje aj na tieto témy a že osveta o monokultúre sa šíri aj prostredníctvom kultúry.

LENKA DZADÍKOVÁ ■

Konferencie IBBY inštitútu 2021

GABRIELA MIKULČÍKOVÁ

Ako býva dobrým zvykom, každé dva roky sa v čase BIB konajú aj medzinárodné konferencie o čítaní IBBY INŠTITÚTU BRATISLAVA

V tomto roku sme z pochopiteľných príčin zvažovali vhodný formát a prijateľným kompromisom sa nám zdalo skrátenie prezenčnej formy konferencií z dvoch dní na jeden, pričom kompletnú verziu (vrátane video príspevkov zahraničných hostí) odvysielame online na YouTube kanáli Centra čítania. Konferencie sme však aj naďalej zachovali dve. Prvá – **Cesta do veľkého sveta** bola venovaná obrázkovým knihám a významu fyzickej obrázkovej knihy vo svete ovládanom technológiami. Druhá konferencia s názvom **Tlačená kniha ako stabilizačný prvok pre dieťa** sa venovala čítaniu fyzickej knihy ako stimulujúcemu a podpornému procesu. Podľa slov Timotey Vráblovej, ktorá program oboch konferencií koncepčne pripravila a viedla aj dva interaktívne workshopy, hlavným zámerom bolo hovoriť o nezameniteľnej úlohe a dôležitosti tlačenej knihy, o potrebe a význame fyzického kontaktu s knižkou pri čítaní a v rámci tvorivých aktivít, typických pre naše konferencie, si dotyk s knihou a so slovom aj zažiť.

Tápeme... A tu príbeh!

Už samotný príchod do Hudobnej sály v Zichyho paláci, kde sa konferencia 12. októbra konala, bol zážitkom. Vstupovalo sa naboso, po mostíku tvorenom z veľkých trojrozmerných písmen a za hudobného sprievodu originálnych zvukov rakúskeho perkusionistu Willyho Platzera, ktorý bol hosťom konferencie. Po úvodnom videoarte sochára Jozefa Kurinca s názvom *Ponáranie*, dostali všetci účastníci originálne tabuľky na prvú aktivitu. Každá bola iná, mala iný obsah, vôňu, inak umiestnené objekty rôznych tvarov. Účastníci ich nemohli vidieť a iba za pomoci „tápania“ čítali a tvorili príbehy. Aktivita demonštrovala potrebu a význam tápania (bez vizuálneho vnemu) vo fyzickom priestore, v ktorom vnímanie detailov iba cez hmat, čuch, sluch... napomáha stíšiť sa, ujasňovať si myšlienky, vytvárať predstavy. Každý detail na tabuľke bol dôležitý pre celok, pre veľký príbeh, ktorý tvoríme a prežívame všetci spoločne. Ale

aj jednotlivo. Každý detail v živote má význam pre vytváranie si vzťahu k veľkému svetu. V náročnej bezkontaktnnej dobe, v ktorej sa nachádzame už viac ako rok, keď sa oveľa viac využívajú technológie na rýchle a instantné získavanie informácií, je potreba tápania a zapájania všetkých zmyslov o to naliehavejšia. Potrebujeme umožniť deťom tápať, umiestňovať knižku do fyzického priestoru, hrať sa so senzorickými podnetmi, aby knižka nebola iba zdrojom informácií, ale aby s ňou (a pri nej) mohli mať zážitok, prežívať dobrodružstvo.

Na ceste za dobrodružstvom a prítom stále v bezpečí

Literárna vedkyňa Markéta Andričíková predstavila na konferencii dve knižky: *Pirátske rozprávky* autorky Veroniky Dianiškovej a knihu *Ester a Albatros* Hany Naglik, pri ktorých sa zamýšľala nad otázkami – čo pre dieťa znamená dobrodružstvo, či je preň dôležité dobrodružstvo samotné alebo skôr niekto, kto ho na tejto ceste sprevádza. Je to výpravná cesta do neznáma, alebo nový pohľad na známy priestor? Aká by mala byť kniha, ktorá prenáša dieťa k dobrodružstvám a zároveň mu poskytuje bezpečný priestor? Andričíková rozobrala dva paralelné príbehy: jeden príbeh reálnej postavy z reálneho sveta s reálnymi problémami a druhý príbeh postavy s fantastickými atribútmi vo fantastickom svete s fantastickými bytosťami, ktoré prežívajú nezvyčajné dobrodružstvá. Rozprávanie je v nich často humorné a zakončenia príbehov majú silnú harmonizujúcu tendenciu.

Naozaj! To je svet!

Írska autorka a ilustrátorka Tatyana Feeney, ktorá sa osobne na konferencii zúčastnila, sa v príspevku zamerala na rozdiel medzi čítaním digitálnych a tlačenej kníh, s dôrazom na pozitívne efekty práce s fyzickou knihou. Elektronické knihy majú svoje prednosti: sú ľahko dostupné, jeden titul môžu naraz čítať viacerí doma či v škole, sú ľahké na prenášanie a nemajú negatívny vplyv na životné prostredie. Nevýhodou je, že čitateľ prichádza o jedinečnú skúsenosť, ktorú získava pri čítaní tlačenej knihy; z jej dotyku, vnímania vône, veľkosti, zo špecifického zvuku a pocitu pri listovaní. Tieto senzorické vnemy sú dôležitou súčasťou celkového zážitku pri čítaní, ktorý digitálna knižka nedokáže poskytnúť. Rovnako jedinečná skúsenosť vzniká pri knihe, ktorá má svoju históriu, je rodinným pokladom po predkoch, ktorí ju kedysi čítali a vytvorili si k nej vzťah. Môže mať zažltnuté listy, dedí sa z generácie na generáciu a má svoj unikátny príbeh. Magickú vôňu poskytuje čitateľovi aj nová knižka, ktorej sa stáva prvým majiteľom a môže s ňou začať prežívať nové vlastné dobrodružstvo. Tatyana Feeney v ukážkach prinesených titulov prezentovala viaceré možnosti práce s tlačenejmi knihami a tiež 3D knihami, ktoré podporujú rozvoj detskej predstavivosti, tvorivosti a poskytujú deťom dôležité vnemy pre spoznávanie fyzického sveta.

A čo ak nezachránim svet?

Knihovníčka Dominika Petáková z Knižnice pre mládež mesta Košice

predstavila komiksovú knihu pre dospievajúcich čitateľov *Jana, líška a ja* autorky Fanny Brittovej a ilustrátorky Isabelle Arsenaaultovej. Titul má potenciál osloviť mladého človeka jednak aktuálnou témou šikany a tiež formátom komiksu, ktorý sa medzi mládežou teší čoraz väčšej obľube. Cez postavu hlavnej hrdinky, 12-ročnej Helen, sa čitateľ môže zamýšľať nad konceptom superhrdinu; akým spôsobom sa vie stotožniť s hlavnou postavou a ako sa môže stať jeho vzorom. Petáková zároveň nastoľuje dôležité témy hľadania vlastnej identity a svojho miesta vo svete, duševného zdravia a vplyvu sociálnych sietí na mládež, ktorým sa v rámci svojej práce knihovníčky venuje.

Invisible_Animals - Kniha ako fyzický priestor - fyzický priestor ako kniha

Scénografka Mária Bačová predstavila projekt pripravovanej autorskej knižky *Invisible_Animals*, v rámci ktorej vytvorila 14 vyrezávaných ilustrácií (prevažne do papiera) ohrozených druhov zvierat. Práca s touto knižkou vyžaduje použitie svetelného zdroja (baterky, stolnej lampy), bez ktorého kniha stráca dôležitý symbolický odkaz – hra so svetlom a tieňmi je konfrontáciou života a smrti, vyjadruje nestálosť a pominuteľnosť. Kniha ukrýva mnoho hádaniek, lebo aj zdanelivo prázdne stránky majú svoj obsah a ponúkajú deťom tvorivý priestor na hry s ilustráciami v priestore. Vo fyzickom priestore sa pohybuje všetci a otázkou je, do akej miery vieme tento priestor vnímať. Dokáže nám rozprávať? Oplyvňuje naše pocity?

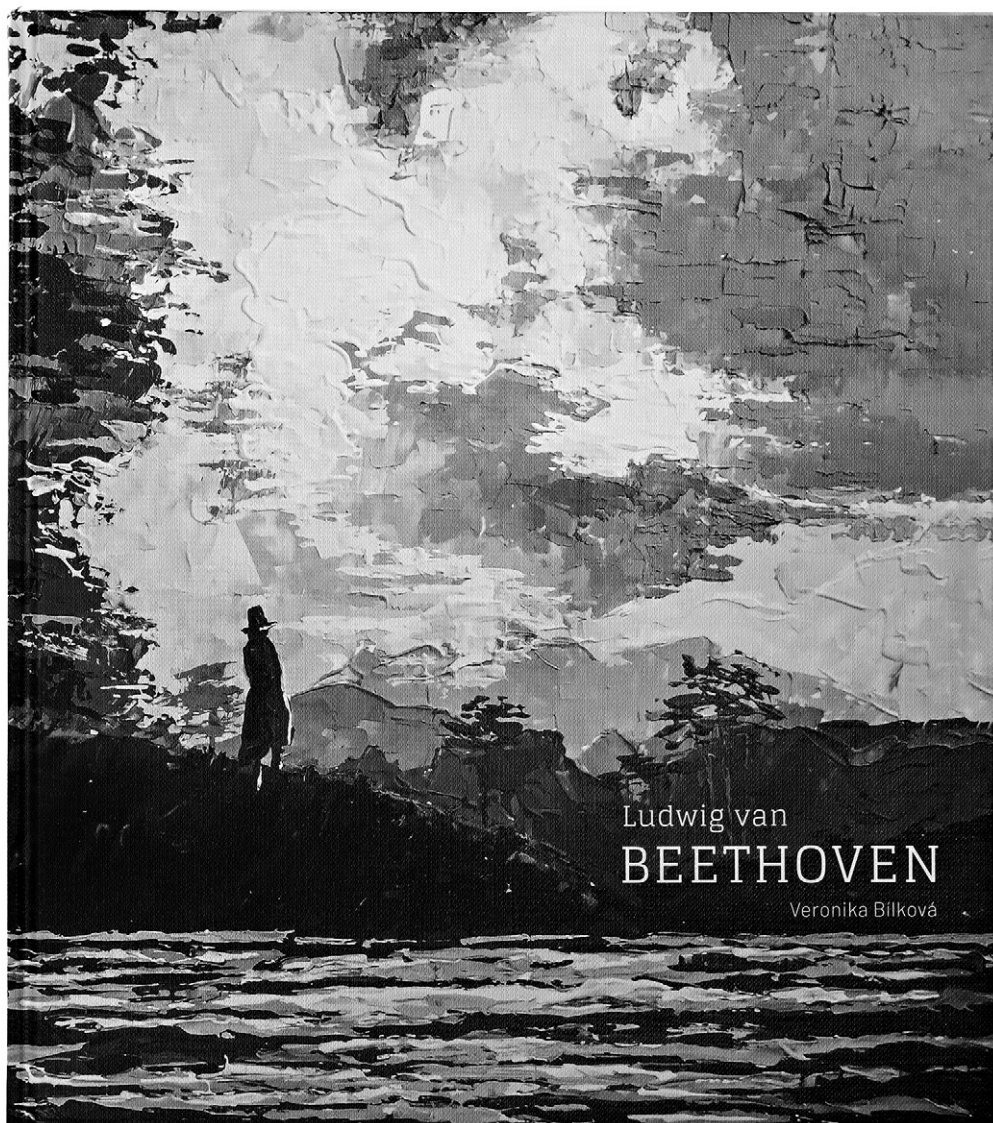
Vieme sa v ňom orientovať? Je vôbec dôležité všimnúť si priestor a čítať ho? Deti sa v scénickom priestore knihy môžu hrať so svetlom, tieňmi a tmou a vytvoriť si vlastný osobitý príbeh s vyrezávanými zvieratami – po svojom.

Čítanie z blízkej tváre

Pre dieťa je tvár ako kniha. Niekedy zavretá. Tajomná, inokedy dobrodružná, veselá, tichá, radostná i dramatická. Bábkoherečka Mariana Bódyová pravidelne prichádza za deťmi do nemocníc ako zdravotný klaun, ako príbeh. Pri každom nemocničnom lôžku vníma a „číta“ dieťa s jeho jedinečnosťou a špecifickými potrebami, na ktoré musí adekvátne a citlivo reagovať. Láska a s empatiou, vždy inak. Na konferencii v rozhovore s Timoteou Vráblovou rozprávala o tom, aký vplyv má na dieťa rozprávanie tvárou, a ako to, čo dieťa z tváre číta, predurčuje do veľkej miery jeho odvalu a schopnosť vypraviť sa do veľkého sveta a zabývať sa v ňom.

Ako sa dotýkať fyzicky nehmatateľného

Sochárska práca je vizuálnou metaforou ľudského príbehu. Potreba dotyku i boja s matériou – to všetko hovorí o dôležitých polaritách života – keď zápasíme, vytvárame, pretvárame a približujeme sa k výsledku. Tak to prežíva sochár Jozef Kurinec, ktorý vo videoarte *Príbeh vznikania* zachytil proces tvorby sochy od beztvarej hmoty až po finálnu podo-

Čestné uznanie vydavateľstvu

(*VERZONE, Česká republika, 2020, Ludwig van Beethoven*)

bu hlavy ženy. Na záver jeho príspevku si účastníci konferencie sami mohli vyskúšať boj s matériou, keď naboso prechádzali cestičkou z hliny a snažili sa zanechať po sebe stopy. Čítanie príbehu z hliny tak dostávalo symbo-

lický význam, rovnako ako záverečné spočinutie na mäkkej tráve, opäť za sprievodu hudobných improvizácií perkusionistu Willyho Platzera, klaviristu Mateja Chovanca a violončelistky Mariany Bódyovej. ■

Éthos a poésis jubilujúcej konferencie prof. Zuzany Stanislavovej

VERONIKA ČIGARSKÁ
TATIANA HRUŠOVSKÁ

*(Správa z konferencie Éthos a poésis v umeleckej tvorbe
pre deti a mládež, konanej na PF Prešovskej univerzity
v Prešove, 16. – 17. 9. 2021)*

Pri príležitosti okrúhleho životného jubilea významnej slovenskej literárnej teoretičky, historičky, kritičky a vysokoškolskej učiteľky prof. PhDr. Zuzany Stanislavovej, CSc., sa v dňoch 16. – 17. septembra 2021 uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia pod názvom *Éthos a poésis v umeleckej tvorbe pre deti a mládež*. Hlavným cieľom konferencie bolo zmapovať a priniesť aktuálne problémy, podnety a postrehy z hľadiska poetologických, estetických a etických aspektov v súčasnej literárnej, ilustračnej, dramatickej, mediálnej, výtvarnej a hudobnej tvorbe pre deti a mládež. Podujatie sa organizovalo pod vedením dvoch pracovníkov, Katedry komunikačnej a literárnej výchovy a Centra výskumu detskej reči a kultúry Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.

Konferenciu otvorila a svojím príhovorom privítala domácich aj zahranič-

ných účastníkov dekanka fakulty – doc. RNDr. Iveta Scholtzová, PhD. Po privítaní nasledoval príhovor Mgr. Radoslava Rusňáka, PhD., v ktorom vyslovil uznanie prof. Stanislavovej za jej vedeckú prácu, ktorou na pôde Pedagogickej fakulty vytvorila podnetné literárnovedné miesto pre výskum literárnej kultúry pre deti a mládež. Podujatia sa v prezenčnej aj online forme zúčastnili akademickí pracovníci Pedagogickej a Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, výskumní pracovníci a odborníci z ďalších slovenských univerzít a verejných inštitúcií (Banská Bystrica, Bratislava, Košice, Nitra, Ružomberok, Trnava), ale aj vzácní zahraniční hostia (Ostrava, Praha). Rokovanie prebiehalo počas dvoch dní a rozdelené bolo do ôsmich tematicky zameraných blokov.

V prvej sekcii s názvom *Detský čitateľ a sila príbehov* vystúpila ako prvá

doc. **Mgr. Katarína Vužňáková, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojom príspevku sa zamerala na hodnotenie vzťahu medzi filozofickým textom a umeleckou tvorbou v diele E. Saussovej a A. Höglundovej *Všetci sa pýtajú prečo*. Zároveň sa sústredila na riešenie otázky podpory poetiky pre filozofické uchopenie sveta, podpory filozofie pre prežívanie životných okamihov, ako aj otázku recepcie a adresáta vybraného diela. Nasledujúce dve štúdie boli zamerané na problematiku súčasnej knižnej produkcie pre deti a mládež z viacerých perspektív. **Mgr. Olga Kubeczková, Ph.D.**, z PF Ostravskej univerzity v Ostrave sa vo svojej štúdiu venovala dvom aktuálnym problémom, a to umeleckej hodnote výpovede knižného diela z etického pohľadu a knižnému formátu. V texte vytýčila rad niekoľkých ďalších problematických otázok, týkajúcich sa napr. manipulatívneho postupu nekvalitnej knižnej produkcie, zblížovania knižného média pre deti a jeho funkcií s ďalšími oblasťami detského sveta, eticky spornej edičnej práce a pod. Na dopyt po detskom čitateľovi z pohľadu autora, rodiča, školy a knižného trhu upozornila **Mgr. Silvia Kaščáková, PhD.**, z PF Katolíckej univerzity v Ružomberku. V závere svojho príspevku polemizovala o týchto hľadiskách aj z perspektívy neľahkého postavenia literárnej kritiky.

Druhý blok príspevkov pod názvom *Svet optikou dieťaťa* otvorila prof. **PhDr. Daniela Slančová, CSc.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove so štúdiou orientovanou na sériu kníh *Frankie a jeho zázračná lopta* anglického futbalistu, trénera a autora F. Lamparda. V analyticko-interpretáčnej časti účastníkov oboznámila s ich kompozíciou,

postavami, časom, priestorom, intertextualitou a poukázala na étos športu a futbalu. O žánri nonsensu v slovenskej literatúre pre deti a mládež upovedomila **Mgr. Timotea Vráblová, CSc.**, z Ústavu slovenskej literatúry SAV v Bratislave. V referáte upriamila pozornosť na princíp hry s jazykom u L. Feldeka a D. Heviera, analyzovala ich hodnotový potenciál a samostatne poukázala na axiologický rámec, ktorý je pre poetiku obidvoch autorov príznačný. Obrazovým príbehom zo zahraničnej aj slovenskej produkcie sa v tejto sekcii venovali posledné dva príspevky. **Mgr. Radoslav Rusňák, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove sa vo svojej štúdiu zamerl na éthos a poésis v dielach švédskeho autora U. Starka *Ked' mi ocko ukázal vesmír a Vieš pískať, Johana?*. Prostredníctvom analyticko-interpretáčnej metódy poukázal na ich estetické pôsobenie a účinnosť a vo výsledkoch štúdie charakterizoval umelecké stratégie autora, napr. kongenialitu verbálnej a vizuálnej zložky, uplatnenie paradoxného princípu a princípu redukcie, či využívanie miest nedourčenosti. Obrazovým naráčiám zo súčasnej slovenskej tvorby sa venovala **Mgr. Veronika Čigarská** z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Hlavnú pozornosť zamerlala na prehľadové zmapovanie tvorby súčasných slovenských autorov a v analyticko-interpretáčnej časti poukázala na poetologické aspekty troch vybraných obrazových naratívov S. Čechovej *Včelár Jožko*, J. H. Hoffstädtera a M. Mészárosovej *To sme my* a M. Schwarza *Kamaráti zo steny*.

O tematizácii aktuálnych etických problémov v tvorbe pre deti a mládež pojednávali v samostatnom bloku dve štúdie. Literárnej tvorbe D. Mrázkovej

z pohľadu kognitívnej literárnej vedy, skúmania vzťahu etiky a literatúry a teórie literárnej výchovy sa vo svojom referáte venoval **Mgr. Filip Kumberec, Ph.D.**, z PF Karlovej univerzity v Prahe. Zároveň poukázal na autorkine dielo z konceptu riešenia morálnych a etických dilem, témy identity a rešpektovania odlišnosti osobnosti a konečnosti ako prirodzenej súčasť kolobehu ľudského života. Na aktuálnu problematiku epidemickej situácie koronavírusu, ktorú reflektuje literárna tvorba pre deti a mládež, vo svojej štúdiu zareagoval **Mgr. Dávid Dziak, Ph.D.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Zameril sa na analýzu a interpretáciu vybraných textov H. Patuck *Môj hrdina si ty! Ako môžu deti bojovať proti COVID-19*, M. Hvoreckého *Lebopreto* a L. Bátorovej *Pes Timo a fučívirus*, pričom poukázal na ich hodnotové aspekty. V závere príspevku zhodnotil ich prínos a poukázal na knihu ako jednu z možností vyrovnania sa, či zmiernenia negatívnych dôsledkov epidémie na vývin a zdravie dieťaťa.

V štvrtom bloku konferencie s názvom *Tematizácia identity a inakosti v tvorbe pre deti a mládež ako prvá vystúpila* **Mgr. Anna Timková Lazurová, Ph.D.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove s príspevkom o tematizácii inakosti (s akcentom na rómsku problematiku) v poviedkových textoch. Zamerala sa najmä na modelovanie a rozdielnosť vykreslenia troch dievčenských hlavných hrdiniek, a to konkrétne v poviedkach *Arabská princezná* (J. Bodnárová), *Čiernobiely svet* (Z. Púpalová) a *Pstruh dúhový* (A. Jónasová). Na tematizáciu Rómov nadviazal **doc. PhDr. Peter Karpinský, Ph.D.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove. Na príkla-

de komiksových príbehov J. Gertliho Danglára *Cigán! Brutálny príbeh malého chlapca*, S. Balážovej a D. Marcina *Zlatý zub. Tajomstvo školskej pivnice* a Občianskeho združenia Spoločný záujem *Toluén je cesta k problémom* analyzoval vyobrazenie rómskych postáv a rómskych motívov, pričom samostatne poukázal na ich stereotypné kreovanie v rozličných umeleckých textoch. Rasovou diskrimináciou a holokaustom v dramatickej tvorbe pre deti a mládež sa zaoberala **Mgr. Adela Dúbravová, Ph.D.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Analýzou vybraných rozhlasových diel a sugestívnych dramatizácií v závere upozornila na potrebu upriamovania pozornosti na spoločensky ťaživé témy, ktorými možno mladej generácii podávať svedectvo o neludských zločinoch minulosti. Na problematiku vyobrazovania deficitného sveta zdravotne postihnutých v próze pre tínedžerov sa zamerala **PhDr. Alexandra Brestovičová, Ph.D.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Prostredníctvom textovej analýzy poukázala na kompozičné elementy, ktorými sa čitatelia zoznamujú s konkrétnym dedičným somatickým ochorením – cystickou fibrózou. Pomocou frekvenčnej analýzy diela *Na pár krokov* skúmala najčastejšie lexikálne prostriedky, vyjadrujúce emocionálne prežívanie postáv. V závere štúdie sa sústredila na etický problém, súvisiaci s vnímaním a dodržiavaním pravidiel tohto závažného ochorenia.

V poslednom bloku prvého dňa konferencie pod názvom *Hodnoty kultúrnej a spoločenskej pamäte v tvorbe pre deti a mládež* predstavil ako prvý tému svojho príspevku **doc. PhDr. Ján Gallik, Ph.D.**, z Fakulty stredo európskych štúdií

Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. V referáte poukázal na umelecky hodnotne prerozprávané grécke mýty a báje spisovateľky, rozhlasovej dramaturgičky a prekladateľky B. Panákovvej. **Doc. PhDr. Gabriela Magalová, PhD.**, z PF Trnavskej univerzity v Trnave sa vo svojej štúdiu zaoberala etickými posolstvami vo vybraných umeleckých textoch pre deti od J. Blažkovej. V komparácii textov vydaných pred emigráciou do roku 1968 a po emigrácii spomínanej spisovateľky si všímala axiologické atribúty, ako napr. výstavbový, hodnotový či noetický prvok. Literárno-historický pohľad na postavu chlapca a chlapčerstva prostredníctvom viacerých literárnych typov v slovenskej literatúre priniesla **Mgr. Eva Pršová, PhD.**, z FF Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Špecifická pozornosť bola upriamená na modelovanie a premenu chlapca plebejského a poslušného hrdinu na moderného, vzdelaného a sebavedomého hrdinu (čiastočne aj obraz muža/otca). V neposlednom rade sa venovala aj poetologickým aspektom kreovania protagonistov od Kukučínových poviedok až po tematizovanie chlapčerstva v modernej próze. Fenomén slovenskej čarodejnej rozprávky prostredníctvom výtvarnej reflexie na ilustračných zobrazeniach priblížil **Mgr. Slavomír Capek, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Analyzované boli frekventovane sa vyskytujúce motívy inšpirované rozprávkovou fantastikou, ale aj ich spôsoby zobrazovania u vybraných ilustrátorov (A. Brunovský, Ľ. Fulla a ďalší). Prostredníctvom zobrazovania človeka, architektúry, flóry a fauny, krajiny, priestoru a času hľadal odpovede na otázky, aké osobité podoby nadobúda stvárňovanie fantazijného a magické-

ho v kolekciiach jednotlivých ilustrátorov. Prvý deň konferencie uzavrela **Mgr. Nina Kollárová, PhD.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove. Vo svojom príspevku sa zamýšľala nad súčasnou young adult literatúrou ako popkultúrnym fenoménom. Naznačila aj aktuálne otázky a problémy, ktoré sú v tejto literatúre tematizované – prvé lásky, hľadanie vlastnej identity, konfrontácia so smrteľnou chorobou, smrťou, psychické choroby, klimatická kríza a ďalšie.

Druhý deň konferencie sa začal šiestym blokom s názvom *Texty v sieti*. Túto sekciu zahájil **prof. PhDr. Marián Andričík, PhD.**, z FF Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Vo svojej štúdiu nadviazal na svoje úvahy o preklade poézie v monografii *K poetike umeleckého prekladu*; venoval sa najnovšiemu prekladu Ľ. Feldeka v oblasti poézie pre deti, a to knihe amerického autora Dr. Seussa *Ako Grinč ukradol Vianoce*. Preskúmané bolo uplatnenie tzv. „prekladu princípu“, teda ovplyvnenie celkovej podoby textu prostredníctvom kategórie rýmu vo viazanej poézii. **Doc. Mgr. Markéta Andričíková, PhD.**, z FF Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach sa zamerala na analýzu a interpretáciu vybraných súčasných naratívov pre deti a mládež, v ktorých je latentne prítomný prototext *Malého princa* A. de Saint-Exupéryho. Usilovala sa poukázať na postavenie tohto prototextu ako symbolického a archetypálneho étosu a zároveň na spôsob tlmočenia posolstva textu pre detského recipienta. Fikčné (meta)reflektovanie kooperačných stratégií a pragmatických aspektov postmoderného prepisu kánonických textov prostredníctvom literárnych textov pre deti a mládež M. Tomanu sledovala vo svojom príspevku

Mgr. Dana Lešková, PhD., z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Všímalasi, ako sa vo fikčných svetoch v knihách *Neskutečná dobrodružstvá Flowertina Flowerse, poctivého piráta v službách madam L a Cukrárna u Šilhavého Jima* zobrazuje produkcia a recepcia kánonických diel a ich prepisov a čím toto zobrazovanie môže čitateľovi poslúžiť. Rozprávkovým románom M. Endeho *Dievčatko Momo a stratený čas* sa zaoberala **Mgr. Iveta Gal Drzewiecka, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. V príspevku bola upriamená pozornosť na obrazotvorný potenciál Endeho literárneho textu aj v spojitosti s kresbami, ktoré autor vytvoril k prvému vydaniu originálu. Tiež poodkryla pôvodnú autorskú intenciu diela v aspektoch čitateľskej predstavivosti.

Predposlednú, siedmu sekciu pod názvom *Mediálna tvorba pre deti a mládež: premeny v čase* otvoril **doc. PhDr. Juraj Rusnák, CSc.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove. Ambíciou príspevku bolo indikovanie prejavov a dôsledkov komunikačnej situácie, v ktorej dieťa používa mediálny environment nielen na zaplnenie svojho voľného času, ale aj na ovládnutie priestoru svojich životných aktivít. Špecifický dôraz bol sústredený na „pohyb“ od interaktívnych možností vzťahu detí a mediálnej produkcie (podcasty, youtuberi, sociálne siete) k homeopatickému „potencovaniu“ mediálneho organizmu (individuálna mediálna ponuka, smartfóny ako komunikačné batyskafty). S problematikou presahu medzi rozprávkou a jej realizáciou v štruktúre mainstreamového animovaného filmu (spoločnosť Pixar, štúdio Disney) oboznámil **Mgr. Jozef Mergeš, PhD.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove. Zdôraznené bolo, že

hollywoodsky animovaný film sa vo viacerých súvislostiach odkláňa od klasickej rozprávky, ale v iných sa jej, naopak, približuje. Rozprávky evokujú prirodzenosť, životnú pravdu a poučenie, zatiaľ čo hollywoodsky animované filmy uprednostňujú určitú mieru produkčného a textového pragmatizmu, ilúziu a zábavu. S posledným príspevkom v bloku mediálnej tvorby vystúpila **Mgr. Lenka Regrutová, PhD.**, z FF Prešovskej univerzity v Prešove. Zaoberala sa uplatnením etických princípov v televíznej rozprávke. Prostredníctvom analýzy pozorovala aktuálnosť scenárov vybraných televíznych rozprávok pre súčasné detské publikum, ako aj uplatnenie etických princípov najmä v konaní postáv, a to aj vzhľadom na historicko-sociálny kontext ich vzniku. Predmetom skúmania boli texty slovenských ľudových rozprávok, ktoré sa stali prototextom vzniku vybraných dramatických titulov v televízii na Slovensku v úpravách autorov (M. Ďuričková, O. Sliacky, P. Glocko).

Ôsmy a zároveň posledný blok druhého dňa konferencie bol zameraný na *literatúru a umenie v školskej edukácii a v rodinnej výchove*. Blok začal príspevkom **doc. PaedDr. Zuzany Slávikovej, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. V centre jej pozornosti bola populárna hudba a zdroje (estetický a umelecký zážitok, charakteristika osobnosti, kultúrna determinácia), ktoré sa podieľajú na utváraní hudobného vkusu a hodnotovej orientácie. Naznačené bolo tiež, že miera kvality hodnotovej orientácie a hudobnej gramotnosti by mohla zásadne pomôcť pri bezpečnom rozlišovaní, ako aj pri efektívnom pôsobení na formovanie a transformáciu konzumnej či gý-

čovej mentality recipientov. Fenomén spirituality priblížila **Mgr. Tatiana Bachurová, PhD.**, z PF Prešovskej univerzity v Prešove. Cieľom príspevku bolo podnietiť uvažovanie, hľadanie odpovedí na otázky o pravde, láske a zmysle života prostredníctvom obrázkového symbolický príbehu Ch. Mackesyho *Chlapec, krtko, líška a kôň*. Základ tvorili teoretické východiská spirituality s nadväznosťou na detskú spiritualitu a jej prítomnosť vo vyššie spomenutom príbehu. V závere bola pozornosť upriamená na neľahkú úlohu, ktorá stojí pred pedagógmi v podobe starostlivosti o celého človeka, teda okrem rozumu a tela aj rozvoj srdca.

Väčšina uvedených príspevkov vyšla v konferenčnom zborníku s názvom *(Po)etika umeleckej tvorby pre deti a mládež* (I. Gal Drzewiecka a D. Dziak, eds.). Zborník obsahuje aj príspevky PhDr. Kateřiny Váňovej, Ph.D., o rozvoji čitateľských kompetencií naratívnu literatúrou, prof. PhDr. Svatavy Urbanovej, CSc., o leporelách pražského artového vydavateľstva Meander, prof. Zuzany Čížikovej, Dr., o obraze rodiny v príbehovej próze M. Kotvášovej-Jonášovej, doc. PhDr. Mileny Šubrtovej, Ph.D., o etickom probléme samovraždy v diele P. Nessa *Něco víc*, Mgr. Luisy Novákovej, Ph.D., o rímsko-britskej trilógii R. Sutcliffovej, prof. PhDr. Marty Žilkovej, Ph.D., o problematike komerčnosti v mediálnych dielach pre deti a mládež, Mgr. Zuzany Kováčovej Švecovej, Ph.D., a Mgr. Lýdie Simanovej, Ph.D., o komunitnom čitateľskom programe „Čítame deťom, čítame s deťmi“, Mgr. Aleny Sedlákovej, Ph.D., o využití vybraných umeleckých ilustrácií na hodinách výtvarenej výchovy a PaedDr. Jozefa Zentka, Ph.D., o podpore technického mys-

lenia detí výtvárnymi ilustráciami.

Organizátori konferencie pri určení názvu podujatia boli podnietení unikátnou monografickou publikáciou jubilatky prof. PhDr. Zuzany Stanislavovej, CSc. *Étos a poésis v umeleckej tvorbe* (2013) s podtitulom *štúdie o literatúre pre deti a mládež*. A čo étos literárneho vedca? Nad touto otázkou sa zamýšľali editori zborníka, I. Gal Drzewiecka a D. Dziak, pričom ponúkajú zaujímavú odpoveď, že: „*Literárny vedec by mal vedieť, podobne ako rečník v staroveku, získať publikum a priaznivé ohlasy na svoju prácu. Mal by byť ako rytier odvážny a skúmať neprebádané oblasti literatúry, vstupovať s inými do literárnej polemiky – nie však konfrontačne, ale v mene spoločnej, správnej veci. A, samozrejme, mal by byť poctivý, teda neskresľovať výsledky skúmania a snažiť sa o ich objektivitu, čím sa otvára aj otázka etického kódezu výskumníka, literárneho vedca*“ (2021, s. 4).

Veríme, že konferencia *Éthos a poésis v umeleckej tvorbe pre deti a mládež* prispela k spoločnej správnej veci a bola plná odvážnych rytierov, ktorí ponúkli aktuálne aj menej prebádané problémy, impulzy a diskusie v oblasti umeleckej tvorby pre deti a mládež. ■

Literatúra:

GAL DRZEWIECKA, I. & D. DZIAK, eds.

2021. *(Po)etika umeleckej tvorby pre deti a mládež*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. ISBN 978-80-555-2756-7.

STANISLAVOVÁ, Z., 2013. *Éthos a poésis v umeleckej tvorbe. Štúdie o literatúre pre deti a mládež*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-0978-5.

Najkrajšie a najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy na Slovensku

Najkrajšie detské knihy 2020

JAR

Petra Gmucová: Afrika z kufríka,
il. Katarína Hutníková
IKAR, a. s.

Katarína Kosánová – Andrea
Gregušová: Ako umelci vidia svet,
il. Nataša Štefunková
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

LETO

Joe Todd-Stanton: Marcy a hádanka
sfingy, il. autor
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Mária Hurbanová: Etiketa,
il. Marta Mészárosová
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Lucia Zednikovičová: Ako sa stal
Gusto pilotom, il. autorka
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Juraj Raýman: Náš brat hlavička,
il. Juraj Balogh
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

JESEŇ

Alexandra Salmela: Strom,
il. Martina Matlovičová
Literárne informačné centrum

Peter Urban: Povesti z Poľany
a Podpoľania, il. Ján Kurinec
Vydavateľstvo Matice slovenskej,
s. r. o.

Vanda Rozenbergová: Websterovci 3,
il. Boris Šima
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Zuzana Dušičková: Timo a hviezdna
obloha, il. Adela Režná
Zum Zum production, s. r. o.

ZIMA

Hedviga Gutierrez: Plecháč Bob,
il. autorka
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Aleksandra Mizelińska – Daniel
Mizeliński: Cesta do divočiny
Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.

Najlepšie detské knihy 2020

JAR

Strom života
výber textov a preklad Dávid Ursiny
Petrus

LETO

Michael Ende – Wieland Freund:

Rodrigo Rabiát a jeho panoš Špunt,
prel. Nikoleta Račková
Albatros Media Slovakia, s. r. o.

Peter Mišák – Peter Vrlík: Povesti
a príbehy karpatských Rusínov
Vydavateľstvo Matice slovenskej, s. r. o.

JESEŇ

Zoltán Szalay: Rómer, záchrana
rozprávok, prel. Jitka Rožňová
Bratislavské rožky, o. z.

Alexandra Salmela: Strom
Literárne informačné centrum

Beata Panáková: Perzeus
a Andromeda
PERFEKT, a. s.

Gabriela Dittelová: Kuk do knižky
TRIO Publishing, s. r. o.

Toňa Revajová: Kiko jeden, Kiko
dva
TRIO Publishing, s. r. o.

ZIMA

Marína v interpretácii Daniela
Heviera
TRIO Publishing, s. r. o.

Plaketa Ľudmily Podjavorinskej 2021

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti a Slovenská sekcia IBBY (International Board on Books for Young People) udelili Plaketu Ľudmily Podjavorinskej **PhDr. Lubici Ďurišinovej** a **prof. PhDr. Ondejovi Sliackemu, CSc.**, za významný prínos pri rozvíjaní a šírení hodnôt slovenskej knižnej kultúry pre deti a mládež v zahraničí.

Laureáti prevzali ocenenia 13. októbra 2021 z rúk riaditeľa BIBIANY Ing. Pet-

ra Tvrdoňa a prezidentky SK IBBY Timotey Vráblovej v rámci vernisáže výstavy „Traja“ na Bratislavskom hrade. Plaketa bola po prvýkrát udelená v roku 1972 pri príležitosti Medzinárodného roku knihy a stého výročia narodenia spisovateľky Ľudmily Podjavorinskej. Je ocenením našim a zahraničným jednotlivcom, kolektívom alebo inštitúciám, ktorí sa významne zaslúžili o šírenie slovenskej detskej literatúry do zahraničia. ■

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Drzewiecka Gal, I.:** V šatách z čipky a papiera, č. 2, s. 1-4.
- Dziak, D.:** Najlepšie je v básni žiť (Slovenská poézia pre deti 2019), č. 1, s. 23-29; Poklady pokladové i prázdne truhlice (Slovenská poézia pre deti a mládež 2020), č. 3, s. 12-23.
- Gallik, J.:** Povešť ako túžba či sen, č. 3, s. 30-32.
- Halvoník, A.:** Buvik nebuvinák (K tridsiatemu výročiu vzniku Vydavateľstva BUVIK), č. 3, s. 8-11.
- Hlebová, B.:** Žánre rómskeho folklóru v rómskych rozprávkach, č. 2, s. 44-49.
- Naščák, P.:** Prvá dáma slovenskej ilustrácie, č. 1, s. 31-33; Svedernický zázrak (K nedožitým 100 rokom akademického maliara Ferdinanda Hložníka), č. 3, s. 1-4.
- Pršová, E.:** Šťastie nemusíme hľadať, je v nás, č. 4, s. 20-29.
- Sliacky, O.:** Slniečko nad všetky hviezdy (Spoločensko-literárny kontext obnoveného Slniečka), č. 1, s. 15-22; „Nie som ostrovan, ale námorník.“ (85. narodeniny L. Feldeka), č. 4, s. 30-37.
- Žembera, J.:** S BIB na hrade na večné časy a nikdy inak, č. 4, s. 1-8.
- Žilková, M.:** A predsa sa točí! (K významnému životnému jubileu Ondreja Sliackeho), č. 3, s. 26-29.

ROZHOVOR

- Dzadiková, L.:** „Mám des, že dieťa sa pri predstavení nudí.“ (Rozhovor s bábkarskou a kostýmovou výtvarníčkou Evou Farkašovou), č. 3, s. 34-42; Gašparko gratuluje u Predmerských, č. 4, s. 14-19.
- Dziak, D.:** Pani učiteľke z lásky (K životnému jubileu profesorky Zuzany Stanislavovej pripravil jej žiak Dávid Dziak), č. 2, s. 10-25.
- Stanislavová, Z.:** Milovať a tvoriť peknosť (Trinást zastavení s jubilanťou Kvetou Daškovou a jubilujúcim Vydavateľstvom Q111), č. 1, s. 6-14.

BELETRIA

- Sliacky, O.:** Odkedy sú cigánski Dómovia u nás doma, č. 2, s. 50-52.

RECENZIE

- Čigarská, V.:** Moris, J.: Tichá hudba jemne padajúceho snehu, č. 2, s. 60-62.
- Dzadiková, L.:** Gregušová, A. – Miháľová, L.: Veľryba Gréta, č. 1, s. 56-58; Civiánová, S.: Kým nastane ticho, č. 4, s. 55-57.
- Dziak, D.:** Dianišková, V.: Pirátske rozprávky, č. 1, s. 54-56.
- Gallik, J.:** Panáková, B.: Perzeus a Andromeda, č. 1, s. 50-52.
- Hrušovská, T.:** Stark, U.: Vieš písať, Johanna? č. 1, s. 52-54.
- Karnišová, P.:** Salmela, A.: Strom alebo košatý príbeh o strašne zlom Bløeglöekovi a o Princeznej, ktorá mala

všetko, č. 2, s. 62-65; Vadas, M.: Krutá Marta, č. 3, s. 64-66.

- Naščák, P.:** Hevier, D.: Chymeros 2. Tajná škola, kde deti učia dospelých, č. 2, s. 58-60.
- Stanislavová, Z.:** Pauli, L.: Rigo a Róza. 28 príbehov zo ZOO a zo života, č. 3, s. 66-67.
- Urbanová, S.:** Ríčanová, T.: To je Istanbul, č. 1, s. 59-61.
- Žilková, M.:** Rábek, F. – Timko, Š.: Tajomstvo zoborského kláštora, č. 4, s. 52-55.

LITERÁRNA PUBLICISTIKA

- Baloghová, M.:** Knihy treba tvoriť srdcom, č. 1, s. 1-5; Odišiel v čase padajúcich hviezd (Za Jánom Turanom), č. 3, s. 61-63.
- Čigarská, V. – Hrušovská, T.:** Éthos a poésis jubilujúcej konferencie prof. Zuzany Stanislavovej, č. 4, s. 62-67.
- Čížiková, Z.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (VII), č. 4, s. 43-47.
- Drzewiecka Gal, I.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (IV), č. 1, s. 43-46.
- Engle, M.:** Hudba slov (2. apríl – Medzinárodný deň detskej knihy), č. 2, s. 42-43.
- Gejgušová, I.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (IV), č. 1, s. 46-48.
- Hlebová, B.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (VI), č. 3, s. 50-52.
- Kačala, J.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (VII), č. 4, s. 38-42.
- Karnišová, P.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (IV), č. 2, s. 35-38.
- Kaščáková, S.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (VII), č. 4, s. 52.
- Kepštová, L.:** Dorástol na detský rozum (Za Jozefom Pavlovičom), č. 2, s. 54-55.
- Michalik, S.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (V), č. 2, s. 30-35.
- Mikulčíková, G.:** Krehké spojenia II. (Konferencia Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY), č. 1, s. 64-71; Riekla rieka riekanková (Online konferencia Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY), č. 2, s. 66-70; Boli sme online, č. 3, s. 68-70; Konferencie IBBY inštitútu 2021, č. 4, s. 61-61.
- Patáková, D.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (VII), č. 4, s. 47-52.
- Sliacky, O.:** Rozlúčka s obnaženou hlavou (Za Jánom Beňom), č. 1, s. 62-63; Profesorka literárnej pediatrie, č. 2, s. 6-9; Veľký malý muž (Za Petrom Libom), č. 2, s. 39-41.
- Stanislavová, Z.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 IV, č. 1, s. 36-42.
- Šimonová, B.:** Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 IV, č. 1, s. 41-43.
- Šubrtová, M.:** Vzpomínka na Věru Vařejkovou, č. 1, s. 49; Ohlédnutí za spoločnou históriou literárnej výchovy, č. 2, s. 56-57; Cesta nejen domů, č. 3, s. 58-60.
- Turdoň, P.:** Zahučali hory (Za Petrom Čačkom), č. 1, s. 34-35; Posledný list jednému z posledných veľkých

(Za Dušanom Rollom), č. 3, s. 6-7; „K 50. výročiu 30-tych narodenín“ literárneho historika, kritika, prozaiika, bibliografa, lexikografa a redaktora, č. 3, s. 24-25.

Vítězová, E.: Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre

deti a mládež po roku 1989 (VI), Kánony a kanóny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1989 (IV), č. 3, s. 44-50.

Urbanová, S.: Moje spřízněná duše, č. 2, s. 26-29.

PREZENTOVANÍ AUTORI

Ábelová, M.: č. 3, s. 13-14.

Andričíková, M.: č. 4, s. 59.

Antalová, S.: č. 3, s. 21.

Banga, D.: č. 2, s. 44; č. 3, s. 51.

Beňo, J.: č. 1, s. 62.

Berky-Luborecký, J.: č. 2, s. 44; č. 3, s. 52.

Bieliková, Z.: č. 1, s. 26-28.

Bobeková, V.: č. 3, s. 17-18.

Bolaček, P.: č. 1, s. 24.

Bodnárová, J.: č. 1, s. 38, 46; č. 2, s. 37.

Brat, R.: č. 2, s. 34.

Carroll, L.: č. 1, s. 65-66.

Civáňová, S.: č. 4, s. 55-57.

Čačko, P.: č. 1, s. 34-35.

Danglár Giertli, J.: č. 1, s. 43.

Dašková, K.: č. 1, s. 6-14.

Demák, M.: č. 4, s. 46.

Dianišková, V.: č. 1, s. 54.

Didí, L.: č. 3, s. 52.

Dittelová, G.: č. 2, s. 67-68; č. 3, s. 14.

Dobiášová, V.: č. 1, s. 25.

Džupppová, J.: č. 1, s. 54.

Ďuríčková, M.: č. 3, s. 48.

Engle, M.: č. 2, s. 42-43.

Faithová, E.: č. 1, s. 15-22.

Farkašová, E.: č. 3, s. 34-42.

Feldek, L.: č. 1, s. 46; č. 4, s. 30-37.

Feriancová, P.: č. 3, s. 21.

Ferko, M.: č. 3, s. 44.

Futová, G.: č. 2, s. 36.

Gmucová, P.: č. 3, s. 20.

Gregušová, A.: č. 1, s. 56-58.

Groch, E. J.: č. 1, s. 41; č. 2, s. 32; č. 2, s. 34; č. 4, s. 52.

Hevier, D.: č. 1, s. 28, 37-38, 41-42, 46; č. 2, s. 34, 58-60; č. 3, s. 13.

Hložník, F.: č. 3, s. 1-4.

Hlušíková, M.: č. 1, s. 24.

Hilbert, P.: č. 2, s. 31.

Hindický, J.: č. 3, s. 46.

Horák, J.: č. 1, s. 15-22.

Hronský, J. C.: č. 1, s. 15-22; č. 3, s. 48.

Hübschmannová, M.: č. 2, s. 45.

Chovancová, T.: č. 1, s. 25.

Jaroš, M.: č. 3, s. 18-20.

Jerský, M. A.: č. 3, s. 22.

Jurga, P.: č. 3, s. 14-16.

Jurigová-Kaprálíková, Z.: č. 1, s. 26.

Kaiser, P.: č. 3, s. 17.

Karpinský, P.: č. 1, s. 1, č. 38; č. 2, s. 31; č. 2, s. 36.

Kellenberger, M.: č. 1, s. 43.

Kenda, M.: č. 1, s. 24.

Kiselová-Siteková, A.: č. 1, s. 44.

Klimáček, V.: č. 2, s. 37.

Kopál, J.: č. 1, s. 15-22.

Košková, H.: č. 3, s. 46.

Kotvášová-Jonášová, M.: č. 4, s. 46.

Kraicová, V.: č. 1, s. 31-33.

Král, V.: č. 1, s. 44.

Kraussová, N.: č. 1, s. 44. č. 1, s. 64-65.

Lacková, E.: č. 2, s. 44; č. 3, s. 52.

Leksa-Pichanič, V.: č. 3, s. 16.

Lenhart, J.: č. 3, s. 49.

Liba, P.: č. 2, s. 39-41.

Lipárová, V.: č. 3, s. 21.

Lipták, F.: č. 1, s. 38, 46; č. 2, s. 32.

Liptáková, S.: č. 1, s. 38, 46; č. 2, s. 32.

Macurová, K.: č. 2, s. 32.

Marec, A.: č. 3, s. 45.

Martiška, J.: č. 1, s. 44.

Maeterlinck, M.: č. 4, s. 20-29.

Matlovičová, M.: č. 1, s. 45.

Mátyus, Z.: č. 2, s. 69-70.

Másiar, J.: č. 3, s. 46.

Melicher, J.: č. 3, s. 46, 49.

Mello, R.: č. 2, s. 42-43.

Miháliková, V.: č. 1, s. 26.

Mihálová, L.: č. 1, s. 56-58.

Milčák, J.: č. 2, s. 37.

Mikulčíková, J.: č. 2, s. 66-67.

Mišák, P.: č. 1, s. 25; č. 3, s. 43.

Moric, R.: č. 1, s. 1-5.

Morris, J.: č. 2, s. 60-62.

Mydlo, S.: č. 1, s. 44.

Nagajovci, O. a V.: č. 1, s. 25.

Nováková, M.: č. 3, s. 21.

Olejníková, D.: č. 1, s. 45.

Ondruš, J.: č. 3, s. 12-13.

Panáková, B.: č. 1, s. 39.

Pavlovič, J.: č. 2, s. 54-55.

Pauli, L.: č. 3, s. 66-67.

Petraško, L.: č. 3, s. 48.

Podjavorinská, L.: č. 1, s. 28; č. 3, s. 22.

Podmanický, J.: č. 3, s. 46.

Podracká, D.: č. 2, s. 38.

Predmerský, V.: č. 4, s. 14-19.

Rábek, F.: č. 4, s. 53-55.

Režná, A.: č. 1, s. 68-69.

Revajová, T.: č. 1, s. 38; č. 2, s. 32.

Roll, D.: č. 1, s. 15-22; č. 3, s. 6-7.

Rúfus, M.: č. 2, s. 35; č. 3, s. 22.

Řičanová, T.: č. 1, s. 59-61.

Sabolová Jelínková, P.: č. 3, s. 16.

Salmela, A.: č. 2, s. 38, 62-65.

Sláviková, A.: č. 3, s. 20.

Sliacky, O.: č. 1, s. 37, 39, 68; č. 2, s. 50-52; č. 3, s. 24-32, 45, 48.

Stanislavová, Z.: č. 2, s. 6-29.

Stark, U.: č. 1, s. 52-54.

Starodubcev, G.: č. 1, s. 26.

Šebesta, J.: č. 1, s. 38.

Šefčík, V.: č. 1, s. 43.

Šimulčíková, J.: č. 3, s. 14

Špinková, M.: č. 3, s. 58.

Števková, M.: č. 1, s. 28 č. 3, s. 8-11, 21.

Štiarňický, J.: č. 15-22.

Taragel, D.: č. 1, s. 43.

Tarasová, I.: č. 2, s. 1-4.

Tatár, J.: č. 3, s. 46.

Tóth, D.: č. 2, s. 37.

Trubíni, J.: č. 3, s. 46.

Turan, J.: č. 1, s. 15-22; č. 3, s. 61-62.

Uchnár, P.: č. 1, s. 44.

Uličiansky, J.: č. 1, s. 69-70.

Urban, P.: č. 3, s. 48.

Vadas, M.: č. 2, s. 35, 38; č. 3, s. 64-66.

Wagnerová, A.: č. 1, s. 44; č. 3, s. 14.

Válek, I.: č. 3, s. 48.

Vařejová, V.: č. 1, s. 48-49.

Vráblová, T.: č. 2, s. 66-70; č. 3, s. 68-70; č. 4, s. 58.

Vrlík, P.: č. 3, s. 45.

Zemaniková, Z.: č. 3, s. 46.

Zitková, J.: č. 2, s. 56-57.

Žilka, T.: č. 1, s. 50.

Vzhľadom na epidemiologické nariadenia sú výstavné priestory dočasne zatvorené.

V KRAJINE MEDOVNÍKOV

V interaktívnej online výstave sa návštevníci dozvedia zaujímavosti z histórie medovníkov, spoznajú exotické korenia, ktoré sa pri ich pečení používajú. Do krajiny medovníkov sa deti dostanú pomocou komiksovej rozprávky O malom medovníčati, ktoré ešte nikdy nezažilo Vianoce. Pripravili sme pre deti aj súťaž, v rámci ktorej môžu splniť jednoduchú úlohu: vykrojiť a upiecť doma medovníkové strašidlo, odfotiť ho a fotku poslať s menom a kontaktom na: kniznica@bibiana.sk. Výhercov čaká odmena

Námet a výtvarno-priestorové riešenie – S. Sadílková; scenár – M. Madejová; dramaturgia – V. Marákyová

Termín: 6. 12. 2021 – 13. 2. 2022

OD HRAČKY PO HRAČKU

Dobre navrhnutá a kvalitne vyrobená hračka podporuje a rozvíja cit pre krásu, účelnosť i empatiu. Prehliadka našej výstavy začína reprodukciou obrazu Pietera Brueghela, na ktorej môžu deti hľadať hry, ktoré sa hrajú dodnes. Ďalej tu nájdú repliky historických hračiek podľa archeologických nálezov, ikonickú technickú hru s názvom Merkur, ktorá sa vyrába od r. 1920 až dodnes, mesto z veľkej farebnej skladačky, domček pre bábiky a plyšového medveďa, ale aj plastové hračky z minulého storočia od známej návrhárky Libuši Niklovej. Zoznámia sa s hračkami našich súčasných dizajnérov, a môžu si navrhnúť aj vlastnú hračku. Interaktívna výstava o hračkách je príspevkom BIBIANY k Roku slovenského dizajnu, vyhláseného MK SR.

Námet a scenár – I. Abrahamfyová; výtvarné riešenie – R. Bezák; grafika – S. Brezinová; dramaturgia – V. Marákyová.

Termín: 17. 9. 2021 – 27. 2. 2022

B AKO BIBIANA

Výstava k okrúhlym 30. narodeninám BIBIANY hravou formou predstavuje jednotlivé tvorivé oddelenia, ktoré celé roky približujú umenie deťom. Aj tentoraz sme vytvorili veselú, ale najmä inšpiratívnu atmosféru, typickú pre „bibianske“ projekty. Deti tu nájdú napr. veľký obraz BIBIANY s okienkami, za ktorými sa skrývajú rôzne prekvapenia. Zahrajú sa s filmovou technikou v priestore venovanom Bienále animácie Bratislava (BAB), zabavia sa s ilustráciami z Bienále ilustrácií Bratislava (BIB), spoznajú knižné zázraky a zasadnú za veľký narodeninový stôl s tvorivými „dobrotami“. A napokon nazrú do ďalekej budúcnosti BIBIANY. Jednoducho – nájdú tu veľkú herňu s fantazijnou atmosférou.

Námet a scenár – A. Broadhurst-Petrovická; výtvarné riešenie – M. Dubravay; dramaturgia – V. Marákyová.

Termín: do 31. 1. 2022

„At a time, when the entire world is paralyzed by the Covid 19 pandemic, Bratislava, its famous Castle, has experienced a beauty pandemic,” wrote Zuzana Jarošová, Commissioner General and Chair of the BIB International Committee. She used those words to the 28th year of the world’s most important children’s book illustration show – BIB 2021. She immediately called it „refuge for the imagination and food for the soul.” A ten-member jury chaired by IBBY President Mingzhou Zhang reviewed more than 2,700 original illustrations online. The most significant award **GRAND PRIX BIB 2021** was awarded to the Spanish illustrator Elena Odrizola. **GOLDEN APPLE BIB 2021** was awarded to illustrators: Myung Ae Lee from the Republic of Korea, Amanda Mijangos, Armando Fonseca and Juan Palomino from Mexico, Sylvie Bello from France, Anna & Varvara Kendel from Russia, Chao Zhang from China. **Plaque BIB 2021** was awarded to: Ghazal Fatollahi (Iran), Mamiiko Shiotani (Japan), Mohammad Barangi Fash-tami (Iran), Dale Blankenaar (South Africa) and Armando Fonseca (Mexico). Fabienne Delacroix from France won the popular **Children’s Jury Prize. The Poštová banka award**, which is the general partner of the world show, was awarded to one of the most important contemporary Slovak illustrators, Jana Kiselová-Siteková. Part of BIB 2021 is traditionally the exhibition of the winner of the Grand Prix from the previous year, and the current winners of the H. Ch. Andersen Award for illustration and literature. The joy of the children’s book show has overshadowed the death of its last founder. After Dušan Roll, the former president of IBBY and co-founder of BIB, its last founder died on November 8, 2021. A great man, of not only Slovak, but also world illustration art, **Miroslav Cipár (1835 – 2021)**, was also an exceptional book graphic artist. In addition to other brands, he also created the world-famous BIB logo. May he rest in peace. The evaluation of the whole BIB was prepared for the Bibiana magazine by art historian and illustration expert **Mgr. et. Mgr. Juraj Žembera**, PhD. At the end of his article he wrote: „Despite the difficult conditions and problems caused by the injustice of nature and people, BIBIANA, International House of Art for Children, managed to organize another successful year of the Bratislava Biennial of Illustrations. The king is

dead, long live the king!” Vladimír Predmerský is a bard of the Slovak puppet theatre. He was interviewed on the verge of his 90th birthday by an expert for this kind of dramatic production **Mgr. Lenka Dzadíková, ArtD.**, who prepared the interview for Bibiana called *Kasperl congratulates the Predmerský family*. Vladimír Predmerský is not only a historian of puppet theatre, a puppet actor, the founder of the Department of Puppetry at the Academy of Performing Arts in Bratislava, but also a television playwright. In the interview, the jubilant recalls his childhood, his youth, his studies at the Dramatic Academy of Performing Arts in Prague, and his work at the Puppet Theatre in Žilina. At the end of the article, the editorial staff of Bibiana, with whom the jubilee has been cooperating for years, adds: „**If Slovak puppetry is inscribed on the UNESCO World Heritage List, it is also thanks to Vladimír Predmerský. A man who managed to pass on his childhood fascination with puppet theatre to generations of Slovak children.**” Another maestro, to whom the magazine pays homage, is the poet, storyteller, novelist, playwright and translator Lubomír Feldek. In the essay „*I am not an islander, but a sailor*”, the literary historian **prof. PhDr. Ondrej Sliacky, CSC.** focuses on the author’s debut: *Game for Your Blue Eyes* (1958). He emphasizes that it is an iconic work that ended one developmental phase of Slovak children’s literature and opened a new, modern one. The composition became exceptional with its encrypted message against the communist totalitarianism of the time. That backfired and the book became the first children’s book to be destroyed by the regime. Today, Feldek’s work, especially his modern fairy tales, belongs to the golden fund not only of children, but of the entire Slovak national literature. **Mgr. Eva Pršová, Ph.D.** is a university lecturer at Matej Bel University in Banská Bystrica. She has just published an essay in the recent issue called *We do not have to look for happiness, it is within us*. It is an interpretation of Maurice Maeterlinck’s (1862–1949) world-famous play *Blue Bird / L’Oiseau bleu* (1908), for which the author won the Nobel Prize as the only Belgian writer ever. „The blue bird symbolizes happiness,” concludes Dr. Pršová, „which we are all looking for, and yet it is still within us or within the people, we love and are close to us.”

Cena Detskej poroty 2021
(*FABIENNE DELACROIX, Francúzsko*)